

FINANSE i PRAWO FINANSOWE

JOURNAL of FINANCE and FINANCIAL LAW

ISSN 2353-5601

vol. 2(18)

CZERWIEC/JUNE 2018
KWARTALNIK

**WYDZIAŁ EKONOMICZNO-
SOCJOLOGICZNY**
Uniwersytet Łódzki

**UNIwersYTET
ŁÓDZKI**

**FINANSE i PRAWO
FINANSOWE**

**JOURNAL of FINANCE
and FINANCIAL LAW**

ISSN 2353-5601

vol. 2(18)

CZERWIEC/JUNE 2018

K W A R T A L N I K

Redaktor Naczelny

Iwona Dorota Czechowska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Zastępca Redaktora Naczelnego

Dagmara Hajdys
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Rada Naukowa

Femi Ayoola
Uniwersytet Ibadan

Teresa Famulska
Uniwersytet Ekonomiczny Katowice

Stanisław Flejterski
Uniwersytet Szczeciński

Jerzy Gajdka
Uniwersytet Łódzki

Grzegorz Gołębiowski
Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Warszawie

Stanisław Kasiewicz
Szkoła Główna Handlowa

Elena Manas
Uniwersytet Alcalá de Henares

Witold Orłowski
Uniwersytet Łódzki

Ramona Rupeika-Apoga
Uniwersytet Lotwy

Wolfgang Scherf
Universität im Justusa Liebiga w Giessen

Fátima Teresa Sol Murta
Uniwersytet Coimbra

Redaktor Tematyczny: Finanse

Monika Marcinkowska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Redaktor Tematyczny: Prawo Finansowe

Henryk Dzwonkowski
Uniwersytet Łódzki, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Finansowego

Redaktor Języka Polskiego

Barbara Bogolebska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej

Redaktor Języka Angielskiego

Mark Hrabí
Government Policy Advisor, Department for Transport, Great Britain

Przemysław Krakowian
Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Instytut Anglistyki

Redaktor Statystyczny

Wojciech Zatoń
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Redaktor ds. Organizacyjno-Prawnych

Aneta Tylman
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Agnieszka Czajkowska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Stala współpraca

Zagadnienia makroekonomiczne

Andrzej Bogus, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Dagmara Hajdys, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Iwa Kuchciak, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Magdalena Ślebocka, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Aneta Tylman, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Tomasz Uryszek, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Radosław Witczak, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Wojciech Zatoń, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Artur Żimny, Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów
Studenckie Koło Naukowe Analiz i Prognozowania Gospodarczego 4Future
– Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

Sekretarz Redakcji

Magdalena Ślebocka
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Joanna Stawska
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Sekretariat Redakcji

Magdalena Starosta
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Instytut Finansów

Skład i łamanie

Monika Wolska-Bryl
Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny

SPIS TREŚCI

Od Redakcji	7
Mateusz Dadej – Systemy gwarantowania depozytów bankowych na świecie – analiza porównawcza	9
Izabela Joanna Kudlak – Społeczna odpowiedzialność biznesu banków w świadomości studentów lubelskich uczelni	25
Magdalena Lubaś – Znajomość praw i obowiązków – jako jedna z metod ochrony konsumenta na rynku usług bankowych	37
Bartosz Pawęta– Cykl koniunkturalny gospodarki Polski w latach 1996–2017.....	51
Magdalena Sobiesiak, Paweł Zagrodniczek – Nowe zagrożenia a metody ochrony usług finansowych w sektorze bankowości mobilnej na przykładzie studentów lubelskich uczelni	65
Joanna Urbanek – Działalność kompensacyjna Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego w Polsce w latach 2012–2016	79
Dodatek kwartalny	91
Lena Grzesiak – Robert Engle laureat Nagrody Banku Szwecji im. Alfreda Nobla w dziedzinie ekonomii w 2003 roku	93
Joanna Kopacka, Adrian Stępniaak – Sytuacja gospodarcza w Polsce po I kwartale 2018 r.	94
Artur Zimny – Koniunktura w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych	99

Od Redakcji

Z radością i prawdziwą przyjemnością informujemy Państwa o ukazaniu się kolejnego numeru czasopisma „Finanse i Prawo Finansowe” („Journal of Finance and Financial Law”), drugiego w roku 2018. Zgodnie z przyjętym do tej pory porządkiem czasopismo, które oddajemy do Państwa dyspozycji, tradycyjnie składa się z dwóch zasadniczych części. W pierwszej prezentujemy nadesłane artykuły, a w drugiej przedstawiamy tzw. stałą rubrykę.

Niniejszy numer, podobnie jak poprzednie, zawiera wiele interesujących tekstów stanowiących rezultat badań, przemyśleń i refleksji autorów koncertujących się na tematyce finansowej. Czasopismo otwiera artykuł Mateusza Dadeja, który za przedmiot badań przyjął system gwarantowania depozytów bankowych. Autor, na tle prezentacji genezy i założeń funkcjonowania tego systemu podjął próbę porównania różnych rozwiązań tego typu na świecie. W kolejnym artykule Izabela Kudlak opisuje elementy społecznej odpowiedzialności biznesu banków w perspektywie świadomości studentów. W tym celu analizuje odpowiedzi studentów lubelskich studentów, podpowiadając im czasem dowcipnie – jak w przypadku wyjaśnienia skrótu CSR (patrz s. 32). Następna autorka, Magdalena Lubaś, bada znajomość praw i obowiązków konsumenta na rynku usług bankowych w kontekście jego ochrony. Uzyskane dzięki kwestionariuszowi odpowiedzi związane z powyższą problematyką funkcjonowania rynku bankowego odnoszą do samooceny oceny wiedzy badanych respondentów.

Bartosz Pawęta w swoich naukowych rozważaniach zajmuje się analizą cykli koniunkturalnych na przykładzie Polski. Na podstawie teoretycznego tła wyróżnia cykl klasyczny i współczesny. Przy pomocy metody Bry-Boshchana identyfikuje cykle w Polsce przed i po kryzysie finansowym roku 2008 oraz ocenia odchylenia wykorzystując filtr Hodricka-Prescott’a. Magdalena Sobiesiak i Paweł Zagrodniczek badają studentów lubelskich uczelni pod kątem świadomości konsumentów zagrożeń i ochrony przed zagrożeniami, które niesie bankowość mobilna. Część pierwszą czasopisma kończy opracowanie Joanny Urbanek poświęcone działalności kompensacyjnej Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego.

W drugiej części niniejszego kwartalnika znajdują się trzy teksty w których odpowiednio: ukazano sylwetkę kolejnego laureata Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii Roberta Engle. Opisywany laureat otrzymał doktorat *honoris causa* Uniwersytetu Toruńskiego w czerwcu 2018 r.; scharakteryzowano sytuację gospodarczą w Polsce po I kwartale 2018, uwzględniając ocenę i prognozy, a także zaprezentowano koniunkturę w sektorze przedsiębiorstw niefinansowych.

* * *

Periodyk naukowy, którym jest czasopismo „Finanse i Prawo Finansowe” jest otwarte zarówno dla pracowników naukowych, praktyków interesujących się problemami finansowymi, jak również dla studentów, czyli wszystkich tych, którzy poszukują odpowiedzi na pytania (i ich udzielają) z obszaru finansów i prawa. Mamy nadzieję że niniejszy numer spotka się z Państwa przychylnym przyjęciem i będzie stanowił inspirację do dalszych naukowych dociekań i analiz.

Zachęcamy do lektury tekstów o finansach zarówno w słoneczne, jak i deszczowe dni.

W imieniu Redakcji

Iwona Dorota Czechowska

SYSTEMY GWARANTOWANIA DEPOZYTÓW BANKOWYCH NA ŚWIECIE – ANALIZA PORÓWNAWCZA

Mateusz Dadej

Koło Naukowe Finansów Międzynarodowych, Wydział Ekonomiczny
Uniwersytet Gdański

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie rodzajów i form systemów gwarancji depozytów, przyjętych na całym świecie oraz ich problematyki. W artykule przedstawiono teoretyczne aspekty funkcjonowania systemów gwarancji depozytów, dające podstawę dla czytelnika do oceny przyjętych rozwiązań opisanych w dalszej części artykułu. Scharakteryzowano przyjęte formy systemów gwarancji depozytów, takie jak: rodzaj sformalizowania, struktura i administracja, sprawowana funkcja, finansowanie oraz poziom gwarancji depozytów. W każdym przedstawionym rozwiązaniu dodatkowo podano jego implikacje dla sektora finansowego oraz kraje, w których został przyjęty. Dane empiryczne z banku światowego oraz IADI, w wielu przypadkach zostały zaktualizowane o informacje pochodzące z oficjalnych stron lub dokumentów systemów gwarancji depozytów lub instytucji, w których skład one wchodzi.

Słowa kluczowe: bankowość, systemy gwarancji depozytów, gwarancja depozytów, pokusa nadużycia, stabilność sektora bankowego, analiza porównawcza, depozyt bankowy, ochrona konsumenta, usługi bankowe, teoria finansów.

JEL Class: G21, G22.

WPROWADZENIE

System bankowy jest jedną z najistotniejszych części gospodarki. Skutki wadliwej struktury działania lub aspektów koniunkturalnych tego systemu są odczuwalne w każdej części gospodarki danego kraju. Jak to zazwyczaj bywa, najbardziej poszkodowany zostaje konsument. Na potrzeby ochrony stabilności systemu bankowego na przestrzeni ostatniego wieku powstał szereg instytucji tworzących tak zwaną siatkę bezpieczeństwa finansowego – *Safety net*. Jedną z tych instytucji, na którą autor chciałby zwrócić szczególną uwagę czytelnika jest system gwarancji depozytów oraz jego zróżnicowana adaptacja na świecie. Główną funkcją tego systemu jest ochrona deponentów w przypadku niewypłacalności instytucji finansowych przechowujących ten depozyt.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie rodzajów i form systemów gwarancji depozytów przyjętych na świecie oraz wskazanie konsekwencji dla sektora finansowego i uczestniczących w nim konsumentów, płynących z adaptacji konkretnych wariantów systemów gwarantujących depozyty. Na potrzeby niniejszego artykułu przyjęto hipotezę, że państwa wraz z rozwojem gospodarczym przyjmują odmienne rozwiązania systemów gwarancji depozytów, szczególnie w przypadku krajów rozwiniętych.

Artykuł opiera się na badaniach literaturowych, części empirycznej na podstawie informacji podanych na oficjalnych stronach systemów gwarancji depozytów różnych krajów lub podmiotów, w których skład wchodzi oraz danych udostępnionych przez bank światowy i międzynarodowe stowarzyszenie gwarantów depozytów (IADI).

Metody badawcze wykorzystane w artykule to: analiza statystyczna, metoda literaturowa, metoda monograficzna oraz metoda badania dokumentów.

1. TEORETYCZNE ASPEKTY FUNKCJONOWANIA SYSTEMÓW GWARANCJI DEPOZYTÓW

1.1. Stabilność oraz zaufanie do systemu bankowego

Instytucje bankowe powinny charakteryzować się nienaganną opinią. Jest to istotne przede wszystkim ze względu na stabilność systemu bankowego. Tak jak słusznie zauważył John M. Keynes racjonalne działania ludzi z mikroekonomicznego punktu widzenia nie muszą być racjonalne w ujęciu makroekonomicznym [Keynes 1936]. Zgodnym z tym twierdzeniem jest fenomen paniki bankowej (ang. *bank run*) występujący, gdy duża część klientów banku pragnie wycofać swoje depozyty z danej instytucji, z obawy o jej wypłacalność [Samuelson i Nordhaus 2012]. Istotę systemów gwarancji depozytów w kontekście

paniki podkreśla model Diamonda–Dybviga. Przedstawiają oni ten fenomen na płaszczyźnie teorii gier, dziedziny matematyki powszechnie wykorzystywanej w ekonomii. Graczami są klienci banku, którzy lokują w nim swoje pieniądze w zamian dostając wypłatę. Jest to dobry przypadek równowagi Nasha (oraz efektywny w sensie Pareto). Jednakże w przypadku, gdy bank wpada w zagrożenie bankrutem, klienci wypłacają gotówkę. Tworzy się wtedy zła równowaga, skutkująca bankrutem banku oraz w wyniku tego mniejszą wypłatą dla graczy [Diamond 1983].

Tabela 1 przedstawia macierz symetrycznych wypłat dwuosobowej gry z czystymi strategiami. Kolumny reprezentują wybór (wypłata lub trzymanie depozytu w banku) deponenta nr 1, wiersze natomiast deponenta nr 2. Wypłaty zależą od wyboru przeciwnego gracza oraz sumy gry, tj. wartości depozytów w banku. Są 4 rodzaje wypłat:

- C – Likwidacja banku, deponent dostaje 1/3 wartości depozytu.
- L – Likwidacja depozytu oraz banku, deponent traci wszystko.
- N – Bank działa sprawnie, obaj gracze dostają całkowitą wartość depozytu.
- Z – Wypłata przed likwidacją banku, deponent dostaje 2/3 wartości depozytu.

Tabela 1. Konflikt deponentów

	Wypłata gotówki	Pozostawienie depozytu
Wypłata gotówki	C, C	Z, L
Pozostawienie depozytu	L, Z	N, N

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Diamond [1983].

Problem ten był szczególnie dotkliwy, kiedy banki nie były poddawane regulacjom (*free banking*), olbrzymie znaczenie miała reputacja banku. Wystarczyła plotka, aby zainicjować wyprowadzanie środków przez deponentów [Baka (red.) 2005]. W aktualnej dekadzie nieczęsto można spotkać się ze zjawiskiem paniki bankowej. Niemniej jednak, jak pokazuje przykład ostatniego run'u na bank Northern Rock [www1] lub Bank of East Asia [www2], zagrożenie to jest jak najbardziej realne, szczególnie podczas kryzysu gospodarczego, gdy zaufanie publiczne do instytucji finansowych słabnie. Jak dobrze zauważył Ben Bernanke [Bernanke 1995], paniki bankowe mają zdecydowanie negatywny wpływ także na realną sferę gospodarki, między innymi zmniejszając produkt krajowy oraz zwiększając bezrobocie.

Systemy Gwarancji depozytów eliminują ryzyko utraty depozytu oraz minimalizują eskalację paniki bankowej poprzez gwarancje wypłaty depozytu. Dzięki tej gwarancji szanse wypłaty pełnego depozytu nie są zależne od innych deponentów i tym samym bankrutem banku.

1.2. Wpływ systemów na podejmowanie decyzji banku

Nie trudno jest sztucznie zniekształcić naturalne procesy podejmowania decyzji przez podmioty rynkowe. Kwestia ingerencji państwa na rynku jest gorącym tematem dyskusji od początków istnienia nauk ekonomicznych. Skutki nieraz przejawiają się w ograniczaniu części rynku, które wspierają rozwój gospodarczy lub stymulowaniem tych które ten rozwój ograniczają. Niemniej jednak, oba przypadki mogą charakteryzować się nieefektywną alokacją zasobów. Ten sam dylemat, tj. interwencjonizmu, możemy dostrzec w dyskusji na temat sensu działania systemów gwarancji depozytów.

Instytucje finansowe objęte tymi systemami mogą przejawiać tak zwaną pokusę nadużycia (ang. *moral hazard*), czyli podwyższanie podatności na ryzyko, od którego dany podmiot jest ubezpieczony (nie ponosi jego negatywnych skutków). W przypadku banków może się to objawiać zwiększaniem akcji kredytowej dla podmiotów o niższej zdolności kredytowej, ze względu na fakt, iż niepowodzenie spowodowane daną polityką kredytową zostanie zrekompensowane publiczną pomocą finansową. Pokusa nadużycia jest najpoważniejszym zagrożeniem istnienia systemów gwarancji depozytów. Jednakże aktualny konsensus, przejawiający się w globalnym trendzie adaptacji systemów (wykres 1) pokazuje, że kwestia pokusy nadużycia sprowadza się jedynie do próby jej ograniczenia.

1.3. Przeciwdziałanie efektu zarażania

Sektor bankowy charakteryzuje się wyjątkową podatnością podmiotów na warunki wewnątrz sektora. Jest to wyjątkowy przykład systemu naczyń połączonych, ponieważ – paradoksalnie – nieraz bankructwo konkurencji może skutkować pogorszeniem się sytuacji banków działających bezbłędnie. Efekt zarażania stanowi tego rodzaju zagrożenie. Przejawia się on tym, że negatywna sytuacja jednego lub grupy banków wywołuje zaburzenia wśród innych banków.

Wymienia się 3 rodzaje źródeł efektu zarażania [Lubiński 2014]. Pierwszym, wspomnianym wcześniej, jest panika bankowa. Powstaje na skutek pogorszenia się opinii na temat banku, przez co na reputacji tracą kolejne instytucje bankowe, z których deponenci, także ze strachu przed upadłością, wycofują swoje środki. W kolejnym przypadku dochodzi do upadku dużego banku, skutkując spadkiem wartości aktywów przez niego posiadanych. Inne banki wpadają w kłopoty finansowe z powodu spadku wartości posiadanych aktywów tego samego rodzaju co banku upadającego. Ostatnim źródłem są pożyczki międzybankowe z udziałem upadających banków. Jeśli bank upadnie, w zależności od jego aktywności na rynku kredytów międzybankowych, banki będą musiały

uznać kredyty mu przyznane jako zagrożone, tym samym pogarszając swoje wyniki finansowe i poddając się ryzyku upadłości. Każdy z podanych przypadków zagraża kolejnym podmiotom – przypomina to efekt równi pochyłej.

Systemy gwarancji depozytów wspierając pewność w bezpieczeństwo ulokowanych w banku środków, powstrzymują pierwotne przyczyny paniki bankowej oraz przeciwdziałają dalszej ich eskalacji wśród reszty podmiotów sektora bankowego.

1.4. Asymetria informacji wśród deponentów

Jakakolwiek forma inwestycji, a nawet działalności gospodarczej, może się wiązać z niedoborem informacji przynajmniej jednej ze stron. Zmniejszenie tak zwanej asymetrii informacji, czyli sytuacji, w której jedna ze stron posiada większy zakres informacji od strony przeciwnej, pozwala unikać nieprzewidywalnych strat oraz podejmować bezpieczniejsze decyzje w życiu codziennym.

Obowiązki informacyjne instytucji bankowych są oczywiście wystarczająco rzetelne, mogą jednak przysparzać pewnych kłopotów ich klientom, w szczególności klientom detalicznym, którzy nie posiadają – w przeciwieństwie do klientów korporacyjnych – odpowiedniego sztabu analityków finansowych. Wystarczy sobie wyobrazić jak działałby sektor bankowy, gdyby każda osoba przed wyborem banku musiała sprawdzać jego kondycję finansową oraz powtarzać ten proces co pół roku. Jak pokazują doświadczenia z ostatniego kryzysu finansowego, w niektórych przypadkach nawet dokładne sprawdzenie prawdopodobieństwa upadłości banku nie gwarantuje tego, że nie zawiesi on wypłacania depozytów z dnia na dzień. Systemy gwarancji depozytów być może nie zmniejszają asymetrii informacji, natomiast dzięki nim ta zawodność rynku nie jest już tak istotnym problemem dla klientów banku.

2. CHARAKTERYSTYKA SYSTEMÓW GWARANCJI DEPOZYTÓW

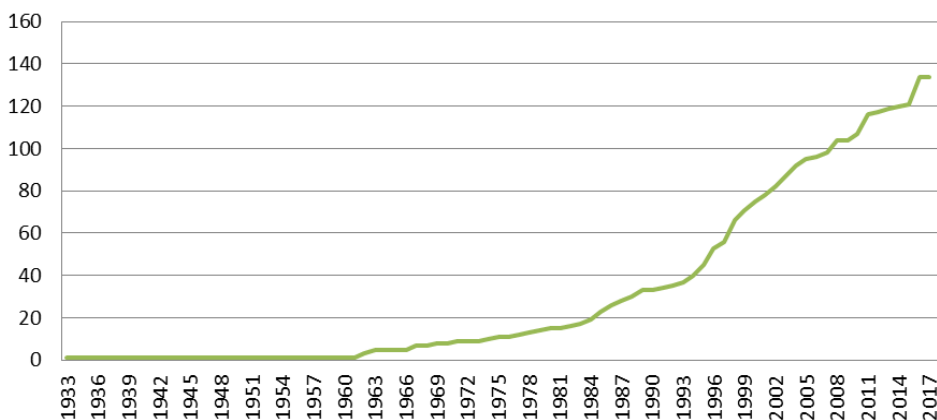
2.1. Rodzaj sformalizowania

Jednym z podstawowych podziałów systemów gwarancji depozytów jest ich stopień sformalizowania oraz jawności. Nieformalne systemy gwarancji, czyli systemy typu *implicite*, przejawiają się kompletną dyskrecjonalnością w gwarantowaniu depozytów przez organy sprawujące nad nimi kontrolę. Wiąże się to z niepewnością wśród instytucji przyjmujących depozyty oraz deponentów odnośnie bezpieczeństwa powierzonych środków. W praktyce przejawiają się one

bezpośrednią pomocą publiczną (ang. *bailout*) lub nacjonalizacją instytucji przyjmującej depozyty.

Od dawna zyskujące na popularności jest przyjmowanie systemów *explicit*, czyli w pełni uregulowanych instytucji administrowanych publicznie lub prywatnie. Posiadają one jasne i szeroko opisane zasady ochrony, między innymi poziom pokrycia, listę podmiotów objętych gwarancją oraz rodzaj chronionych depozytów. Systemy takie są wyjątkowo wygodne i przejrzyste dla deponentów, którzy w przypadku bankructwa instytucji, której powierzyli środki, nie muszą w niepewności czekać na interwencję ze strony państwa. Jednakże, jak wskazują A. Demirguc-Kunt oraz E. Detragiache [2000], ta koncepcja systemów gwarancji potrafi zachwiać dyscyplinę podmiotów sektora bankowego bardziej niż systemy typu *implicite*, szczególnie w państwach o słabo rozwiniętej strukturze regulacyjno-instytucjonalnej.

Autor zgadza się ze stanowiskiem A. Demirgüç-Kunt i in. [2006], że każdy kraj bez jasno przedstawionego i uregulowanego systemu (*explicit*) posiada *de facto* system typu *implicite*, co wynika z doświadczenia problemów sektora bankowego. W przypadku jakiegokolwiek zagrożenia niewypłaceniem depozytów, państwo ugina się pod presją deponentów i pomaga instytucji spłacić zobowiązania.

Wykres 1. Liczba państw z przyjętym systemem gwarancji depozytów typu *explicit* od 1933 do 2017 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych banku światowego, IADI [2016], uzupełnione o informacje z oficjalnych stron oraz dokumentów funduszy gwarancyjnych depozytów [Deposit Insurance Dataset/World Bank, 2013; www 3; www4; National Assembly of Pakistan, 2016; Modan i Hassan 2015; IMF 2016 (16/96); IMF, Mozambique: Fiscal Transparency Evaluation; Monetary Authority of Brunei Darussalam [2010].

Aktualnie, normą wśród państw jest posiadanie sformalizowanego systemu gwarancji depozytów. Aż 72% stanowią systemy typu *explicit*, ze znaczną przewagą krajów rozwiniętych. Reszta państw w większości nie ma wystarczająco rozwiniętego systemu bankowego, żeby pozwolić sobie na tego rodzaju instytucje (m.in. Belize, Dżibuti, Kiribati i Somalia) i z pełną świadomością rezygnują z przyjmowania takich systemów (Nowa Zelandia i Egipt) lub są w trakcie tworzenia systemu *explicit* (Izrael, R.P.A., Z.E.A. lub Arabia Saudyjska) [www3, IADI 2016].

2.2. Struktura i administracja

Systemy typu *explicite*, które są warte szczególnej uwagi ze względu na stopień zróżnicowania przyjętych koncepcji, nie powstają wyłącznie z inicjatywy rządu. W przeciwieństwie do reszty instytucji wchodzących w skład siatki bezpieczeństwa, systemy gwarancji depozytów niekiedy tworzone są przez podmioty prywatne. Najlepszym tego przykładem jest powołanie funduszu ochrony depozytów w 1976 roku przez stowarzyszenie banków niemieckich (niem. Bundesverband Deutscher Banken). Fundusz ten działa do dzisiaj. Tego rodzaju inicjatywy sektora prywatnego pokazują faktyczny sens istnienia systemów ochrony depozytów, nie tylko jako ochrony konsumenta, ograniczającej działalność gospodarczą, ale także możliwość rozwoju inkluzywnego, na którym zyskuje tak samo konsument, jak i sektor bankowy.

Poza sposobem utworzenia systemów gwarancji depozytów, prywatne może być także administrowanie nim. Przejawia się to najczęściej wśród państw z bardzo dobrze rozwiniętym sektorem bankowym, na przykład Niemiec, Szwajcarii i Luksemburgu, głównie ze względu na lepszą dyscyplinę banków oraz podwyższone koszty działalności funduszu gwarancyjnego. Zagrożeniem w tym przypadku może być skłonność administratorów kierujących bankami do zmniejszenia finansowania funduszu gwarancyjnego [Kroszner i Stratmann 1998], skutkujące podwyższeniem ryzyka konsumenta. Jednakże najczęstszym wariantem, między innymi przyjętym w Polsce, jest administracja publiczna, kierowana wyłącznie przez reprezentantów rządu lub podmiotu publicznego, w którego skład wchodzi dany fundusz gwarancji depozytów. Popularność tej adaptacji jest bezpośrednio wynikiem zwyczaju publicznej inicjatywy stworzenia systemu gwarancji depozytów. Powszechne jest także powołanie publiczno-prywatnej administracji, przyjęte w takich krajach jak Japonia, Belgia czy Węgry [www5], w której kierownicy banków oraz urzędnicy państwowi wspólnie podejmują decyzje, oraz dzielą między siebie kompetencje. To rozwiązanie jest wyjątkowo praktycznym kompromisem, w którym chęci maksymalizowania zysku przez banki nie będą skutkowały zagrożeniem dla konsumenta. Według

danych z 2013 roku 66% systemów było kierowanych przez władzę publiczną, 11% wyłącznie prywatnie oraz 22% stanowiły administracje publiczno-prywatne [Deposit Insurance dataset/World Bank 2013].

Struktura zorganizowania systemów gwarancji depozytów może również różnić się w zależności od przyjętych koncepcji. Stworzenie oddzielnego podmiotu lub powołanie funduszu wewnątrz istniejącej instytucji publicznej, posiada mniejsze implikacje odnośnie efektywności prowadzenia działalności gwarantującej depozyty. Instytucje tworzące wewnątrz swojej struktury fundusz gwarancyjny to najczęściej banki centralne (zazwyczaj w krajach rozwijających się z pominięciem Irlandii, Słowenii i San Marino), instytucje sprawujące nadzór nad sektorem finansowym (Australia i Kanada) oraz ministerstwo finansów (Belgia i Kolumbia) [IADI 2016]. Wybór podmiotu może być istotny głównie ze względu na wyznaczenie winnego za ewentualne błędy w działalności systemu gwarancji depozytów oraz poniesienie przez niego adekwatnych konsekwencji. Aż 77,2% krajów posiada oddzielny podmiot gwarantujący depozyty [Deposit Insurance dataset/World Bank 2013; www10], chociaż przez ostatnie 5 lat udział spadł o około 9 p.p., głównie ze względu na dużą liczbę państw Afryki, przyjmującą sformalizowane systemy gwarancji depozytów.

2.3. Sprawowana funkcja

Zasadniczym celem systemów gwarancji depozytów, jak można wywnioskować z nazwy, jest ochrona depozytariuszy przed utratą środków powierzonych instytucjom finansowym, natomiast sposób, w który ten cel jest osiągany oraz obowiązki odnośnie stabilności sektora są bardzo zróżnicowane.

Ze wszystkich sposobów kategoryzowania funkcji sprawowanej przez systemy gwarancji depozytów, w literaturze przyjął się następujący ich podział [Pawlikowski 2005]:

– „Paybox” – Jest fundamentalną i nierozłączną funkcją systemów gwarancji depozytów typu *explicite*. Polega wyłącznie na zbieraniu funduszy od podmiotów objętych gwarancją, w ramach pomocy depozytariuszom stojącym w niebezpieczeństwie bankructwa instytucji, której swoje depozyty powierzyli. Tego rodzaju funkcje spełniają między innymi fundusze gwarancyjne w Słowacji oraz Księstwie Liechtensteinu [www6].

– „Risk minimiser” – Oznacza system z poszerzonym zakresem uprawnień poza samą gwarancją depozytów, tj. zmniejsza ryzyko bankructwa lub nadzoruje sektor bankowy. Kraje, które przyjęły tego rodzaju system to przykładowo Norwegia oraz Peru [www7].

Dostępne formy wsparcia podmiotów zagrożonych niewypłacalnością potrafią być przydatne w tłumieniu problemu u jego podstaw, w przeciwieństwie

do zwalczania jego skutków. W zależności od systemu gwarancji depozytów mogą one mieć dowolny ich zestaw lub być z góry wyznaczone. Najpopularniejsze z tych instrumentów to: kredyt udzielany na warunkach bardziej opłacalnych niż rynkowe, zorganizowanie fuzji lub przejęcia przez poprawnie działający podmiot, utworzenie banku pomostowego (ang. *bridge bank*), czyli instytucji kontynuującej działalność upadłego banku lub wykupienie pakietu kontrolnego w upadającej instytucji i restrukturyzacja mająca na celu sprywatyzowanie w niedalekiej przyszłości. Główną zasadą pomocy, bez względu na sposób jej udzielania jest zasada najmniejszego kosztu dla konsumenta lub podatnika.

Jak wskazuje J. Pruski oraz J. Szambelańczyk [2014], kraje w których instytucje gwaranta są silnie legislacyjnie, kapitałowo i organizacyjnie, częściej występują modele typu „risk minimiser”, wraz z wymienionymi wyżej instrumentami. Poszerzenie instrumentów mających na celu ustabilizowanie sektora bankowego wiąże się z pewnymi konsekwencjami, przede wszystkim wspomnianym wcześniej problemem pokusy nadużycia. Pojawiają się one wśród banków, które zdają sobie sprawę, że w przypadku bardziej ryzykownej akcji kredytowej nie zbankrutują, a nawet mogą mieć dostęp do atrakcyjnej pomocy finansowej. Kolejnym, równie istotnym problemem, także związanym z pomocą finansową, jest próba samego zaniechania likwidacji podmiotu. Wiąże się to z koncepcją „kreatywnej destrukcji” J. A. Schumpeter’a, czyli naturalnej likwidacji przedsiębiorstw, które nie utrzymały przewagi strategicznej ze względu na niedostosowanie do zmian zachodzących w gospodarce i tym samym zwolniły miejsca bardziej innowacyjnym przedsięwzięciom. Według J.A. Schumpetera, tego rodzaju transformacja struktury gospodarki jest skutkiem innowacji oraz jest konieczna dla rozwoju gospodarczego [Schumpeter 2009]. Według danych z 2013 roku około 43% wszystkich systemów gwarancji depozytów spełniało funkcje typu „paybox”, natomiast 56% posiadało większy zakres obowiązków [Deposit Insurance dataset/World Bank 2013].

2.4. Finansowanie funduszu gwarancyjnego

Oczywiście system gwarancji depozytów nie mógłby spełniać swojej podstawowej funkcji bez uzyskania niezbędnych środków. Większość aktywności wiąże się z finansami, dlatego każdy system wymaga adekwatnej ilości kapitału, aby w odpowiednim stopniu zapewnić stabilność sektora finansowego.

Pierwszym oraz najmniej spotykanym źródłem finansowania funduszu gwarancyjnego jest budżet państwa. W tym przypadku sektor finansowy nie ponosi bezpośrednio żadnych kosztów związanych z problemami pojedynczych instytucji finansowych, tym samym jest w pełni beneficjentem tego systemu. Wiąże się

to z dyskusją, czy można to zaliczyć do pomocy publicznej, która jest zakłóceniem zasad wolnej konkurencji.

Najpopularniejsze źródło finansowania wiąże się z koncepcją solidarności branży. Wszystkie fundusze są pobierane bezpośrednio z sektora prywatnego, najczęściej od podmiotów objętych gwarancją. To rozwiązanie przyczynia się do ograniczenia pokusy nadużycia oraz nie przenosi kosztów błędnego zarządzania na podatników.

Połączeniem dwóch poprzednich sposobów, jest mieszane źródło finansowania, w którym składki są podzielone między państwo i sektor prywatny. Rozwiązanie to jest często wprowadzane, gdy zasoby zebrane z sektora finansowego nie są wystarczające w stosunku do potrzeb depozytariuszy lub gdy sektor finansowy nie jest odpowiednio rozwinięty, żeby przyjąć na siebie całość kosztów prowadzenia systemu gwarancji depozytów.

W roku 2013 tylko 2 państwa (Australia i Chile) miały fundusz finansowany ze środków publicznych (1,8%), 87 państw (78%) zbierało środki wyłącznie z sektora prywatnego oraz w 22 państwach (19,8%) finansowanie było wspólnie [Deposit Insurance dataset/World Bank 2013].

Dodatkową kwestią finansowania systemów gwarancji depozytów jest czas, w którym zbierane są środki na pokrycie depozytów. Jednym z dwóch sposobów jest *ex ante*, czyli finansowanie funduszu co wyznaczony okres przez każdy podmiot objęty gwarancją, nawet pomimo braku jakiegokolwiek bankructwa instytucji finansowej. Korzyści tego sposobu finansowania są dosyć jasne – środki na pokrycie depozytów mogą być w każdym momencie wypłacone, koszty sektora finansowego są przewidywalne oraz panuje wśród konsumentów poczucie bezpieczeństwa, ze względu na dyspozycyjność środków gwarantujących.

Finansowanie może także przebiegać w sposób *ex post*, czyli w momencie, gdy zajdzie potrzeba wypłacenia środków depozytariuszy. Najistotniejszą cechą w tym przypadku jest brak kosztów działalności systemów gwarancji depozytów w przypadku braku upadłości instytucji przyjmującej depozyty. Negatywnym aspektem tego finansowania jest jego procykliczny charakter. W przypadku trudnego otoczenia makroekonomicznego banków, są one poddawane dodatkowo wyższym kosztom z tytułu wypłacania depozytów instytucji upadających. Ta słabość jest także atutem finansowania *ex ante*, w którym koszty są rozłożone przez cały okres cyklu koniunkturalnego równomiernie.

Przewagę finansowania *ex ante* widać także w statystykach. Według danych z 2013 roku aż 88% systemów przyjęło taką kolejność zbierania funduszy, natomiast reszta była finansowana w sposób *ex post* [Deposit Insurance dataset/World Bank 2013]. Koszty banków związane z finansowaniem systemu gwarancji depozytów, ze względu na odmienne skale prowadzonej działalności, są różnicowane. Wykorzystują się konkretne podstawy do ich obliczania tak, żeby każda instytucja płaciła adekwatną do swojej działalności opłatę.

W trakcie adaptacji systemów gwarancji depozytów uwidoczniły się cztery główne rodzaje przyznawania wielkości składki do funduszu gwarancyjnego, a każdy z nich opiera się na pozycji bilansu instytucji finansowej. Podstawy opłat to:

- Pokryte depozyty – opłata według tej bazy jest liczona jako procent depozytów, które są gwarantowane przez system gwarancji, po uwzględnieniu poziomu pokrycia.

- Kwalifikujące depozyty – suma depozytów kwalifikujących się do gwarancji, czyli przed uwzględnieniem poziomu pokrycia.

- Suma depozytów – suma wszystkich depozytów, w tym tych, które nie są gwarantowane przez fundusz gwarancyjny.

- Suma zobowiązań – suma wszystkich zobowiązań finansowych instytucji objętej gwarancją.

Każda z podstaw przyjętych opłat ma na celu sprawiedliwość funkcjonowania systemu gwarantowania depozytów oraz uniknięcie przewyższenia osiągniętych korzyści z gwarancji depozytów nad kosztami jego funkcjonowania przez instytucję finansową, czyli tak zwanego efektu gapowicza.

Relatywnie nowym rozwiązaniem jest płacenie premii za zwiększone ryzyko prowadzonej działalności. Ma to przede wszystkim na celu zmniejszenie pokusy nadużycia oraz wyeliminowanie zjawiska subsydiowania krzyżowego (ang. *cross subsidization*), które przejawia się w tym przypadku przenoszeniem korzyści z instytucji niepoddającym się nadmiernemu ryzyku do tych, które działają bardziej ryzykownie. Takie rozwiązanie zostało przyjęte pierwszy raz w Stanach Zjednoczonych w 1993 roku, jako odpowiedź na kryzys instytucji oszczędnościowo-kredytowych (ang. *savings and loan crisis*).

Aktualnie w ramach premii za ryzyko amerykański FDIC (ang. Federal Deposit Insurance Corporation) dzieli instytucje na 4 grupy ryzyka według ich wskaźników kapitałowych oraz ustala na ich podstawie adekwatną opłatę [www8].

Według danych z 2013 roku, 31% systemów przyjęło płacenie premii za prowadzone ryzyko [Deposit Insurance dataset/World Bank 2013], natomiast po wprowadzeniu Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/49/UE, która zobowiązuje państwa członkowskie do zastosowania tego rodzaju podstaw odprowadzania składek, udział tych systemów się zwiększał.

2.5. Poziom pokrycia depozytów

Najbardziej interesującym konsumentów oraz najistotniejszym parametrem różniącym systemy gwarancji depozytów jest zadeklarowany poziom pokrycia depozytów. W każdym państwie, w którym znajduje się system typu *explicite*,

określa się limit pokrycia oraz ewentualną koasekurację depozytu. Zbyt wysoki limit może być ciężarem dla sektora finansowego lub budżetu mniej rozwiniętych państw. Natomiast za niski, może podważyć zaufanie do systemu bankowego oraz – jak zaznacza M. Zaleska [2013] – zmniejszyć atrakcyjność sektora bankowego w porównaniu do sąsiadujących państw, co może prowadzić także do ograniczenia płynności instytucji kredytowych, tak jak miało to miejsce w ostatnim kryzysie finansowym. Z tego samego powodu Unia Europejska podejmuje odpowiednie działania prawne mające na celu skoordynowanie poziomu pokrycia [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/49/UE].

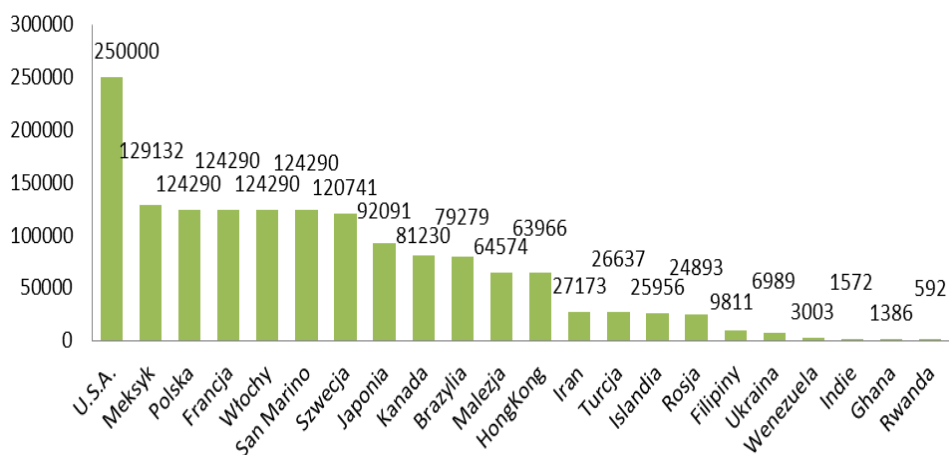
Koasekuracja to część limitu depozytu, który zostaje stracony przez depozytariusza w wypadku bankructwa instytucji i ma ona na celu zmobilizowanie do monitoringu sytuacji finansowej instytucji przyjmującej depozyt przez powierzających jej środki klientów.

W okresie kryzysów gospodarczych, stosuje się także pełne pokrycie depozytów (między innymi w Japonii w 1996 roku). Aby uniknąć procykliczności, wynikającej ze zwiększonej potrzeby finansowania, najczęściej jest pokrywany przez sektor publiczny.

Wysokość limitu jest bardzo zróżnicowana, od 23,204 USD w Albanii, do tak wysokich jak 258,771 USD w Norwegii¹. Różni się to w dużej mierze z powodu wielkości gospodarki, sektora finansowego oraz siły nabywczej kraju. Limit wyrażony w dolarach jest bardzo syntetyczny, natomiast aby lepiej poznać wysokość gwarancji należy przedstawić ją na tle wielkości gospodarki. Użyteczny do tego jest stosunek limitu gwarancji depozytów do PKB per capita, wyrażonego w parytecie siły nabywczej (PPP) – dla Albanii wynosi on 2.03, natomiast dla Norwegii 4.05 [www7]. W miernikach relatywnych do wielkości gospodarki nie widać tak drastycznych różnic. W roku 2013 pokryte depozyty średnio stanowiły 6,89-krotność PKB per capita krajów. Co ciekawe, w przypadku państw nisko-średniego dochodu (ang. *lower middle income*) wskaźnik ten stanowił aż 11-krotność [Deposit Insurance dataset/World Bank 2013]. Warto również spojrzeć na stosunek wielkości zebranych środków w funduszu gwarancyjnym do sumy gwarantowanych depozytów – w Albanii wynosi on 4,56%, natomiast w Norwegii 2,5% [The Norwegian's Bank Guarantee Fund Annual Report 2016; Albanian Deposit Insurance Agency Annual Report 2015]. Wskazuje on nam zdolność funduszu do spełniania jego głównej działalności, czyli wypłacania depozytów straconych przez bankrutującą instytucję.

W przypadku państw Unii Europejskiej wskaźnik ten musi wynosić do 3 lipca 2024 r. minimalnie 0,8% [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/49/UE].

¹ ALL/USD – 0.00928198, NOK/USD - 0.129386 , na dzień 25 stycznia 2018 roku wg. witryny www.xe.com.

Wykres 2. Poziomy pokrycia depozytów na świecie. Dane w USD na dzień 26 stycznia 2018 roku wg. witryny www.xe.com

Źródło: opracowanie własne na podstawie informacji z oficjalnych stron oraz dokumentów funduszy gwarancyjnych depozytów [www10].

PODSUMOWANIE

Na świecie można dostrzec wyraźny postęp konwergencji pod względem adaptacji systemów gwarancji depozytów, który wraz z rozwojem krajów niskiego dochodu, najpewniej będzie kontynuowany. W przeciągu ostatnich 5 lat znaczna większość systemów gwarantowania depozytów typu *explicite*, zostało przyjęte w krajach niskiego i nisko-średniego dochodu. Podobnie to wygląda dla systemów, które są aktualnie tworzone. W przypadku Europy zdecydowanie widać wpływ dyrektywy w sprawie systemów gwarantowania depozytów, między innymi w przyjętym limicie gwarancji depozytów oraz finansowaniu funduszu. Niemniej jednak te podobieństwa nadal pozostają niewystarczające do bezproblemowego wprowadzenia paneuropejskiego systemu gwarancji depozytów, który był jednym z ważniejszych części, zaproponowanej już w 2012 roku przez przewodniczącą Rady Europejskiej, idei europejskiej unii bankowej [Zaleska 2013]. Pomimo tak istotnych odzewów ze strony Unii Europejskiej, kraje nie spieszą się z przyjmowaniem identycznych rozwiązań w zakresie systemów gwarancji depozytów.

Zgodnie z hipotezą można zauważyć, że formy przyjętych systemów gwarancji depozytów różnią się w zależności od etapu konwergencji gospodarczej kraju. We wczesnym etapie posiadają systemy typu *implicit* i wraz z rozwojem

formalizują je, ustanawiając instytucje, które najczęściej pozostają w strukturze innej instytucji publicznej. Natomiast systemy gwarantowania depozytów w krajach rozwiniętych przyjmują rozwiązania z myślą o utrzymaniu dyscypliny sektora na jak najwyższym poziomie, poprzez takie rozwiązania jak na przykład oparcie składek o poziom ryzyka instytucji kredytowych.

Przy tworzeniu systemu gwarancji depozytów, większość podejmowanych decyzji ma charakter „coś za coś”. Z jednej strony można przyjąć system idealnie chroniący podmioty sektora finansowego, pomagający za każdym razem, gdy tylko jakakolwiek instytucja będzie zagrożona niewypłacalnością oraz dający nieograniczony limit gwarancji dla każdego depozytariusza. Niestety może mieć to dosyć poważne konsekwencje dla dyscypliny sektora finansowego oraz istotnie ograniczyć rozwój gospodarczy. Trzeba znaleźć złoty środek chroniący konsumentów na rynku usług finansowych oraz nieograniczający potencjału rozwoju sektora finansowego.

BIBLIOGRAFIA

- Albanian Deposit Insurance Agency Annual Report, 2015.
- Baka W. (red.), 2005, *Systemy gwarantowania depozytów w Polsce i na świecie: dziesięć lat Bankowego Funduszu Gwarancyjnego*, PWE, Warszawa.
- Bernanke B., 1995, *The Macroeconomics of the Great Depression: A Comparative Approach*, „Journal of Money, Credit, and Banking”, vol. 27.
- Demirgüç-Kunt A., Detragiache E., 2000, *Does Deposit Insurance Increase Banking System Stability?*, World Bank, Development Research Group and International Monetary Fund, Research Department.
- Demirgüç-Kunt A., Kane E.J., Laeven L., 2006, *Determinants of Deposit-Insurance Adoption and Design*, „Policy Research Working Paper”, vol. 1.
- Deposit Insurance dataset/World Bank, 2013.
- Diamond D., 1983, *Banks and Liquidity Creation: A Simple Exposition of the Diamond-Dybvig Model*.
- Drabik E., 1998, *Elementy teorii gier dla ekonomistów*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/49/UE z dnia 16 kwietnia 2014 roku.
- IADI, 2016, Annual Survey.
- IMF, 2016, Raport krajowy, 16/96.
- IMF, Mozambique: Fiscal Transparency Evaluation.
- International Monetary Fund, *Bolivia: Sixth Review Under the Stand-By Arrangement and Requests (...) and Statement by the Executive Director for Bolivia*, 2005.
- Keynes J.M., 1936, *The General Theory of Employment, Interest and Money*.
- Kroszner, R.S., Stratmann T., 1998, *Interest Group Competition and the Organization of Congress: Theory and Evidence from Financial Services' Political Action Committees*, „American Economic Review”, vol. 88.
- Lubiński M., 2014, *Zarażenie w systemie bankowym – przyczyny i mechanizmy*, „Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego SGH”, nr 94.

- Modan C., Hassan R., 2015, *Legal and Financial Regulatory Framework of Mozambique: The Possible Inclusion of Islamic Banking and Finance*, Islamic Research and Training Institute.
- Monetary Authority of Brunei Darussalam, 2010, Brunei Darussalam Financial Sector Blueprint the isle of Man Financial. Services Authority, Depositors' Compensation Scheme Regulations.
- National Assembly of Pakistan, 2016, The Deposit Protection Corporation Act.
- Patterson R., 2015, *Kompedium terminów z zakresu bankowości po polsku i angielsku*, Ministerstwo Finansów, Warszawa.
- Pawlikowski A., 2005, *The Polish deposit insurance scheme compared to arrangements adopted in other EU countries*, NBP Working Papers 34, Narodowy Bank Polski, Economic Research Department.
- Pruski J., Szambelańczyk J., 2014, *Bezpieczny bank, Systemy gwarantowania depozytów w sieciach bezpieczeństwa finansowego na tle konsekwencji globalnego kryzysu finansowego*, „Bezpieczny Bank”, nr 4(57).
- Samuelson P., Nordhaus W.D., 2012, *Ekonomia*, Rebis, Warszawa.
- Schumpeter J.A., 2009, *Kapitalizm, socjalizm, demokracja*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- The Norwegian's Bank Guarantee Fund Annual Report, 2016.
- [www1] <https://www.channel4.com/news/the-great-northern-rock-bank-run>.
- [www2] <https://www.ft.com/content/92281bda-8a3b-11dd-a76a-0000779fd18c>.
- [www3] International Association of Deposit Insurers (IADI).
- [www4] www.bcsn.sm/site/en/home/functions/other-functions/guarantee-fund-for-depositors.html, www.bnr.rw/index.php?id=331, www.bog.gov.gh/whars-new/3373-ghana-deposit-protection-corporation, www.frbsf.org/banking/asia-program/pacific-exchange-blog/regional-comparison-chinas-new-deposit-insurance-system/en.idgf.ir, www.cdic.gov.tw, www.bancentral.gov.do/sistema_financiero/fondo_contingencia/, www.dcs.gg/about-the-scheme/, www.iomfsa.im/consumer-material/isle-of-man-depositors-compensation-scheme-dcs/, www.gov.je/Industry/Finance/DepositProtection/Pages/Overview.aspx, www.bcm.com.mo/en/notice1.php, www.pdic.ps, www.amcm.gov.mo/en/about-amcm/organization-structure/fundo-de-garantia-de-depositos.
- [www5] www.dic.go.jp, www.oba.hu, www.protectionfund.be.
- [www6] www.fovsr.sk, <https://www.eas-liechtenstein.li/en/>.
- [www7] www.bankenssifond.no/deposit-guarantee/category949.html, www.fsd.org.pe/english/01-ENG-acerca-del-FSD/01-01-ENG-Antecedentes.html.
- [www8] www.fdic.gov.
- [www9] pl.tradingeconomics.com.
- [www10] www.fdic.gov, www.ipab.org.mx, bfg.pl, www.garantiedesdepots.fr, www.fitd.it/, www.bcsn.sm/site/en/home/functions/other-functions/guarantee-fund-for-depositors.html, www.riksdagen.se, www.dic.go.jp, www.cdic.ca, www.fgc.org.br, www.pidm.gov.my, www.dps.org.hk, www.idgf.ir, www.tmsf.org.tr, www.tryggingarsjodur.is, www.asv.org.ru, www.pdic.gov.ph, www.fg.gov.ua, www.fogade.gob.ve, www.dicgc.org.in, www.bog.gov.gh, www.bnr.rw.
- Zaleska M., 2013, *Unia bankowa*, Difin, Warszawa.

DEPOSIT INSURANCE SCHEMES AROUND THE WORLD – COMPARATIVE ANALYSIS

Abstract

The purpose of this article is to show and compare various types or arrangements, adopted around the world and their implications on financial system. The article presents theoretical aspects of deposit insurance schemes functioning, which gives rudiments for reader to judge different arrangements shown in further part of the article. In this article, author characterized various features, such as : formalization, structure and administration, limit of deposit coverage, funding and also its role. Every description is presented with economic issue that given arrangement is related to and contains examples of countries where it exists. Empirical data is taken from World Bank dataset and IADI, in many cases updated with information from official websites or documents of deposit guarantee schemes or institutions that are responsible for them and working papers.

Keywords: banking, deposit guarantee scheme, deposit insurance, financial stability, moral hazard, banking sector stability, banking deposit, consumer protection, deposit protection, banking services, financial theory.

Przyjęto/Accepted: 10.06.2018
Opublikowano/Published: 30.06.2018

SPÓŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ BIZNESU BANKÓW W ŚWIADOMOŚCI STUDENTÓW LUBELSKICH UCZELNI

Izabela Joanna Kudlak

Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie

Streszczenie

Współcześnie CSR – Społeczna odpowiedzialność biznesu (ang. Corporate Social Responsibility) – jest kluczowym elementem działalności strategicznej liczących się przedsiębiorstw. Banki, którym zależy na poprawie bądź utrzymaniu dobrego wizerunku, starają się aktywnie promować swoje działania wykorzystując narzędzia CSR. Celem artykułu jest zbadanie znajomości pojęcia społecznej odpowiedzialności biznesu w banku wśród studentów, którzy studiują na lubelskich uczelniach. Artykuł zawiera analizę ankiet przeprowadzonych wśród badanej grupy oraz wnioski autora związane z poruszaną tematyką.

Słowa kluczowe: społeczna odpowiedzialność biznesu, studenci lubelskich uczelni, znajomość pojęcia, bank.

JEL Class: D21, L21, M14.

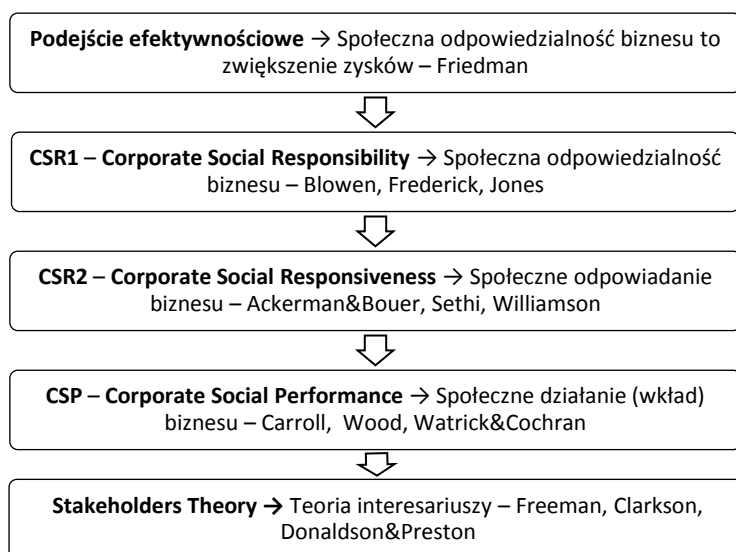
WPROWADZENIE

Współcześnie CSR – Społeczna odpowiedzialność biznesu (ang. Corporate Social Responsibility) – ma ogromne znaczenie dla działalności przedsiębiorstw. Banki również stosują narzędzia CSR i bardzo często publikują raporty je przedstawiające. Mimo to nadal świadomość społeczna zagadnienia jest niewielka. Celem artykułu jest zbadanie stopnia znajomości pojęcia społecznej odpowiedzialności biznesu w banku wśród lubelskich studentów. Artykuł analizuje zakres wiedzy tej grupy interesariuszy banków, sprawdzając tym samym, w jakim stopniu przyswoili oni publikowane dla nich informacje. Zainteresowaniem autora tekstu jest świadomość społeczeństwa w zakresie poruszanej tematyki.

1. EWOLUCJA POJĘCIA I ZNACZENIA SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI BIZNESU

1.1. Historia i rozwój społecznej odpowiedzialności biznesu

Systematyczny rozwój gospodarczy i społeczny, wzrost konkurencji na rynkach i dążenie do maksymalizacji zysków ekonomicznych sprawiły, że przedsiębiorstwa coraz silniej konkurują o pozyskiwanie nowych i utrzymanie obecnych klientów. CSR wywodzi się od społecznej etyki biznesu, której rozwój miał miejsce w latach sześćdziesiątych XX wieku w Stanach Zjednoczonych. Pierwszy kodeks dobrych praktyk powstał w 1977 roku i był skierowany do amerykańskich przedsiębiorców w Republice Południowej Afryki. Kodeks ten zabraniał przedsiębiorcom m.in. dyskryminacji rasowej pracowników [Bernat 2009: 23–24]. Początkowo za sprawą Milтона Friedmana uważano, że społeczna odpowiedzialność dotyczy wyłącznie jednostek, natomiast odpowiedzialność firm jest ograniczona do zapewnienia zysku udziałowcom [Friedman 1970]. Zgodnie z tym uważano, że przedsiębiorstwo nie ma wpływu na społeczeństwo, środowisko czy politykę. W kolejnych latach koncepcja ta była wielokrotnie podważana, uznano bowiem, że przedsiębiorstwo powinno działać również w interesie społecznym. Głoszono, że przedsiębiorstwo nie powinno być tworzone tylko dla zysku, lecz również w celu rozwoju dobra publicznego i otoczenia społecznego. W latach następnych CSR rozwijał się wraz z rozwojem demokracji i kolejne przedsiębiorstwa wprowadzały jego wytyczne. Pojęcie społecznej odpowiedzialności biznesu ewoluowało na przestrzeni lat, co przedstawia rys. 1.

Rys. 1. Ewolucja pojęcia społecznej odpowiedzialności biznesu

Źródło: Paliwoda-Matiolańska [2009: 66].

Obecnie CSR jest coraz bardziej rozpowszechniony i stosowany przez kolejne firmy. Również sektor bankowy ukierunkował swoje działania na kreowanie wizerunku firmy społecznie odpowiedzialnej. Od dwóch dekad CSR jest znaczącym elementem marketingu bankowego. Praktycznie wszystkie większe banki w Polsce wprowadzają narzędzia CSR, jednak niewiele z nich przedstawia swoją działalność w postaci corocznych raportów CSR. Coraz częściej oczekuje się, że przedsiębiorstwa będą uwzględniać obok zysku również aspekty ekologiczne i dążyć do rozwiązywania problemów społecznych. Podejście takie nazywane jest społeczną odpowiedzialnością biznesu [Werenowska 2015: 435–436].

1.2. Definicja społecznej odpowiedzialności biznesu

Idea społecznej odpowiedzialności biznesu nawiązywała do odmiennych uzasadnień i była interpretowana na wiele sposobów. Współcześnie istnieje wiele jej definicji. Według J. Adamczyka, CSR jest odpowiedzialnością za zobowiązania przyjmowane przez przedsiębiorstwo w wyniku jego funkcjonowania w społeczeństwie. Taka odpowiedzialność powstaje wtedy, gdy społeczeństwo niejako narzuca przedsiębiorstwu określony sposób działania. Ocena moralna działalności przedsiębiorstwa w opinii podmiotów nią zainteresowanych kreuje

realizację interesów właścicieli czynników produkcji [Zakrzewska-Bilawska (red.) 2012: 503]. Natomiast Komisja Europejska traktuje CSR jako koncepcję, według której przedsiębiorstwa dobrowolnie biorą pod uwagę aspekty społeczne i ekologiczne w swoich działaniach handlowych oraz w kontaktach ze swoimi interesariuszami [Bernat 2009: 26].

1.3. Istota społecznej odpowiedzialności biznesu

Najczęściej powoływanym modelem CSR jest model sformułowany przez A.B. Carroll. Według niego społeczną odpowiedzialność można podzielić na: odpowiedzialność filantropijną, etyczną, prawną i ekonomiczną. W ramach odpowiedzialności filantropijnej przedsiębiorstwo angażuje się i wspiera społeczność lokalną. Odpowiedzialność etyczna dotyczy unikania przez przedsiębiorstwo niepożądanych zachowań. Prawny rodzaj odpowiedzialności obejmuje przestrzeganie prawa, ochronę praw konsumenta oraz ochronę środowiska naturalnego. Ostatnim rodzajem odpowiedzialności jest odpowiedzialność ekonomiczna, rozumiana również jako zyskowość firmy. W ramach tej odpowiedzialności przedsiębiorstwo dąży do maksymalizacji dochodów i minimalizacji kosztów [Rybak 2004: 29–30]. Społeczna odpowiedzialność biznesu wpływa na reputację. Mechanizm tego wpływu jest jednak znacznie bardziej złożony, niż początkowo sądzono, ponieważ obejmuje nie tylko oddziaływanie bezpośrednie, ale również pośrednie. Oddziaływanie pośrednie łączy CSR z atrakcyjnością produktów i usług, siłą więzi emocjonalnej między organizacją a jej interesariuszami, poziomem satysfakcji klientów, czy wynikami osiąganymi przez podmiot w sferze finansowej. Należy zwrócić uwagę, że oddziaływanie społecznej odpowiedzialności biznesu pociąga za sobą szereg sprzężeń zwrotnych. CSR wpływając pozytywnie na odczucia interesariuszy pozwala zwiększyć wynik finansowy banku, a co za tym idzie umożliwia zwiększenie społecznego zaangażowania banku [Dąbrowski 2016: 137–138].

2. SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ BIZNESU W UJĘCIU PRAKTYCZNYM

2.1. Narzędzia realizacji CSR

Przedsiębiorstwo, któremu zależy na osiągnięciu sukcesu, musi zwracać uwagę na skutki podejmowanych przez nie działań. Pomijanie tak istotnego źródła informacji można uznać za działanie nierozważne i krótkowzroczne. W dobrze rozwiniętych gospodarczo krajach uważa się, że celem firmy jest przynoszenie korzyści wszystkim grupom społecznym, nawet wtedy, gdy mogłoby się to wią-

zać ze zmniejszeniem zysków krótkookresowych [Kopycińska 2001: 187]. Dobranie odpowiednich narzędzi jest zadaniem trudnym, ponieważ znacznie różnią się one pod względem możliwości zastosowania, rezultatów oraz skuteczności. Aby poprawnie je dobrać, należy uwzględnić m.in. wielkość podmiotu gospodarczego, zasięg i obszar funkcjonowania firmy oraz rodzaj branży i typ prowadzonej działalności, misję firmy, zasoby finansowe i kondycję ekonomiczną przedsiębiorstwa, oczekiwania i potrzeby otoczenia przedsiębiorstwa, typ i poziom szkodliwości powodowany przez funkcjonowanie przedsiębiorstwa oraz wiedzę i umiejętności osób odpowiedzialnych za prowadzenie inicjatyw CSR [Zakrzewska-Bielawska (red), 2012: 513].

Literatura wymienia cztery podstawowe narzędzia i instrumenty CSR dotyczące społeczeństwa i społeczności lokalnej. Są nimi: raportowanie społeczne, finansowanie, przygotowanie i realizacja różnych kampanii społecznych, edukacja społeczeństwa, zaangażowanie w lokalną działalność społeczną oraz wsparcie lokalnej przedsiębiorczości. Raportowanie polega na okresowej publikacji dokumentacji zawierającej informacje ekonomiczne, społeczne, środowiskowe i etyczne na temat firmy. W odróżnieniu od broszur reklamowych, raport oprócz osiągnięć firmy zawiera również jej potknięcia w danym okresie. Finansowanie, przygotowanie i realizacja różnych kampanii społecznych są inicjatywami wykorzystującymi media jako środek przekazu. Zwykle przedsięwzięcia takie angażują wiele podmiotów jednocześnie i mają na celu zmianę postaw lub zachowań określonej grupy ludzi. Przez edukację społeczeństwa rozumiemy korzystny wpływ na poziom świadomości i zrozumienia istoty poruszanych zagadnień oraz promowanie znaczenia edukacji w życiu człowieka. Natomiast zaangażowanie w lokalną działalność społeczną oraz wsparcie lokalnej przedsiębiorczości dotyczy przyczyniania się do inicjowania i długoterminowego wspierania wartościowych działań podejmowanych przez społeczność lokalną. Dotyczy również budzenia świadomości społecznej jakiegoś ważnego problemu lub grupy problemów [Zakrzewska-Bielawska (red.), 2012: 524].

2.2. Społeczna odpowiedzialność biznesu popularnych banków na polskim rynku – MILLENNIUM BANK S.A. oraz BANK ZACHODNI WBK, GRUPA SANTANDER

Pierwszym z analizowanych banków jest Millennium Bank S.A. Bank ten publikuje coroczne raporty CSR między innymi na swojej stronie internetowej. Wymienione poniżej działania pochodzą z raportu opublikowanego za 2015 rok [Millennium Bank, 2015]. Omawiany bank podzielił swój raport na dziewięć części. Pierwszą z nich stanowią informacje o banku. Kategoria ta wskazuje wszystkie podstawowe dane, które mogą posłużyć zdobyciu wiedzy o tej instytucji finansowej. Następną grupą są interesariusze banku. Tu raport skupia się na

wskazaniu kanałów kontaktu z bankiem i ich częstotliwości. Takie dane umożliwiają interesariuszom zaciągnięcie informacji, jak często i w jaki sposób powinni mieć kontakt z instytucją.

Następną grupą jest bezpieczeństwo powierzonych środków. Tu raport wskazuje, jakie środki bank stosuje, aby zadbać o zabezpieczanie kapitału powierzanego sobie przez klientów. Działaniami CSR w tej grupie są między innymi doszkalanie pracowników, wprowadzanie najnowocześniejszych rozwiązań, przeprowadzanie audytów czy kontroli prewencyjnych.

Kolejną grupą istotną dla banku to jego klienci. Organizacja dba o zapewnienie bezpieczeństwa powierzonych środków, przestrzeganie zasad etyki w marketingu i w procesie sprzedaży, oferowanie dostosowanych do potrzeb klienta produktów, zapewnienie wysokiej jakości obsługi oraz dostępu do usług dla grup wykluczanych. Tutaj za działania będące przedmiotem rozważań można uznać asystę doradców w podejmowaniu decyzji finansowych czy ułatwienie komunikacji z bankiem przez różne kanały. Zwiększenie dostępu do usług dla osób z grup wykluczonych stanowi istotny element działalności banku. Osoby niepełnosprawne i starsze wymagają większej asysty, dlatego też placówki banku przygotowywane są odpowiedzialnie, by ułatwić wymienionym grupom poruszanie się po nich i udogodzić im załatwienie spraw.

Następną grupą są inwestorzy. To dla nich bank sporządza raporty ze swojej działalności i strategii. Narzędziami w tej grupie są między innymi utrzymanie wysokich standardów, a co za tym idzie obecność w RESPECT Indeks.

Partnerzy biznesowi banku są dobierani z uszanowaniem zasad etyki i troski o środowisko. Duże znaczenie dla banku ma korzystanie z usług lokalnych dostawców, co przyczynia się do ich rozwoju.

Kolejną grupę stanowią pracownicy. Ich dobór, rekrutacja i selekcja są przeprowadzane tak, by przyczyniło się to do rozwoju firmy. Działania CSR w tym zakresie dotyczą między innymi troski o jakość stanowisk pracy, różnorodność zatrudnionych, czy umożliwienie połączenia pracy zawodowej z posiadaniem rodziny. Ważnym aspektem są również warunki pracy i dodatkowe świadczenia oferowane pracownikom, takie jak opieka medyczna, edukacja kulturalna czy sportowa.

Grupą równie istotną jest społeczeństwo. Tutaj bank swoje działania CSR kieruje na edukację zarówno dzieci, jak i dorosłych, wspiera inicjatywy społeczne i liczne wolontariaty. Takie zachowanie przyczynia się do wzrostu świadomości społecznej i aktywizacji otoczenia banku.

Ostatnim, ale nie mniej istotnym obszarem jest środowisko naturalne. Działania banku w tym zakresie skupiają się na minimalizacji negatywnego wpływu na środowisko poprzez racjonalną gospodarkę materiałami, monitorowanie zużycia wody, energii i paliw, wprowadzanie prośrodowiskowych rozwiązań w działalności oraz udział w akcjach edukacyjnych [Millennium Bank, 2015].

Drugim z analizowanych banków jest Bank Zachodni WBK, Grupa Santander. W przypadku tej instytucji finansowej dane pochodzą również z raportu CSR z roku 2015 [Bank Zachodni WBK Grupa Santander, 2015]. Grupa Santander swoje działania z zakresu CSR podzieliła na 5 grup. Są nimi informacje o banku, pomoc klientom w rozwoju, pomocna i rozwojowa organizacja, wspieranie społeczności lokalnej i otoczenia w rozwoju oraz informacje o raporcie i interesariuszach.

Pierwsza grupa dostarcza informacji na temat zakresu działalności banku i priorytetów, jakimi ta organizacja się kieruje. Rozwój swojego otoczenia i przejrzystość informacji bank uważa za działanie odpowiedzialne społecznie.

Druga grupa danych dostarcza informacji, jak dokładnie bank przyczynia się do realizacji swoich celów. Działaniami wykorzystującymi narzędzia CSR są oferowanie usług przejrzystych i efektywnych, zwiększenie dostępności banku poprzez różne kanały kontaktu wykorzystujące rozwój elektroniki, utrzymanie wysokich standardów bezpieczeństwa czy zróżnicowanie usług i programów w celu dostosowania do różnych grup społecznych. Swoje działania bank kieruje na motywowanie do rozwoju i ułatwienie rozpoczęcia i prowadzenia dorosłego życia klientów indywidualnych oraz pomoc klientom korporacyjnym w osiągnięciu ich celów. Nowe produkty oferowane przez bank zwiększają innowacyjność, mobilność i wiedzę ich użytkowników.

Trzecia grupa skupia się na utrzymaniu dotychczasowych i pozyskaniu nowych pracowników, którzy poprzez liczne możliwości rozwoju zostaną w organizacji i przyczynią się do realizacji jej celów. Przykładami społecznie odpowiedzialnych działań są tu utrzymywanie różnorodności zatrudnienia, motywacja do zdobywania nowej wiedzy i umiejętności, liczne szkolenia czy stworzenie przyjaznego miejsca pracy. Bank zapewnia swoim pracownikom opiekę medyczną, ułatwienia dla pracowników zakładających rodziny, szkolenia z pierwszej pomocy czy współpracy. Organizacja kieruje się etyką zawodową i przyjazną pracownikom kulturą organizacyjną. Ekologia stanowi ważny aspekt w pozyskiwaniu surowców potrzebnych do działalności banku.

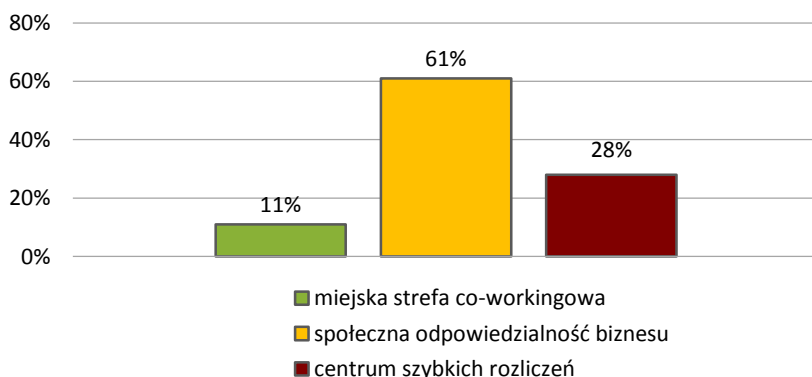
Celem banku jest budowanie społeczeństwa obywatelskiego i, aby to osiągnąć, instytucja ta finansuje liczne programy edukacyjne, konkursy specjalistyczne o randzie międzynarodowej oraz ma realny wkład w kulturę przez między innymi Santander Orchestrę czy BZ WBK PRESS FOTO. Działalność Fundacji BZ WBK oraz wolontariatów, w które angażuje się bank i jego pracownicy, przyczynia się do poprawy jakości życia społeczności. Grupa Santander wspiera innowacyjne pomysły środowisk akademickich, co ułatwia życie studentów. Dzieci i młodzież mają możliwość nauki w przystępny i ciekawy sposób za pomocą projektów finansowanych przez bank. Kolejnym istotnym narzędziem jest wychodzenie naprzeciw potrzebom osób niepełnosprawnych.

Bank za swoich interesariuszy uważa liczne grupy społeczne i swoje działania projektuje tak, by zadowolić wszystkie te grupy. Wymieniając poszczególne z nich klasyfikuje je w kategorie takie jak m.in. klienci indywidualni czy przedsiębiorstwa, dla każdej z tych kategorii proponując personalizowane rozwiązania [Bank Zachodni WBK Grupa Santander, 2015].

3. ZNAJOMOŚĆ POJĘCIA CSR WŚRÓD LUBELSKICH STUDENTÓW

Autor w celu napisania tego artykułu przeprowadził drogą elektroniczną badanie wśród grupy pięćdziesięciu studentów i studentek uczących się na pięciu największych lubelskich uczelniach. Grupa ankietowanych składała się z dwudziestu ośmiu kobiet (56%) oraz dwudziestu dwóch mężczyzn (44%). Większość ankietowanych – 62% – stanowili studenci Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Kolejną pod względem wielkości była grupa z Politechniki Lubelskiej, która stanowiła 14% ankietowanych. Następnie grupa z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego im. Jana Pawła II, która stanowiła 10% ankietowanych. Najmniejsze grupy pochodziły z Uniwersytetu Medycznego w Lublinie – 8% oraz Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie – 6%. Grupę ankietowanych w większości stanowili studenci studiów licencjackich – 58%. Studenci studiów magisterskich stanowili 32%, studenci jednolitych studiów magisterskich – 6%, natomiast studenci studiów inżynierskich – 4%. Opiszana powyżej grupa badanych miała za zadanie udzielić odpowiedzi na pytania zamknięte.

Pierwsze z pytań miało na celu zbadać, czy studenci znają znaczenie skrótu CSR. Wykres 1 przedstawia odpowiedzi respondentów.

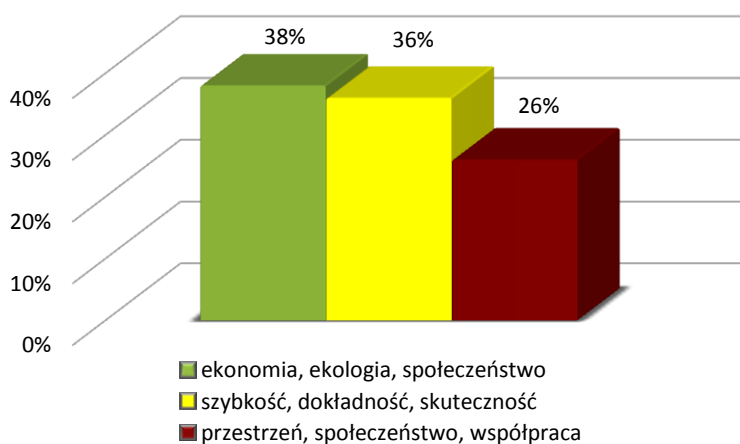
Wykres 1. Znajomość skrótu CSR wśród ankietowanych

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Tak wysoki wskaźnik trzeciej odpowiedzi może być spowodowany sugerowaniem się rozwinięciem skrótu CSR na język polski oraz brakiem znajomości zagadnienia.

W kolejnym pytaniu autor artykułu zapytał badanych o wskazanie 3 kluczowych dla pojęcia społecznej odpowiedzialności biznesu słów. Wykres 2 prezentuje uzyskane odpowiedzi.

Taki podział wyników mógł być spowodowany ponownie sugerowaniem się, w tym przypadku odpowiedzią z poprzedniego pytania, czyli skojarzeniem szybkości z centrum rozliczeń.

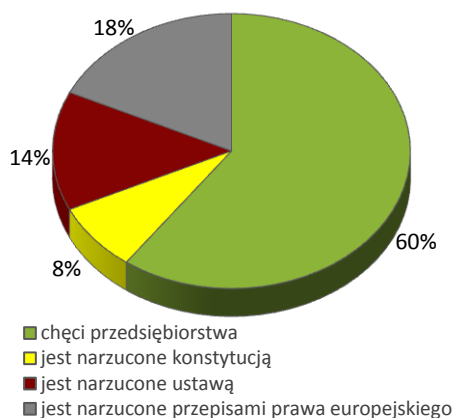

Wykres 2. Wskazania 3 kluczowych dla CSR słów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Następne pytanie miało na celu zbadanie, czy ankietowani znają źródło zasadności stosowania społecznej odpowiedzialności biznesu. Proponowanymi odpowiedziami na pytanie „Przyjęcie CSR zależy od...”: były: „chęci przedsiębiorstwa”, „jest narzucone konstytucją”, „jest narzucone ustawą” oraz „jest narzucone przepisami prawa europejskiego”. Znaczna większość ankietowanych wskazała poprawną odpowiedź, co przedstawia wykres 3.

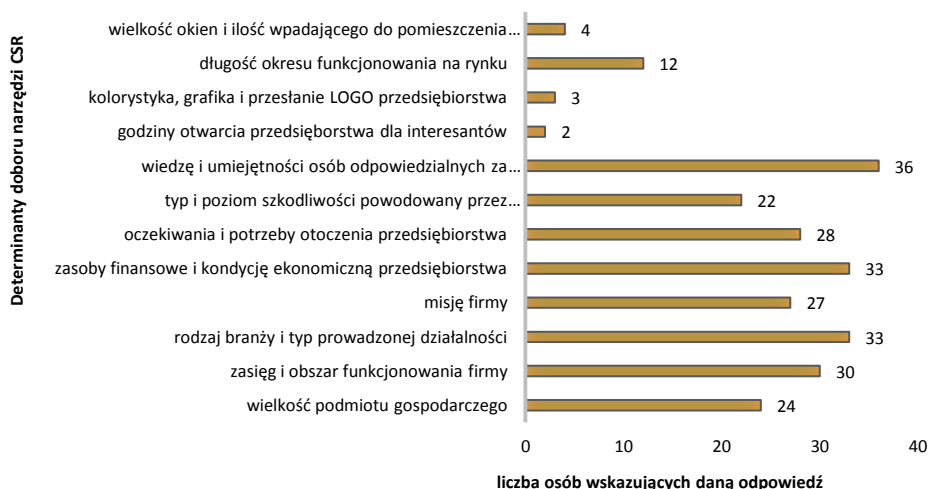
Pytanie „Czy wymiana żarówek na energooszczędne wystarczy, by nazwać przedsiębiorstwo społecznie odpowiedzialnym?” uzyskało najwięcej poprawnych odpowiedzi. Aż 90% ankietowanych uznało takie działanie przedsiębiorstwa za niewystarczające. Jedynie 10% badanych uznała wymianę żarówek na energooszczędne za działanie dostateczne.

Wykres 3. Wskazanie od czego zależy przyjęcie CSR

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Dużo poprawnych odpowiedzi pojawiło się w pytaniu najbardziej złożonym. „Które z poniższych należy uwzględnić, aby poprawnie dobrać narzędzia CSR (wybierz wszystkie twoim zdaniem kluczowe)” Ankietowani mieli do wyboru 12 pozycji, z czego 8 zostało wskazanych w literaturze przedmiotu [Zakrzewska-Bielawska (red.) 2012: 513] oraz wymienionych wyżej w tymże artykule. Wykres 4 przedstawia ich odpowiedzi.

Wykres 4. Wskazania studentów w pytaniu wielokrotnego wyboru

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Powyższe wyniki pokazują, że odsetek poprawnych odpowiedzi jest wysoki. Ankietowani jednak najczęściej zaznaczali po trzy lub cztery odpowiedzi, dlatego też powyższy wykres nie ma w żadnej pozycji wybranej 100%.

Analizując wyniki przeprowadzonych badań autor artykułu uznał, że znajomość zagadnienia społecznej odpowiedzialności biznesu wśród ankietowanych studentów jest niewielka. Znaczna część z nich nie wiedziała czego dotyczy badanie i swoje odpowiedzi zaznaczała na podstawie domysłów i skojarzeń. Jeśli chodzi o dobór narzędzi, tu mimo wysokiego wskaźnika poprawnych odpowiedzi nikt z ankietowanych nie zaznaczył poprawnie wszystkich ośmiu oczekiwanych wskazań.

Przedstawione powyżej wyniki ankiety dowodzą, że wiedza studentów studiujących na czołowych lubelskich uczelniach z zakresu społecznej odpowiedzialności banków pozostawia wiele do życzenia. Możliwe, że znaczna część ankietowanych nie miała nigdy styczności z tematyką społecznej odpowiedzialności biznesu w instytucjach finansowych. Mimo, że prawdopodobnie większość z nich jest klientami banków, ich wiedza na temat działalności tych instytucji jest niezadowalająca. Powyższe przemyślenia sugerują, że omawiane instytucje finansowe mają wciąż wiele do zrobienia w zakresie informowania młodego pokolenia o swoich działaniach. Przyczynić się to może zarówno do zwiększenia świadomości ogółu, jak i, co ważne dla autora artykułu, świadomości jednostek. Bardzo istotne jest, aby młody człowiek, a w szczególności student, kończąc edukację z wykształceniem wyższym, miał świadomość działań instytucji z których korzysta bądź które w przyszłości mogą zostać jego pracodawcą. Studenci są nie tylko klientami banków, ale również stanowią ogromną grupę potencjalnych pracowników. Takie ujęcie tematu pozwala bankom na analizę swojej działalności oraz wysunięcie wniosków, w jakim kierunku prowadzić swoje działania wykorzystujące narzędzia społecznej odpowiedzialności biznesu.

PODSUMOWANIE

Podsumowując, społeczna odpowiedzialność biznesu jest kluczowym elementem zarządzania i kreowania wizerunku banków. Ich działania są zauważane w społeczeństwie, jednak nie zawsze docierają do grona studentów. Grupa ankietowanych wykazała się raczej nieusystematyzowaną wiedzą w zakresie znajomości pojęcia i jego znaczenia. Ankietowani kierowali się raczej intuicją i zasadą skojarzeń niż faktyczną wiedzą w badanej tematyce. Powyższe wyniki sugerują, że banki, którym zależy na pozyskaniu klientów lub pracowników wśród lubelskich studentów powinny zwiększyć nacisk na informowanie o swoich działaniach z zakresu CSR, które obecnie w szerszej perspektywie są znaczą-

nym walorem tych instytucji finansowych. Przedstawione banki – mimo licznych działań społecznie odpowiedzialnych i uznania studentów za grupę swoich interesariuszy – nie dotarły wciąż do świadomości lubelskich studentów.

BIBLIOGRAFIA

- Bank Zachodni WBK Grupa Santander, 2015, *Raport społecznej odpowiedzialności biznesu*, Raport CSR Bank Zachodni WBK S.A.
- Bernat M., 2009, *Spoleczna odpowiedzialność biznesu. Wymiar konstytucyjny i międzynarodowy*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Dąbrowski T.J., 2016, *Kształtowane reputacji banku komercyjnego. Podejście symboliczne i substancjalne*, Oficyna Wydawnicza – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Friedman M., 1970, *The Social Responsibility of Business Is to Increase its Profits*, „New York Times Magazine”, 13.09.1970.
- Kopycińska D., 2001, *Koncepcja społecznej odpowiedzialności firmy – poezja teorii i proza życia*, [w:] W. Gasparski, J. Dietl (red.), *Etyka biznesu w działaniu. Doświadczenia i perspektywy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Millennium Bank, 2015, *Odpowiedzialny Biznes*, Millennium Bank S.A.
- Paliwoda-Matiolańska A., 2009, *Odpowiedzialność społeczna w procesie zarządzania przedsiębiorstwem*, C.H. Beck, Warszawa.
- Rybak M., 2004, *Etyka menedżera – społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Werenowska A., 2015, *CSR jako element zarządzania wizerunkiem banku*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania”, nr 39, t. 4, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin.
- Zakrzewska-Bilawska A. (red. nauk.), 2012, *Podstawy zarządzania. Teoria i ćwiczenia*, Wydawnictwo Oficyna, Warszawa.

BANKS CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE AWARENESS OF STUDENTS OF LUBLIN UNIVERSITIES

Abstract

Today CSR – corporate social responsibility – is a key element of the strategic operations of meaningful companies. Banks which care about the improvement or keeping the good image are trying actively to promote their action using CSR tools. Examining the acquaintance of comprehending the corporate social responsibility at the bank amongst students which are studying at Lublin universities is a purpose of the article. The article contains the analysis of polls conducted amongst the examined group and the author conclusions with the subject matter brought up.

Keywords: corporate social responsibility, students of Lublin universities, knowledge of the concept, bank.

Przyjęto/Accepted: 10.06.2018
Opublikowano/Published: 30.06.2018

ZNAJOMOŚĆ PRAW I OBOWIĄZKÓW – JAKO JEDNA Z METOD OCHRONY KONSUMENTA NA RYNKU USŁUG BANKOWYCH

Magdalena Lubaś

Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie praw i obowiązków, jakie przysługują konsumentowi na rynku usług bankowych, czego może się domagać od banku, a na co nie musi się zgadzać. Jeśli konsument wie, jakie uprawnienia są mu zagwarantowane z mocy obowiązującego prawa, może tę wiedzę wykorzystać w kontakcie z bankiem. Jednak rzadko kto wie, co jest zawarte w ustawach czy rozporządzeniach, ponieważ nie każdy zna prawo. Łacińska premia wywodząca się z prawa rzymskiego *Ignorantia iuris nocet* (nieznajomość prawa szkodzi), dobitnie odzwierciedla położenie konsumentów zarówno na rynku usług bankowych, jak i w całym obrocie gospodarczym. Tezą, która będzie dowodzona w niniejszym artykule, jest to, że znajomość praw i obowiązków może stanowić jeden ze skutecznych mechanizmów obronnych konsumenta na rynku usług bankowych? Artykuł oparty jest na badaniach przeprowadzonych na temat znajomości praw klienta na rynku usług bankowych.

Słowa kluczowe: Bankowy Fundusz Gwarancyjny, bank, rachunek bankowy, kredyt, usługi bankowe.

JEL Class: G21.

WPROWADZENIE

Obecnie prawie każda osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych jest posiadaczem rachunku bankowego. Z tego tytułu ma wiele udogodnień, np. możliwość rozliczeń bezgotówkowych, otrzymywanie pensji czy innych świadczeń na swój rachunek. Aby można było mówić o rachunku osobistym, należy zacząć od jego założenia. Powstaje on poprzez zawarcie umowy pomiędzy potencjalnym posiadaczem a bankiem. Art. 725 kodeksu cywilnego stanowi, czym jest przywołana umowa rachunku bankowego. W umowie muszą być zawarte wszelkie istotne kwestie dotyczące rachunku. Jednak ilość stron umowy często odstrasza od czytania. Osoba zakładająca rachunek bankowy po „szybkim” przesłaniu umowy podpisuje ją niezwłocznie, nie wczytując się dogłębnie w jej postanowienia. W umowie są zawarte wszelkie istotne kwestie. Jednak ludzie często nie zdają sobie sprawy, jakie prawa przysługują im w zetknięciu z bankiem. Często godzą się na to, co im się powie, bez szukania alternatywnych rozwiązań. Usługi bankowe to nie tylko umowy o rachunku bankowym, to także udzielanie kredytów, wydawanie instrumentów pieniądza elektronicznego i wiele innych. Wiele kwestii na temat funkcjonowania banków oraz uprawnień odnoszących się do konkretnej sytuacji konsument może znaleźć w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe [Dz.U. 1997, nr 140, poz. 939]. W dalszej części artykułu zostaną przedstawione badania na temat znajomości praw i obowiązków konsumentów na rynku usług bankowych. W badaniu wzięły udział 143 osoby. Narzędziem służącym do przeprowadzenia badania był kwestionariusz, składający się z 10 pytań merytorycznych odnoszących się do rynku bankowego i jedenastego polegającego na ocenie swojej wiedzy. Kwestionariusz został przesłany badanym drogą internetową. Po przesłaniu kwestionariusza osoby wypełniające mogły zweryfikować poprawność udzielonych odpowiedzi. Kwestionariusz zawierał odpowiedzi jednokrotnego wyboru. W badaniu wzięły udział osoby w różnych grupach wiekowych i o różnym poziomie wykształcenia. W artykule analizowana będzie liczba poprawnych i błędnych odpowiedzi udzielonych na zadane pytania. Pracę zakończą wnioski podsumowujące badanie.

1. KONSUMENT – ZNACZENIE NADANE PRZEZ USTAWODAWCĘ

W polskim ustawodawstwie obecna jest następująca definicja pojęcia konsumenta: „za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą z przedsiębiorcą czynności prawnej niewiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową” [art. 22, Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r., Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93]. „Konsumentem nie może być osoba prawna czy jednostka organizacyjna mająca zdolność prawną, nawet gdyby dokonywała czynności prawnej

niewiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową” [Sokołowski i Kidyba 2012: 60 i n.]. Jak wynika z ustawodawstwa, konsumentem można być w sferze działalności gospodarczej, jak i zawodowej. „Cechą przyjętych rozwiązań jest istnienie stosunku bezpośrednio czynności związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej lub zawodowej. Bezpośredniość wiązać się musi z czynnościami skierowanymi na prowadzenie działalności zarobkowej, a więc takiej, w której występuje efekt zysku” [Kidyba 2017: 39]. Do pojęcia konsument odnosi się szereg praw. Powszechnie uznaje się konsumenta za stronę słabszą na rynku, która nie posiada tyle wiedzy jak przedsiębiorstwa oraz często nie umie sama skutecznie się obronić. Przedsiębiorcy bardzo często mogą wykorzystywać nieznajomość prawa przez konsumentów poprzez stosowanie nieuczciwych praktyk, które w konsekwencji prowadzą do podejmowania przez konsumentów niekorzystnych dla siebie działań, a wręcz sprzecznych ze swoim własnym interesem. W związku z powyższymi argumentami, wiele państw stosuje mechanizmy ochrony praw strony słabszej. W Rzeczypospolitej Polskiej, ochrona praw konsumenta ma swoje unormowanie konstytucyjne. „Władze publiczne chronią konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określa ustawa” [art. 76, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483]. Do praw konsumenta odnosi się również szereg innych ustaw, rozporządzeń, m.in. ustawa z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów, ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej prawa konsumenta są także chronione normami dyrektyw Komisji Europejskiej, które zostały podsumowane w broszurze pt. *Dziesięć podstawowych zasad* wydanej przez tę instytucję w 2007 r. W Polsce nad przestrzeganiem praw konsumenta czuwa Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK). Do jego głównych zadań należy ochrona zbiorowych interesów konsumentów poprzez przeciwdziałanie nieuczciwym praktykom rynkowym oraz zwalczanie niedozwolonych postanowień umownych. Ochrona praw konsumenta odbywa się również na szczeblach powiatów. Powołani są do tego celu powiatowi rzecznicy praw konsumentów, którzy świadczą pomoc przy indywidualnych sprawach konsumentów. W Polsce działa również duża liczba organizacji pozarządowych, których celem jest ochrona interesów konsumenta m.in.: Federacja konsumentów, Stowarzyszenie Konsumentów Polskich.

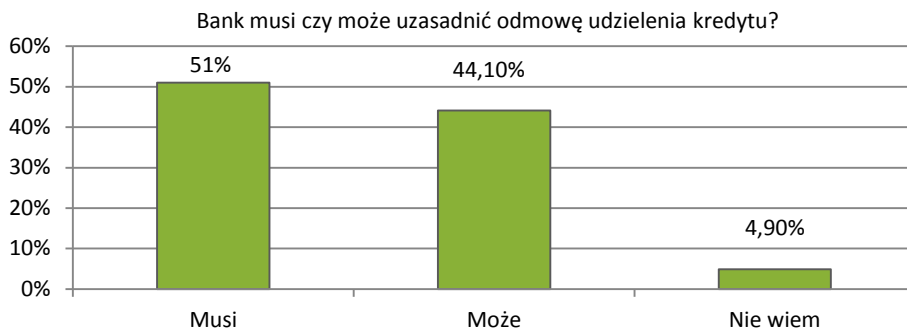
2. RYNEK USŁUG BANKOWYCH

„Bank jest osobą prawną utworzoną zgodnie z przepisami ustaw, działającą na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych obciążających ryzykiem środki powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym” [art. 2, Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r..., Dz.U. 2017.0.1876 t.j]. Pojęcie bank wywodzi się francuskiego słowa *banque*, co oznacza ławę. Bank może wykonywać tylko określone w ustawie czynności. „Banki to instytucje, których głównym przedmiotem działalności są usługi o charakterze depozytowo-kredytowym, za pośrednictwem których dokonuje się alokacja środków finansowych w gospodarce” [Rutkowska-Tomaszewska 2013: 47].

Bank dokonuje licznych operacji, które można podzielić na: finansowe, depozytowe, usługi obrotu a także doradczo-konsultingowe. Na czele banków stoi Narodowy Bank Polski. „Podstawowym celem działalności NBP jest utrzymanie stabilnego poziomu cen, przy jednoczesnym wsparciu polityki gospodarczej Rządu, o ile to nie ogranicza podstawowego celu NBP” [art. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. ..., Dz.U. 1997, nr 140, poz. 938]. „Bank centralny należy do publicznego systemu finansowego, chociaż jego działalność w swej zasadniczej części jest ściśle związana z funkcjonowaniem rynkowego systemu finansowego” [Pietrzak i in. 2008: 61]. System bankowy w Polsce w obecnym kształcie odpowiada rozwiązaniom występującym w krajach o rozwiniętych systemach finansowych. Jest on efektem przemian, które dokonywały się w latach 90. „W gospodarce rynkowej klasycznym modelem systemu bankowego jest tzw. dwuszczeblowy system bankowy. Składa się on z banku centralnego oraz różnego typu banków funkcjonujących na poszczególnych rynkach finansowych. System bankowy stanowi część systemu finansowego” [www1].

3. BADANIA NA TEMAT ZNAJOMOŚCI PRAW I OBOWIĄZKÓW KONSUMENTÓW NA RYNKU USŁUG BANKOWYCH

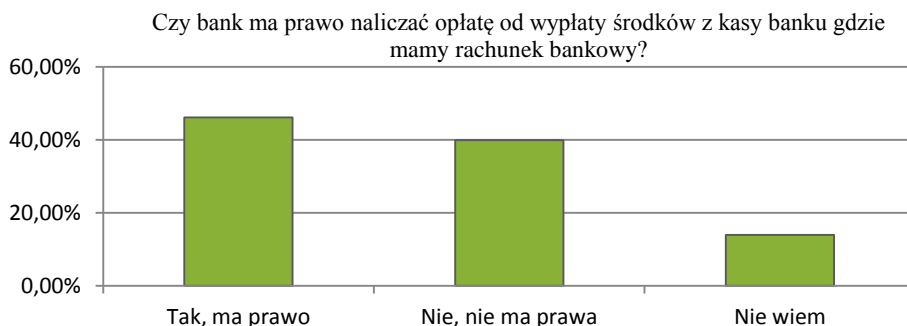
Pierwszym zadaniem w kwestionariuszu pytaniem było: **Bank musi czy może uzasadnić odmowę udzielenia kredytu?** Do wyboru było 3 warianty odpowiedzi: 1. – musi; 2. – może; 3. – nie wiem. Z całokształtu ustawodawstwa nie wyłania się obowiązek ciążyący na banku co do uzasadniania odmowy udzielenia kredytu. 51% badanych błędnie opowiedziało za odpowiedzią, że na banku ciąży obowiązek uzasadnienia swojej decyzji. 44,1% osób uczestniczących w badaniu wskazało poprawną odpowiedź, że bank może uzasadniać decyzję o odmowie udzielenia kredytu. 4,9% badanych wskazało, że nie zna odpowiedzi na to pytanie.

Źródło: opracowanie własne.

Czy bank ma prawo naliczać opłatę od wypłaty środków z kasy banku gdzie mamy rachunek bankowy?

Pierwszym wariantem odpowiedzi w tym pytaniu było, że tak, bank ma prawo, drugi wariant *a contrario*, że bank nie ma prawa, trzeci nie znam odpowiedzi na to pytanie. Z żadnych przepisów prawa nie wynika, że bank ma takie prawo. 46,1% badanych błędnie wskazało że bank ma prawo do naliczania opłat od wypłaty środków. Poprawnie odpowiedziało 39,9 % osób. 14% badanych wskazało, że nie zna odpowiedzi na zadane pytanie.

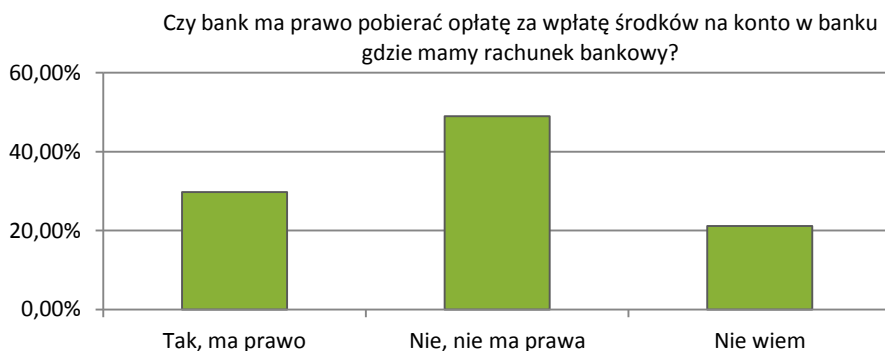

Źródło: opracowanie własne.

Czy bank ma prawo pobierać opłatę za wpłatę środków na konto w banku gdzie mamy rachunek bankowy?

Analogicznie jak w poprzednim pytaniu osoby biorące udział w badaniu do wyboru miały takie same warianty odpowiedzi. W tym przypadku z ustawodawstwa nie wyłania się prawo pobierania opłat za wypłatę środków z konta w banku, który prowadzi rachunek bankowy. Poprawną odpowiedź udzieliło 49%

badanych. 29,8% osób błędnie wskazało, że bank dysponuje prawem pobierania opłat. 21,2% badanych wskazało, że nie zna odpowiedzi. Osoby biorące udział w badaniu poradziły sobie lepiej z odpowiedzią na to pytanie niż z pytaniem poprzedzającym. Różnica poprawnych odpowiedzi w zestawieniu obydwu pytań wynosi 10%.

Źródło: opracowanie własne.

Czy osoba ubiegająca się o kredyt w banku XYZ, musi mieć konto w tym banku?

16,4% badanych jest błędnie przekonanych, że aby otrzymać pozytywną decyzję o przyznaniu kredytu trzeba być posiadaczem rachunku bankowego w banku potencjalnego kredytodawcy. Uwarunkowanie decyzji o przyznaniu kredytu od korzystania z innego produktu oferowanego przez bank jest niezgodne z prawem. Potwierdza to wyrok Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 30 stycznia 2006 r. Poprawnej odpowiedzi udzieliła większość ankietowanych – 67,9%. Odpowiedzi na to pytanie nie znało 15,7% badanych.

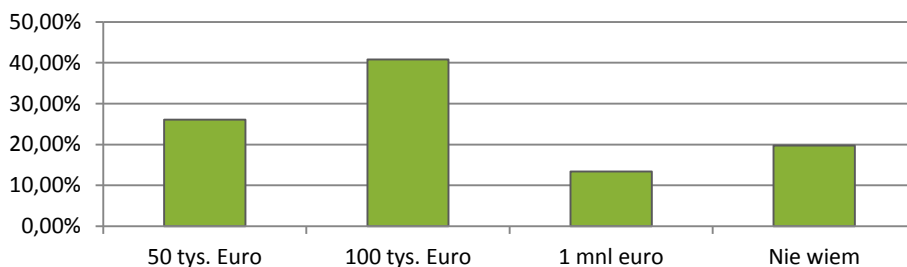

Źródło: opracowanie własne.

Do jakiej kwoty środki na rachunku bankowym gwarantowane są przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny?

Badani mieli do wyboru 4 warianty odpowiedzi. Pierwszy z nich zawierał kwotę 50 tysięcy euro, drugi wariant 100 tysięcy euro, trzeci 1 milion euro, czwarty zaś to odpowiedź – nie wiem. Art. 24 ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji – wskazuje, że BFG gwarantuje środki na rachunku do 100 tysięcy euro. Istnienie systemu gwarantowania depozytów w systemie bankowym „umożliwia działanie o charakterze interwencyjnym w warunkach kryzysu bankowego” [Iwanicz-Drozdowska 2000: 194]. Poprawnej odpowiedzi udzieliło 40,8% badanych. Na kwotę 50 tysięcy euro postawiło 26,1% osób, zaś za kwotę 1 miliona euro opowiedziało się 13,4% badanych. 19,7% ankietowanych wybrało odpowiedź – nie wiem.

Do jakiej kwoty środki na rachunku bankowym, gwarantowane są przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny?

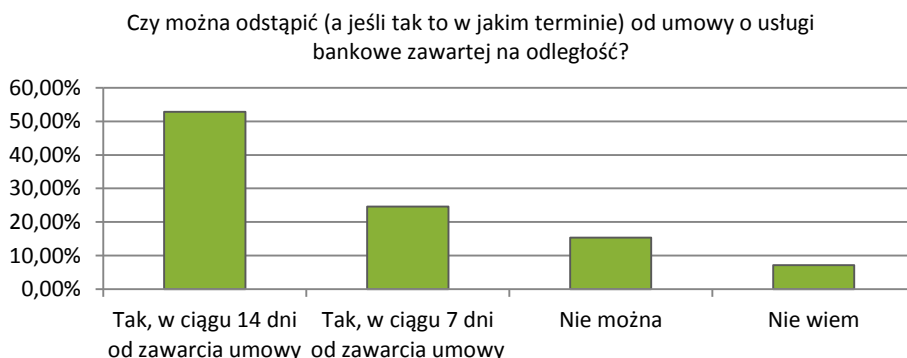

Źródło: opracowanie własne.

Czy można odstąpić (a jeśli tak to w jakim terminie) od umowy o usługi bankowe zawartej na odległość?

Art. 27 ustawy z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta [Dz.U. 2014, poz. 827] wyraźnie wskazuje, że od umowy zawartej na odległość (poza lokalem przedsiębiorstwa) można odstąpić w terminie 14 dni od jej zawarcia. Art. 28 tej samej ustawy wskazuje sposób liczenia biegu terminu. W przypadku tego rodzaju umów przysługuje prawo do namysłu. Konsument może odstąpić od niej bez wskazania powodów. Może tego dokonać przez złożenie stosownego oświadczenia w formie pisemnej z zachowaniem terminów na odstąpienie od umowy. „Ochrona ta wynika z charakteru tych umów i sposobu ich zawierania, charakteryzujących się wykorzystywaniem określonych technik sprzedażowych, zwykle natarczywych lub agresywnych, w celu doprowadzenia do podjęcia przez konsumenta decyzji gospodarczej” [Rutkowska-Tomaszewska 2013: 637]. W tym

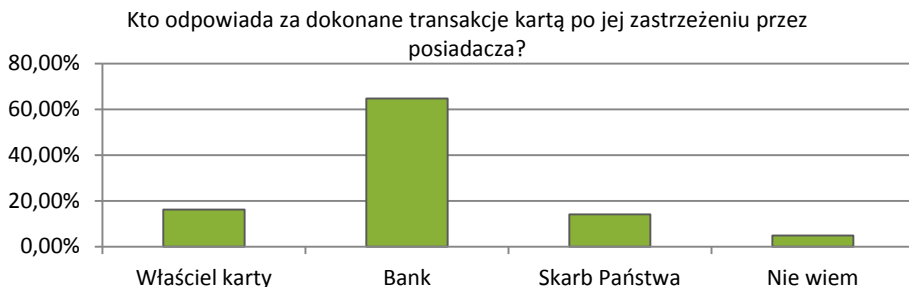
pytaniu badani mieli cztery warianty odpowiedzi. 1. – tak, w ciągu 14 dni od zawarcia umowy; 2. – tak, w ciągu 7 dni od zawarcia umowy; 3. – nie można odstąpić od takiej umowy; 4. – nie wiem. Prawidłowej odpowiedzi udzieliło 52,8% badanych. Za drugi wariant odpowiedzi opowiedziało się 24,6% osób, za trzecim 15,4%. 7,2% wskazało, że nie zna odpowiedzi na to pytanie. Ponadto w ustawie o kredycie konsumenckim z 12 maja 2011 r. w art. 15 znajdujemy przepis, który jasno wskazuje obowiązki kredytodawcy co do umowy o kredyt zawieranej na odległość: „W przypadku umowy o kredyt konsumencki zawieranej na wniosek konsumenta na odległość, jeżeli środek porozumiewania się na odległość nie pozwala na przekazanie danych zgodnie z art.13 ust.1 i 2, kredytodawca lub pośrednik kredytowy przekazuje konsumentowi te dane niezwłocznie po zawarciu umowy o kredyt konsumencki na formularzu informacyjnym dotyczącym kredytu konsumenckiego”.

Źródło: opracowanie własne.

Kto odpowiada za dokonane transakcje kartą po jej zastrzeżeniu przez posiadacza?

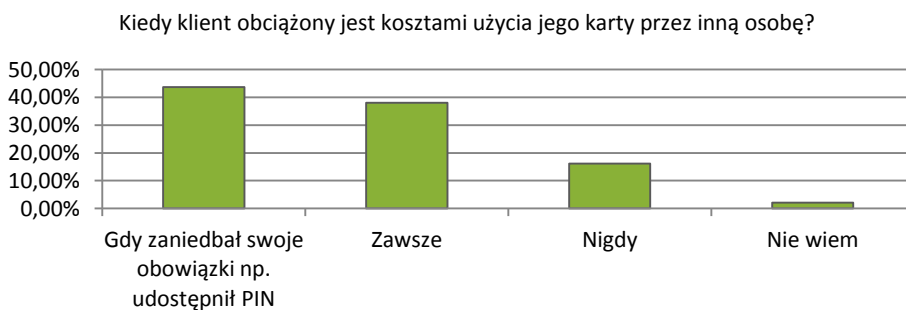
Po zastrzeżeniu karty przez posiadacza za dokonane transakcje przejmuje odpowiedzialność bank, ma tu umocowanie w art. 28 ust. 5 ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych [Dz.U. 2002, nr 169, poz. 1385]. W tym pytaniu badani mieli do wyboru 4 warianty odpowiedzi. 1. – odpowiedzialność ponosi właściciel karty; 2. – bank; 3. – Skarb Państwa; 4. – nie wiem. Najwięcej osób 64,8% wskazało prawidłową odpowiedź, że odpowiedzialność ponosi bank. 16,2% wskazało na właściciela karty, 14,1% badanych że Skarb Państwa. 4,9% ankietowanych wskazało, że nie zna odpowiedzi na pytanie.

Źródło: opracowanie własne.

Kiedy klient obciążony jest kosztami użycia jego karty przez inną osobę?

W art. 16 ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych [Dz.U. 2002, nr 169, poz. 1385] wymienione są obowiązki ciążące na posiadaczu karty płatniczej. Art. 28 tej samej ustawy wskazuje, że w razie niedopełnienia obowiązków wymienionych w art. 16 koszty użycia karty przez inną osobę ponosi właściciel. Do obowiązków tych zaliczamy np.: przechowywanie karty płatniczej i ochrona kodu identyfikacyjnego, z zachowaniem należytej staranności. 43,7% osób poprawnie udzieliło odpowiedzi, że klient obciążony jest kosztami, gdy zaniedba swoje obowiązki, np. zaniedba PIN. 38% wskazało, że klient zawsze obciążony jest kosztami użycia jego karty, 16,2% wskazało, że nigdy klient nie ponosi odpowiedzialności. 2,1% badanych wskazało, że nie zna odpowiedzi na pytanie.

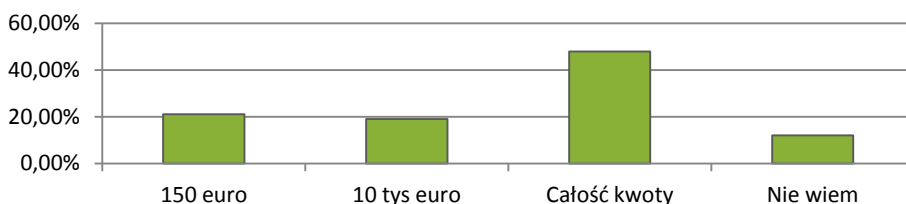
Źródło: opracowanie własne.

Do jakiej kwoty transakcji wykonanych przez osobę trzecią na skutek np. kradzieży konsument odpowiada przed zastrzeżeniem karty?

Według art. 28 ustawy z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych [Dz.U. 2002, nr 169, poz. 1385] „O ile umowa nie przewi-

duże inaczej, posiadacza obciążają operacje dokonane zużyciem utraconej karty płatniczej do czasu zgłoszenia wydawcy jej utraty, do kwoty stanowiącej równowartość w złotych 150 euro”. Badani mieli do wyboru 4 warianty odpowiedzi. 1. – 150 euro; 2. – 10 tysięcy euro; 3. – całość kwoty; 4. – nie wiem. Najwięcej osób opowiedziało się za wariantem numer 3, że posiadacz karty odpowiada za całą kwotę, na jaką opiewają transakcje dokonane kartą przed jej zastrzeżeniem – 47,9%, co jest na mocy przytoczonej wyżej odpowiedzi błędne. Poprawnej odpowiedzi udzieliło 21,1%. Za kwotę 10 tysięcy euro opowiedziało się 19% badanych. Na nieznaną odpowiedź na pytanie wskazało 12% osób.

Do jakiej kwoty transakcji wykonanych przez osobę trzecią na skutek np. kradzieży konsument odpowiada przed zastrzeżeniem karty?

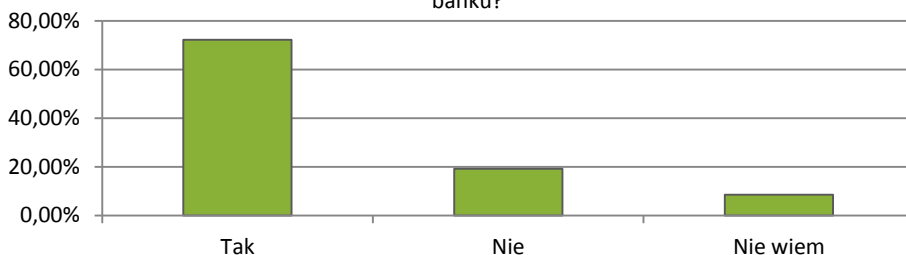

Źródło: opracowanie własne.

Czy w razie zgubienia dowodu osobistego fakt ten powinno się zgłosić do banku?

Samo zgłoszenie zgubienia czy kradzieży na policję to za mało. Fakt ten należy zgłaszać również do banku, po to, by uniemożliwić osobie trzeciej zaciągnięcia kredytu na konto właściciela dowodu osobistego. Badani w pytaniu mieli do dyspozycji 3 warianty odpowiedzi: 1. – tak; 2. – nie; 3. – nie wiem. Prawidłowej odpowiedzi udzieliło 72,3% badanych. Złej odpowiedzi dokonało 19,2% osób. 8,5% badanych wskazało, że nie zna odpowiedzi na pytanie.

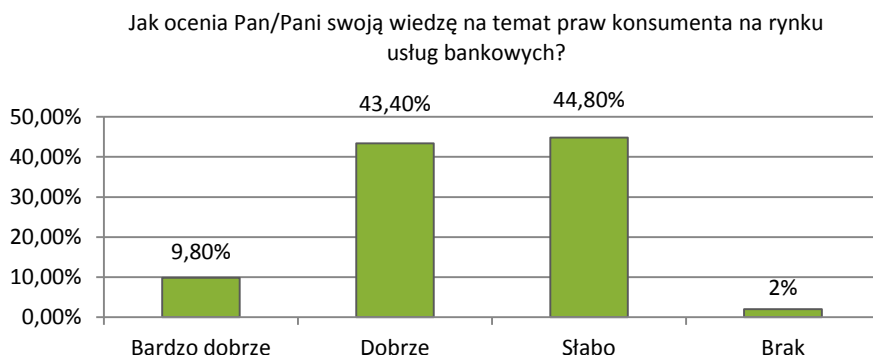
Czy w razie zgubienia dowodu osobistego fakt ten powinno się zgłosić do banku?

Źródło: opracowanie własne.

4. WNIOSKI WYNIKAJĄCE Z PRZEPROWADZONEGO BADANIA

Poniżej przedstawiony zostaje wykres wskazujący odpowiedź badanych na 11 pytanie. Nie miało ono charakteru merytorycznego. Polegało na subiektywnej ocenie znajomości swojej wiedzy z zakresu praw konsumenta na rynku usług bankowych.

Źródło: opracowanie własne.

Poziom znajomości praw i obowiązków konsumentów na rynku usług finansowych kształtuje się na niskim poziomie.

Najwięcej poprawnych odpowiedzi udzielono na pytanie 10, „Czy w razie zgubienia dowodu osobistego fakt ten powinno się zgłosić do banku?”. Wskazuje to na wysoki poziom wiedzy wśród badanych odnośnie środków obronnych na wypadek takiego zajścia. Wskazana sytuacja w pytaniu jest bardzo często występująca w społeczeństwie, co może świadczyć o tak wysokim wyniku poprawnych odpowiedzi.

Najmniej poprawnych odpowiedzi udzielono na pytanie drugie: „Czy bank ma prawo naliczać opłatę od wypłaty środków z kasy banku gdzie mamy rachunek bankowy?”. Badani nie mają wiedzy na temat sytuacji najbardziej typowych, stanowiących podstawowy zakres działalności finansowej.

0,7% badanych nie udzieliło poprawnie odpowiedzi na żadne pytanie. Jednej poprawnej odpowiedzi udzieliło 4,9%. Dwoch poprawnych odpowiedzi udzieliło 11,19%. Trzy poprawne odpowiedzi uzyskało 20,28%, cztery 18,88% pięciu 14,68%. 7% badanych uzyskało 7 poprawnych odpowiedzi. Ośmiu poprawnych odpowiedzi udzieliło 4,19% badanych. Wynik 9 pozytywnych odpowiedzi otrzymało 2,8% osób. Maksymalną liczę poprawnych odpowiedzi miało zaledwie 1,4% badanych.

Jak wykazały przeprowadzone badania, znajomość swoich praw i obowiązków na rynku usług bankowych jest znikoma. Społeczeństwo wykazuje niski poziom wiedzy w tej dziedzinie.

Co należy zrobić aby ponieść niski poziom znajomości praw i obowiązków konsumentów na rynku usług bankowych?

Największą trudnością w kontakcie klientów z bankami jest niskim poziomem znajomości przez konsumentów swoich praw i obowiązków. Klienci nie wiedzą często o co pytać pracowników banków lub gdzie mogą pozyskać potrzebne informacje. Niezbędny jest proces doinformowywania konsumentów. Powinno to się odbywać w taki sposób, aby informacja dotarła do każdego podmiotu na rynku usług bankowych. Może to przejawiać się za pośrednictwem reklamy społecznej, szkoleń oferowanych przez banki swoim klientom czy cykliczne próby kontaktu ze strony banku z konsumentem w celu zasięgnięcia informacji czy klient ma jakieś ważne pytania do banku. To właśnie banki powinny być propagatorami wiedzy z zakresu znajomości praw i obowiązków konsumentów na rynku bankowym, ponieważ oni uchodzą w tej dziedzinie za ekspertów.

Jednak sama znajomość praw i obowiązków to często za mało, jeżeli pomimo otrzymanej informacji klient nie do końca ją zrozumie lub nie wykorzysta do podjęcia właściwej decyzji w kontakcie z bankiem. Konsument nabytą wiedzę musi wykorzystać w praktyce. Gdy tego nie robi, na nic trudy związane z podnoszeniem wiedzy konsumentów na rynku bankowym. To, czy klient będzie bardziej bezpieczny, zależy tylko od tego, w jaki sposób spożytkuje zdobytą wiedzę.

PODSUMOWANIE

„Najlepszą obroną jest atak”. Jednak aby zaatakować, należy mieć odpowiednie narzędzie, „asa w rękawie”. W przypadku konsumenta na rynku usług bankowych „asem” może być znajomość praw i obowiązków. Dzięki tej wiedzy klient nie musi godzić się na wszystko, co jest mu proponowane przez bank. Może sam dokonywać świadomego wyboru, na co może przystać, a z czym się nie zgadza lub co nie jest zgodne z przepisami prawa. Banki wykorzystują niewiedzę swoich klientów. Przedstawiają im, jak twierdzą, jedyne korzystne rozwiązania. Jednak te rozwiązania zazwyczaj są korzystne tylko dla banków. Znajomość podstawowych praw stanowi mechanizm obrony. Dlatego w momencie korzystania z pierwszej usługi oferowanej przez bank, którą jest najczęściej rachunek oszczędnościowy, klient powinien zapoznać się z przysługującymi uprawnieniami. Nikt nie obroni konsumenta skuteczniej niż on sam.

BIBLIOGRAFIA

- Iwanicz-Drozdowska M., 2000, *Determinanty bezpieczeństwa banków w świetle analizy wybranych kryzysów bankowych*, SGH, Warszawa.
- Kidyba A., 2017, *Prawo handlowe*, wydanie 19, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.
- Pietrzak B., Polański Z., Woźniak B., 2008, *System Finansowy w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Raport dla Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów „Konsument na rynku usług bankowych”, Warszawa, lipiec 2009.
- Rutkowska-Tomaszewska E., 2013, *Ochrona prawna klienta na rynku usług bankowych*, Wolters Kluwers, Warszawa.
- Sokołowski T., Kidyba A., 2012, *Kodeks cywilny, komentarz lex-*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe, Dz.U. 1997, nr 140, poz. 939.
- Ustawa z dnia 12 września 2002 r. o elektronicznych instrumentach płatniczych, Dz.U. 2002, nr 169, poz. 1385.
- Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, Dz.U. 2011, nr 126, poz. 715.
- Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta, Dz.U. 2014, poz. 827.
- Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji.
- Wyrok Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z dnia 30 stycznia 2006 r. [[## KNOWLEDGE OF RIGHTS AND OBLIGATIONS – AS ONE OF THE METHODS OF CONSUMER PROTECTION IN THE BANKING SERVICES MARKET](http://www1] https://www.nbportal.pl/slownik/pozycje-slownika/system-bankowy [09.04.2018].</p></div><div data-bbox=)

Abstract

The purpose of this article is to indicate the rights and obligations that the consumer has on the banking services market, what he can demand from the bank and what he does not have to agree on. If the consumer knows what entitlements are guaranteed to him by virtue of the law in force he can raise it in contact with the bank. However, rarely anyone knows what is included in laws or regulations, because not everyone knows the law. Latin bonus derived from Roman law *Ignorantia iuris nocet* (ignorance of the law harms), clearly reflects the position of consumers both on the market of banking services and throughout the entire economy. The thesis of this article is the idea that knowledge of rights and obligations can be one of the effective defense mechanisms of the consumer in the banking services market. I will base my article on research carried out on the knowledge of customer rights in the banking services market.

Keywords: Bank Guarantee Fund, bank, bank account, loan, banking services.

Przyjęto/Accepted: 10.06.2018
Opublikowano/Published: 30.06.2018

CYKL KONIUNKTURALNY GOSPODARKI POLSKI W LATACH 1996–2017

Bartosz Pawęta

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

Streszczenie

Fluktuacje gospodarcze, ich analiza i próba zrozumienia przyczyn od stuleci fascynują ekonomistów, niezależnie od tego, jaki nurt ekonomii reprezentują. Pomimo różnego rodzaju podejść naukowych, ludzie zawsze wykazywali chęć zrozumienia prawidłowości rządzących cykliczną naturą gospodarki, w tym także kryzysami ekonomicznymi. W niniejszej pracy podjęta została próba porównania charakterystyki morfologicznej cykli koniunkturalnych w Polsce przed i po kryzysie finansowym z roku 2008. Zweryfikowana została także spójność cech morfologicznych tychże cykli z teoretycznymi modelami cyklu klasycznego oraz współczesnego.

Wyniki jasno wskazują, że w badanym okresie gospodarka Polski nie znalazła się w recesji, lecz jej wzrost jest znacznie mniej dynamiczny niż przed kryzysem. Ponieważ prawie wszystkie badane cykle trwały około 3–4 lata, a ich charakterystyka morfologiczna, uległa przemianom i częściowo spełniona jest charakterystyka cyklu współczesnego, należy oczekiwać, że kolejne cykle w coraz większym stopniu będą pokrywały się z charakterystyką cyklu współczesnego.

Znaczenie niniejszej pracy jest o tyle ważne, iż jasno pokazuje ona, że cykliczna natura polskiej gospodarki zmieniła się na przestrzeni badanego okresu w zakresie amplitud jej cykli. Otrzymane rezultaty mogą okazać się użyteczne dla badaczy chcących przeprowadzić analogiczne badanie innych agregatów ekonomicznych, jak i wszystkich tych, w których interesie jest projekcja koniunktury gospodarczej.

Słowa kluczowe: cykl koniunkturalny, morfologia cykli, kryzys finansowy.

JEL Class: F44.

WPROWADZENIE

Po kryzysie finansowym lat 2007–2008 powszechnie mówiło się o tym, że świat wkroczył w nową, nieznaną do tej pory, erę turbulencji [Kotler i Caslione 2009]. Istotne wydaje się więc zweryfikowanie, czy cykle koniunkturalne przebiegają tak jak przed kryzysem, czy też nie. Jest to kluczowa informacja z punktu widzenia projekcji dalszych zachowań gospodarki. Jeśli bowiem okaże się, że gospodarka nadal podąża dobrze znanym przez ekonomistów i finansistów torem, można wnioskować, że narzędzia i założenia dotyczące jej zachowań są nadal aktualne. Jeśli jednak nastąpiły zmiany w stosunku do lat przedkryzysowych, konieczna będzie rewizja stosowanej metodologii oraz założeń.

Jak zostanie wykazane, budowa cykli koniunkturalnych zmienia się w czasie. Na tej podstawie można podzielić cykle na dwie grupy: klasyczne i współczesne. Celem tego opracowania jest więc analiza cykli koniunkturalnych gospodarki polskiej w okresie 1996–2017 i sprawdzenie, czy odpowiadają one któremuś z powyższych modeli teoretycznych.

W pierwszej części pracy przedstawione zostaną główne teorie cykli koniunkturalnych. Jest to kluczowe dla zrozumienia cyklicznej natury gospodarki, a także wskazują metody jej analizy. Następnie przedstawiony zostanie koncept morfologii cykli koniunkturalnych. Konieczne jest bowiem używanie i zrozumienie specyficznych dla cykli pojęć i definicji. Dopiero wtedy można przystąpić do analizy cykli. Sama analiza przedstawiona w tej pracy stanowi niejako punkt startu dla dalszych prac badawczych. Choć zastosowane są relatywnie proste instrumenty badawcze, jasno pokazują one, jaki przebieg miały cykle koniunkturalne przed i po 2008 roku oraz jak zmiany te mogą być badane w innych obszarach.

1. TŁO TEORETYCZNE

Powodami, dla których w niniejszej pracy prezentowane są teorie cykli koniunkturalnych są:

1) cykle koniunkturalne to złożone, a jednocześnie bardzo ważne, zagadnienie ekonomiczne,

2) zjawisko cykli było przedmiotem badań wielu ekonomistów reprezentujących różne szkoły ekonomiczne, jednakże nadal nie zostało ono w pełni wyjaśnione,

3) przedstawione teorie wyjaśniają jak i jakie agregaty ekonomiczne można badać na potrzeby analizy cyklicznej natury gospodarki.

Przyjmuje się, że fakt występowania cykli w gospodarce został po raz pierwszy zaobserwowany około 1860 roku przez francuskiego ekonomistę

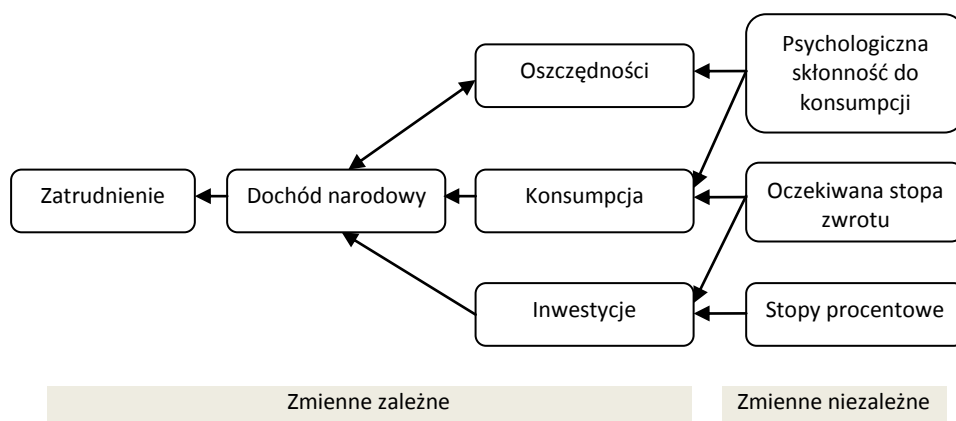
Clementa Juglara [Marczak i Piech 2008: 2–3]. Jednakże w owym okresie, z uwagi na dominację ekonomistów reprezentujących szkołę klasyczną (na czele J.B. Say), panowało przekonanie, że fluktuacje te mają charakter incydentalny, a ich badanie zbyteczne [Say (w:) Marczak i Piech 2008].

W tym samym okresie powstawały także alternatywne teorie. Niektóre starały się wyjaśnić zjawisko cykli poprzez matematykę, inne przez psychologię, a niektóre sięgały nawet do astronomii [Malthus, St. Jevons, Prescott (w:) Marczak i Piech 2008: 3–4]. W niniejszej pracy skupimy się jednak na najważniejszych teoriach dotyczących przyczyn powstawania cykli koniunkturalnych.

Teorie te podzielić można na dwie grupy: endogeniczne i egzogeniczne.

Koncepty endogeniczne wiążą się ze szkołą keynesowską, choć sam J.M. Keynes skupiał się raczej na poszukiwaniu możliwości łagodzenia negatywnych skutków kryzysów ekonomicznych, a nie na samych cyklach [Jędruchiewicz 2012: 40]. Niemniej, opracowane teorie upatrywały przyczyn powstawania fluktuacji pośród czynników wewnętrznych, to jest występujących wewnątrz danego systemu ekonomicznego.

Szkoła keynesowska dzieli czynniki wewnętrzne na dwie grupy zmiennych: zmiennych zależnych oraz zmiennych niezależnych. Zaproponowany model przedstawia rys. 1.

Rysunek 1. Zmienne w modelu Keynes'a

Źródło: Górski i Sierpiński [1979: 324].

W modelu tym kluczowym elementem jest dochód narodowy, na który bezpośrednio wpływa poziom oszczędności, konsumpcji oraz inwestycji, które to z kolei podlegają wpływowi psychologicznej skłonności do konsumpcji, oczekiwań co do stopy zwrotu z inwestycji oraz wysokości stóp procentowych. Cen-

tralnym elementem wzrostu gospodarczego jest natomiast zależność pomiędzy dochodem narodowym a inwestycjami. Poziom inwestycji zależy od wysokości stóp procentowych oraz ducha przedsiębiorczości, a ponieważ rzadko kiedy poziom inwestycji jest równy poziomowi oszczędności, w systemie występują fluktuacje dochodu narodowego. Dalsze badania wprowadzające koncept mnożnika-akceleratora dowodziły, że rodzaje fluktuacji mogą się różnić [Hicks (w:) Jakimowicz 2005], jednakże każdy kolejny szczyt dochodu narodowego mierzonego poprzez Produkt Krajowy Brutto (PKB) jest osiągnięty na wyższym poziomie niż szczyt poprzedni [Smithies 1966].

Model opracowany przez Keynesa przedstawia następujący przebieg cyklu koniunkturalnego: Inwestycje na rynku rozpoczynają się wtedy, gdy na rynku panuje przekonanie, że stopy zwrotu z inwestycji będą rosły [Jakimowicz 2005: 42–45]. Przez pewien okres podmioty (przedsiębiorstwa) działające na rynku ignorują fakt wzrostu kosztów produkcji, a także stóp procentowych. W tym samym czasie zwiększają volumen produkcji, poziom dochodu i zatrudnienia. W pewnym momencie wysokie ceny zasobów (a nawet brak niektórych z nich) rodzą obawy o możliwość dalszego wzrostu. Kiedy pojawia się poczucie rozczarowania, spada poziom dochodu oraz oczekiwania co do przyszłych stóp zwrotu. W rezultacie spadają także notowania akcji oraz poziom konsumpcji. Sytuacja taka utrzymuje się do momentu, gdy pewnych dóbr na rynku zaczyna brakować, a to z kolei rodzi kolejny wzrost oczekiwań dotyczących możliwości wzrostu stóp zwrotu z inwestycji, co inicjuje rozpoczęcie nowego cyklu koniunkturalnego.

W przeciwieństwie do konceptów endogenicznych przedstawionych powyżej, koncepty egzogeniczne upatrują przyczyn fluktuacji pośród czynników zewnętrznych, to jest występujących poza samym systemem ekonomicznym [Muth, Ricardo (w:) Barczyk i Kowalczyk 1993]. Trzeba odnotować, że większość tego rodzaju teorii wyrosła na kanwie niedoskonałości modeli Keynes'a, w szczególności (1) niemożliwości wprowadzenia do modelu przyszłych oczekiwań [Kalecki 1979: 272] oraz (2) brak wytłumaczenia przyczyn jednoczesnego występowania wysokiej inflacji i wysokiego poziomu bezrobocia [Barczyk i Kowalczyk 1993: 45]. Zjawiska te znajdują wyjaśnienie pośród teorii monetarystów, którzy wiążą fluktuacje ekonomiczne z rynkami finansowymi. Kluczowym elementem jest tutaj wpływ polityki monetarnej i fiskalnej, jako że podaż pieniądza rodzi dysproporcje pomiędzy poziomami podaży i popytu na rynku [Barczyk 2006: 65–68]. W okresie wzrostu gospodarczego, kiedy stopy procentowe banku centralnego są niższe niż efektywne stopy rynkowe (czyli takie, jakie obowiązywałyby, gdyby bank centralny nie istniał), podmioty rynkowe zaciągają kredyty, nawet jeśli nie do końca są one im potrzebne. Powoduje to nadpodaż dóbr, które muszą przecież zostać sprzedane, by przedsiębiorstwa mogły spłacać raty kredytu. Skutkuje to obniżeniem cen, spadkiem dochodu, a także ryzykiem niemożliwości regulowania zobowiązań handlowych i kredytowych.

Niektórzy słynni ekonomiści reprezentujący poglądy egzogeniczne [np. Friedman i Schwarz 1963] twierdzą, że fluktuacje w gospodarce są zjawiskiem pozytywnym, ponieważ są one skutkiem optymalnych decyzji podejmowanych przez podmioty działające na rynku [Marczak i Piech 2008: 5–11]. Co więcej, pozwalają one na eliminację z rynku zbyt mocno zadłużonych podmiotów. Rolą państwa w systemie powinno być natomiast jedynie łagodzenie negatywnych skutków spowolnienia gospodarczego poprzez ograniczanie zbyt gwałtownego wzrostu gospodarczego (zbyt gwałtowna ekspansja może skutkować gwałtowną recesją). Wszelkie reakcje *ex post* na spowolnienie gospodarcze występujące po pęknięciu bańki inwestycyjnej w danym sektorze gospodarki, rodzą kolejne bańki inwestycyjne w innym sektorze [Białek 2008].

Poza czynnikami monetarnymi, istnieją także inne czynniki egzogeniczne. Wśród nich są na przykład zmiany klimatyczne, wojny, rewolucje technologiczne czy czynniki polityczne [Piech 2003: 59–82]. Dla potrzeb niniejszej pracy istotne jest podkreślenie złożoności omawianego zagadnienia oraz zaznaczenia, że nie istnieje jedna uniwersalna teoria wyjaśniająca wszystkie zagadnienia cykli koniunkturalnych.

2. DEFINICJE I RODZAJE CYKLI KONIUNKTURALNYCH

Aby możliwe było przeprowadzenie analizy cykli koniunkturalnych, konieczne jest zdefiniowanie pewnych pojęć. Pozwoli to zrozumieć wyniki badań zaprezentowanych w tej pracy, jak i innych analiz dotyczących tego zagadnienia.

Zachowanie w czasie badanego agregatu makroekonomicznego może przybierać następujące formy [Rekowski 1997: 18–19]:

a) trend, a właściwie linia trendu, która wskazuje kierunek zmian wartości w dłuższej perspektywie. Trend może być pozytywny (wzrost gospodarczy), negatywny (spowolnienie) lub neutralny (stabilizacja);

b) fluktuacje okresowe, które zwykle mierzone są w dniach, tygodniach, ewentualnie miesiącach. Są to zwykle krótkotrwałe wahania koniunktury spowodowane specyficznymi zachowaniami społeczeństwa, ilością dni pracujących w danym okresie, czynnikami klimatycznymi lub innymi sezonowymi;

c) fluktuacje losowe spowodowane bliżej nieokreślonymi czynnikami, jednak niezależnymi od procesów zachodzących w danym systemie ekonomicznym;

d) fluktuacje gospodarcze, które są oscylacjami danego agregatu ekonomicznego wokół linii trendu. Oscylacje te mogą mieć różną długość (krótki oraz średni termin trwania). Zawsze jednak wywołane są poprzez czynniki ekonomiczne.

Cykle ekonomiczne są specyficzną odmianą fluktuacji gospodarczych. Jednakże nie wszystkie fluktuacje gospodarcze mogą być uznane za cykle, ponieważ cykle to występująca naprzemiennie pozytywna i negatywna zmiana danego procesu. Warto w tym momencie przedstawić trzy definicje cykli ekonomicznych, które oparte są na metodologii używanej do analizy serii danych (w tym wypadku agregatów ekonomicznych):

a) cykl wzrostowy [Mintz 1972: 41]. Cykl wzrostowy powstaje dzięki wyznaczeniu linii trendu i wyodrębnieniu dwóch okresów danego cyklu: o relatywnie wysokim tempie wzrostu oraz o relatywnie niskim tempie wzrostu;

b) cykl odchyień [Mintz 1972: 41]. Cykl odchyień powstaje poprzez zaprezentowanie linii trendu jako poziomej osi układu współrzędnych, wówczas wartości osi pionowej wskazują odchylenie danych od linii trendu;

c) cykl kroczący [Friedman i Schwartz 1963: 32–78]. Cykl kroczący otrzymuje się poprzez obliczenie tempa zmian wartości danego agregatu ekonomicznego (np. Produkt Krajowy Brutto osiągnięty w danym kwartale/PKB w kwartale poprzednim). Popularną metodą jest też mierzenie tempa zmian danej zmiennej w danym okresie wobec analogicznego okresu roku poprzedniego. Cykl kroczący jest więc nową serią danych otrzymanych na podstawie wartości danego agregatu ekonomicznego.

Zaletą cyklu kroczącego jest to, że nie wymaga on wyznaczania linii trendu, co jest konieczne przy analizie cyklu wzrostowego i cyklu odchyień. W niniejszej pracy przyjmujemy, że cyklem ekonomicznym określamy cykl kroczący serii danych Produktu Krajowego Brutto.

W literaturze przedmiotu spotyka się też inny popularny podział na dwa rodzaje cykli koniunkturalnych [Barczyk i Kowalczyk 1993: 28].

- 1) cykle klasyczne, które występowały przed II wojną światową,
- 2) cykle współczesne, obserwowane po II wojnie światowej.

Ich cechy charakterystyczne zostały przedstawia tab. 1

Tabela 1 wskazuje, że główną różnicą pomiędzy cyklami jest czas ich trwania. Cykle współczesne są bowiem krótsze, ze strefami zwrotu zamiast wyraźnie zaznaczonymi punktami zwrotu, oraz dwiema fazami zamiast wyraźnymi czterema. Ich amplituda jest natomiast pozytywna i rosnąca, a nie bliska zeru, jak ma to miejsce w cyklach klasycznych. Znacznie trudniej też zidentyfikować bezpośrednio przyczyny ich zachowania, gdyż składa się na to znaczna ilość złożonych relacji wielu zmiennych.

Można jednak wskazać trzy często występujące przyczyny:

1) zmiany strukturalne – prywatyzacja w byłych gospodarkach centralnie planowanych wraz z dynamicznym wzrostem przedsiębiorstw skutkuje rosnącą amplitudą cykli;

2) antycykliczna polityka rządów sprawia, że cykle są krótsze, punkty zwrotne mniej wyraźne, a amplituda rosnąca. Władze starają się bowiem utrzymywać stały wzrost gospodarczy i zapobiegać kryzysom ekonomicznym;

3) internacjonalizacja procesów gospodarczych – przepływ informacji, kapitału, ludzi, dóbr i usług jest łatwy jak nigdy wcześniej, co sprawia, że znaczna liczba zmiennych o charakterze globalnym ma wpływ na gospodarkę na poziomie narodowym.

Tabela 1. Porównanie teoretycznych charakterystyk cyklu klasycznego i współczesnego

Morfologia	Cykl klasyczny	Cykl współczesny
Ilość faz	4	2
Punkty zwrotne	Ostre i wyraźne	Strefy zwrotne
Długość		
– faza wzrostowa	4–6 lat	2–3 lata
– faza spadkowa	4–6 lat	1,5–2 lata
– cały cykl	8–12 lat	3,5–5 lat
Częstotliwość	Niska	Wysoka
Amplituda:		
– faz	– podobne amplitudy	– wyższa amplituda fazy wzrostowej niż spadkowej
– cyklu	– amplituda bliska zeru	– amplituda rosnąca
Intensywność	Wysoka	Niska
Symetryczność	Asymetryczność	Asymetryczność
Struktura		
Przesunięcie w czasie	Znaczne przesunięcie w czasie między punktami zwrotnymi agregatów ekonomicznych	Nieznaczne przesunięcie w czasie między punktami zwrotnymi agregatów ekonomicznych
Przyczyna i skutki fluktuacji	Proste zależności, niewielka ilość zmiennych	Skomplikowane zależności, wiele zmiennych

Źródło: opracowanie własne w oparciu o: Barczyk i Kowalczyk [1993: 29].

3. METODOLOGIA

Identyfikacja cykli w serii danych wymaga zastosowania właściwej metodologii. W niniejszej pracy zastosowana jest metodologia Bry-Boschan [Massmann i in. 2003: 102–103], która wskazuje następujące:

a) górny punkt danego cyklu występuje w kwartale t , jeśli wartości cyklu w kwartale poprzedzającym oraz następującym po t , są niższe niż w kwartale t ,

- b) cykl osiąga dolny punkt zwrotny, jeżeli wartości cyklu w kwartale poprzedzającym oraz następującym po t, są wyższe niż w kwartale t,
- c) każda faza cyklu musi trwać co najmniej dwa kwartały,
- d) długość cyklu nie może być mniejsza niż pięć kwartałów,
- e) gdy dany cykl się kończy, rozpoczyna się następny.

Konieczne jest także przedstawienie terminologii, która umożliwi dyskusję na temat cech morfologicznych cykli koniunkturalnych.

Punkty zwrotne – to najważniejsze punkty cyklu. Wskazują gdzie zaczynają się i kończą poszczególne fazy cyklu, a także gdzie dany cykl zaczyna się i kończy. Cykl trwa bowiem pomiędzy dwoma punktami zwrotnymi tego samego rodzaju (tj. górnymi bądź dolnymi). Górne punkty zwrotne określa się także mianem ‘maksimum lokalnego’ lub ‘szczytem cyklu’. Dolne punkty zwrotne określa się jako ‘minimum lokalne’ lub ‘dno cyklu’.

Fazy – na podstawie definicji punktów zwrotnych można powiedzieć, że faza to okres pomiędzy dwoma punktami zwrotnymi przeciwnego rodzaju. Podstawowy podział faz wyróżnia fazę wzrostową (od dna do szczytu cyklu) oraz fazę spadkową (od szczytu do dna cyklu). Te dwie fazy mogą także być podzielone na pod-fazy: ekspansja, dobrobyt, spowolnienie, kontrakcja [Barczyk 2006: 140].

Długość – czas trwania fazy to jej długość. Analogicznie długość cyklu to czas jego trwania, równy sumie długości jego faz.

Częstotliwość – to odwrotność długości cyklu. Określa ile cykli przypada na daną jednostkę czasu.

Amplituda – możliwe jest określenie amplitudy pojedynczej fazy jak i cyklu. Amplituda fazy to wartość bezwzględna różnicy pomiędzy wartościami, jakie przyjmuje cykl na początku i końcu fazy. Amplituda cyklu jest równa różnicy pomiędzy amplitudami jego faz. Można wyróżnić trzy rodzaje amplitud: stałe, tłumione, eksplozywne.

Intensywność – równa jest odchyleniu standardowemu serii danych. Mierzy siłę wzrostu (spadku) fazy lub cyklu.

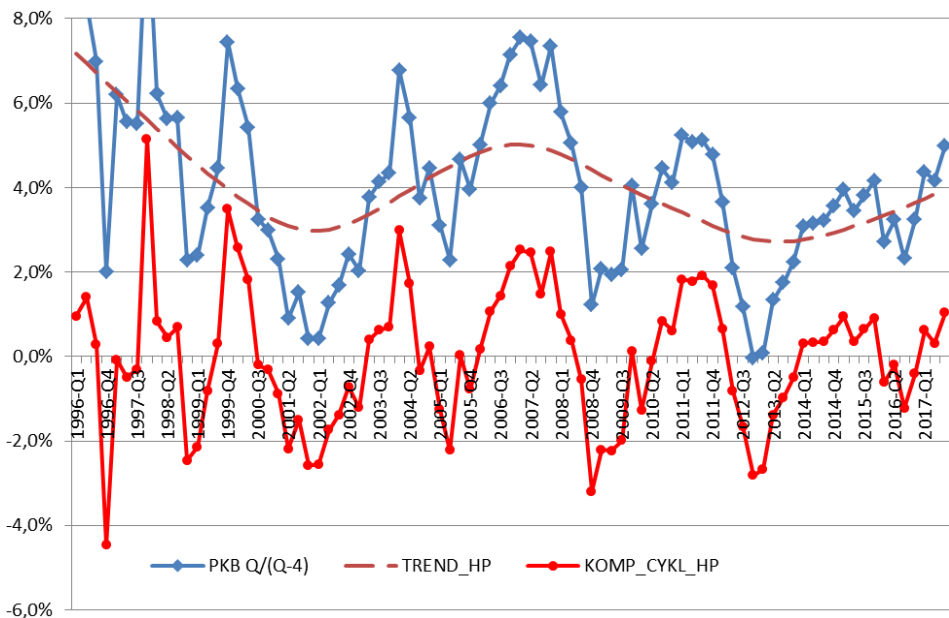
Symetria/asymetria – cykl może być symetryczny względem amplitud jego faz. Jeśli amplitudy są równe, amplituda cyklu jest równa zero. Cykle symetryczne względem długości faz, jeśli długość faz jest sobie równa.

W niniejszej pracy opieramy na danych OECD. Ze względu na dostępność wiarygodnych danych, badany okres trwa od pierwszego kwartału 1996 do trzeciego kwartału 2017. Analizowana seria danych to kwartalne zmiany wartości realnego Produktu Krajowego Brutto [dane pobrane zostały 5.12.2017]. Na podstawie opisanych wyżej danych został skonstruowany cykl odchyień przy zastosowaniu filtra Hodrick–Prescott’a.

4. WYNIKI BADAŃ

Jak wskazano w opisanych wcześniej teoriach, wielu ekonomistów zgadzało się co do użycia PKB jako głównego wskaźnika w badaniu cykli ekonomicznych. Dlatego też w niniejszej pracy uwaga zostanie skupiona na badaniu tylko tej zmiennej. Co więcej, praca ta ma na celu stanowić punkt odniesienia dla dalszych podobnych badań z zastosowaniem innych agregatów ekonomicznych.

Analizie poddane zostaną więc cykle kroczące Produktu Krajowego Brutto kwartał do kwartału roku poprzedniego. Graficzny ich przebieg prezentuje wykres 1. Jak łatwo zauważyć, w badanym okresie wystąpiło sześć pełnych cykli.

Wykres 1. Cykle koniunkturalne w Polsce przed i po kryzysie finansowym 2008 roku

Źródło: opracowanie własne.

Cykl 1 rozpoczął się w 1996Q4 (czwarty kwartał 1996 roku) i trwał 8 kwartałów. Był to pierwszy cykl gospodarczy Polski, który po przemianach ustrojowych roku 1989 wykazywał względną stabilność. Cykl 2 zaczął się w 1998Q4 i trwał 13 kwartałów. Był to cykl, który rozpoczął się po tzw. kryzysie azjatyckim i rosyjskim. Cykl 3 rozpoczął się w 2002Q2 i trwał również 13 kwartałów. Był to cykl, który zapoczątkował ożywienie po globalnym spowolnieniu związanym z kryzysem spółek internetowych (ang. Dotcom crash).

Cykl 4 zaczął się w 2005Q2 i trwając 14 kwartałów zakończył się w 2008Q4. To w trakcie trwania tego cyklu doszło do (jednego z największych w historii) kryzysu finansowego. Cykl 5 zaczynający się od 2008Q4 i trwający 16 kwartałów można uznać za pierwszy pokryzysowy cykl gospodarczy. Ostatni pełny cykl w badanym okresie to Cykl 6 trwający od 2012Q4 przez 15 kwartałów.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że w badanym okresie Polska nigdy nie znalazła się w recesji, bowiem wartości tempa wzrostu PKB nigdy nie znalazły się poniżej linii ZERO. Jednakże nachylenie linii trendu widocznej na wykresie jest negatywne, co oznacza, że tempo rozwoju gospodarki Polski jest coraz wolniejsze.

Ta obserwacja zgadza się z wynikami badania, które przeprowadzili K. Beck i M. Grodzki [2014], którzy badali zbieżność i synchronizację cykli na obszarze Unii Europejskiej. Zwalniające tempo wzrostu gospodarczego jest następstwem doganiania przez Polskę bardziej rozwiniętych gospodarek krajów UE.

Kolejnym zagadnieniem jest to, czy cykle gospodarcze Polski wpisują się w teoretyczne modele cyklu klasycznego bądź współczesnego oraz to, czy/jak ich morfologia zmieniła się po kryzysie 2008 roku.

Charakterystykę cyklu klasycznego i współczesnego prezentuje tab. 1, którą można porównać z wynikami przeprowadzonej analizy, zawartymi w tab. 2.

Wyniki wskazują, że Cykl 1 spełnia parametry cyklu klasycznego (za wyjątkiem długości). Ma zarysowane 4 fazy, ostre punkty zwrotne oraz amplitudę bliską zeru. Wszystkie kolejne cykle mają widoczne 2 fazy i, co istotne, wyraźnie zaznaczone dolne punkty zwrotne. Pozwala to dość jednoznacznie stwierdzić, kiedy zaczyna się kolejny cykl gospodarczy. Górne punkty zwrotne w cyklach 1–3 są wyraźnie zarysowane, natomiast począwszy od szczytu tempa wzrostu przypadającego na kryzys gospodarczy, górne punkty zwrotne są bardziej rozmyte i przypominają strefy zwrotne. Amplitudy cykli różnią się dość znacznie i w badanym okresie nie są jednorodne. Jak zostało już zaznaczone, amplituda Cyklu 1, będąca bliską zeru, spełnia parametry cyklu klasycznego. Z kolei Cykl 2 (po kryzysie azjatyckim i rosyjskim) oraz Cykl 4 (kryzysowy) i Cykl 5 (pokryzysowy) mają amplitudy ujemne. Sugeruje to, że gospodarka Polski potrzebuje całego pełnego cyklu po kryzysie gospodarczym, by jej cykl koniunkturalny wszedł w okres, w którym amplituda cykli jest dodatnia i spełnia parametry cyklu współczesnego.

Długość cykli wskazuje jednak, że każdy z nich (za wyjątkiem Cyklu 1) trwał około 4 lat. Sugeruje to zbieżność z długością cyklu współczesnego. Otrzymane wyniki pokrywają się także z innymi badaniami przedmiotu [Skrzypczyńska 2012: 11]. Podsumowanie analizy prezentuje tab. 3.

Tabela 2. Wyniki analizy morfologicznej cykli koniunkturalnych w Polsce

	Cykl 1	Cykl 2	Cykl 3	Cykl 4	Cykl 5	Cykl 6	Cykl 7
Początek	1996-Q4	1998-Q4	2002-Q1	2005-Q2	2008-Q4	2012-Q4	2016-Q3
Koniec	1998-Q4	2002-Q1	2005-Q2	2008-Q4	2012-Q4	2016-Q3	?
Punkty zwrotne							
Dolny	1996-Q4	1998-Q4	2002-Q1	2005-Q2	2008-Q4	2012-Q4	2016-Q3
Górny	1997-Q4	1999-Q4	2004-Q1	2007-Q1	2011-Q3	2015-Q4	?
Długość							
Faza wzrostowa	4	4	8	7	11	12	?
Faza spadkowa	4	9	5	7	5	3	?
Cykl	8	13	13	14	16	15	?
Amplituda							
Faza wzrostowa	8,75	5,17	6,36	5,26	3,90	4,20	?
Faza spadkowa	-8,49	-7,02	-4,49	-6,32	-5,16	-1,85	?
Cykl	0,26	-1,86	1,87	-1,06	-1,26	2,36	?
Symetria	tak	nie	nie	tak	nie	nie	?
Intensywność							
Faza wzrostowa	2,18	1,87	1,16	1,23	1,24	1,18	?
Faza spadkowa	1,56	2,01	1,15	2,03	1,72	0,38	?
Cykl	2,16	2,28	1,54	1,69	1,53	1,07	?

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Porównanie morfologii cykli z teoretycznymi modelami cyklu klasycznego i współczesnego

	Cykl 1	Cykl 2	Cykl 3	Cykl 4	Cykl 5	Cykl 6
Ilość faz	4,00	2,00	2,00	2,00	2,00	2,00
TYP CYKLU	Klasyczny	Współczesny	Współczesny	Klasyczny	Współczesny	Współczesny
Punkty zwrotne						
Górny	Ostry i wyraźny	Ostry i wyraźny	Ostry i wyraźny	Strefa zwrotna	Strefa zwrotna	Strefa zwrotna
Dolny	Ostry i wyraźny	Ostry i wyraźny	Ostry i wyraźny	Ostry i wyraźny	Ostry i wyraźny	Ostry i wyraźny
TYP CYKLU	Klasyczny	Klasyczny	Klasyczny	Niejednoznaczny	Niejednoznaczny	Niejednoznaczny
Długość	2 lata	3 lata	3 lata	3-4 lata	4 lata	3-4 lata
TYP CYKLU	Współczesny	Współczesny	Współczesny	Współczesny	Współczesny	Współczesny
Amplituda	Bliiska zero	Malejąca	Rosnąca	Malejąca	Malejąca	Rosnąca
TYP CYKLU	Klasyczny	Niejednoznaczny	Współczesny	Niejednoznaczny	Niejednoznaczny	Współczesny

Źródło: opracowanie własne.

Warto dostrzec różnice występujące w charakterystyce cykli przed i po kryzysie z 2008 roku. Największą różnicę stanowi ich amplituda, która w okresie po kryzysie finansowym jest dodatnia (dzięki ożywieniu w Cyklu 6). Cykle 5 oraz 6 są także nieco dłuższe ze szczególnym wydłużeniem faz wzrostowych i skróceniem faz spadkowych. Cykle te mają także niższą intensywność.

5. Dyskusja

W niniejszej pracy przeprowadzono analizę sześciu cykli koniunkturalnych:

Cykl 1 – pierwszy relatywnie stabilny cykl koniunkturalny Polski po przemianach ustrojowych.

Cykl 2 – cykl po tzw. kryzysie azjatyckim i rosyjskim.

Cykl 3 – zapoczątkował ożywienie po globalnym spowolnieniu związanym z kryzysem spółek internetowych.

Cykl 4 – w czasie którego nastąpił kryzys.

Cykl 5 – cykl pokryzysowy.

Cykl 6 – cykl ożywienia gospodarczego.

Żaden z cykli nie pokrywa się w pełni pod względem charakterystyki morfologicznej z charakterystyką cyklu klasycznego i współczesnego. Jedynym wyjątkiem jest długość, co wskazuje na podobieństwo do cyklu współczesnego (około 4 lat; za wyjątkiem 2-letniego Cyklu 1 spełniającego w pozostałych warunkach cyklu klasycznego).

W badanym okresie większość punktów zwrotnych jest ostra i wyraźna, co pozwala na relatywnie łatwe wskazanie poszczególnych faz rozwoju gospodarki. Wszystkie dolne punkty zwrotne są bardzo dobrze identyfikowalne, co sugeruje, że po osiągnięciu minimalnego tempa rozwoju gospodarczego, gospodarka wyraźnie przechodzi w fazę ożywienia. W trzech ostatnich pełnych badanych cyklach, górne punkty zwrotne mają charakter stref zwrotnych. Utrudnia to znacznie jednoznacznie wskazanie, że w danym momencie gospodarka przechodzi w fazę spadkową.

Wydaje się być zasadne powtórzenie przeprowadzonej tu analizy za jakiś czas, gdy dostępne będą dane pokrywające większy interwał czasowy po 2008 roku. Równie użyteczne byłoby zbadanie innych agregatów ekonomicznych w kontekście możliwej ich zmiany, jaka nastąpiła po 2008 roku. Analogicznie warto sprawdzić jak zmieniły się, bądź nie, zbieżność i synchronizacja tych agregatów. Informacje te miałyby wysoką wartość w tworzeniu projekcji i zrozumienia cyklicznych procesów mających miejsce w gospodarce.

PODSUMOWANIE

W niniejszej pracy przeprowadzona została analiza cykli koniunkturalnych w Polsce w latach 1996–2017 w celu sprawdzenia, czy cykliczność polskiej gospodarki zmieniła się w stosunku do swojego kształtu sprzed kryzysu finansowego 2007–2008 roku. Dodatkowo sprawdzone zostało, czy cechy morfologiczne cykli odpowiadają modelom cyklu klasycznego bądź współczesnego.

Wyniki jasno wskazują, że w badanym okresie gospodarka Polski nie znalazła się w recesji, lecz jej wzrost jest znacznie mniej dynamiczny niż przed kryzysem. Ponieważ prawie wszystkie badane cykle trwały około 3–4 lata, a ich charakterystyka morfologiczna uległa przemianom i częściowo spełniona jest charakterystyka cyklu współczesnego, należy oczekiwać, że kolejne cykle w coraz większym stopniu będą pokrywały się z charakterystyką cyklu współczesnego.

Rekomendowane jest przeprowadzenie podobnych badań dla dłuższego okresu. Warto analizy jest również to, czy/jak zmieniły się inne agregaty ekonomiczne przed i po kryzysie finansowym.

BIBLIOGRAFIA

- Beck K., Grodzki M., 2014, *Konwergencja realna i synchronizacja cykli koniunkturalnych w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Barczyk R., Kowalczyk Z., 1993, *Metody badania koniunktury gospodarczej*, PWN, Warszawa –Poznań.
- Barczyk R., 2006, *Nowe oblicza cyklu koniunkturalnego*, PWE, Warszawa.
- Białek W., 2008, *Wykłady na temat cyklu koniunkturalnego*, „Gazeta Giełdy Parkiet”, Warszawa.
- Friedman M., Schwarz A. J., 1963, *Money and Business Cycles*, „Review of Economics and Statistics”, vol. 45, no. 1
- Górski J., Sierpiński W., 1979, *Historia powszechnej myśli ekonomicznej (1870–1950)*, PWN, Warszawa.
- Jakimowicz A., 2005, *Od Keynesa do teorii chaosu*, PWN, Warszawa.
- Jędruchiewicz A., 2012, *Cykl koniunkturalny w teorii szkoły austriackiej*, Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.
- Hodrick, R.J., Prescott, E.C., 1981, *Post-War U.S. Business Cycles: An Empirical Investigation*, „Discussion Papers” 451, Northwestern University, Center for Mathematical Studies in Economics and Management Science.
- Kalecki M., 1979, *Parę uwag o teorii Keynesa*, *Dziela: Kapitalizm, Koniunktura i zatrudnienie*, PWE, Warszawa.
- Kotler P., Caslione J.A., 2009, *Chaos, zarządzanie i marketing w erze turbulencji*, MT Biznes, Warszawa.
- Marczak K., Piech K., 2008, *Cykle koniunkturalne: ujęcie historyczne i przegląd głównych teorii*, Uniwersytet Warszawski, SGH w Warszawie, Warszawa.

- Massmann M., Mitchell J., Weale M., 2003, *Business Cycle and Turning points: A Survey of Statistical Techniques*, „National Institute Review”, vol. 183.
- Mintz I., 1972, *Dating American Growth Cycle in Business Cycle Today*, NBER, New York.
- Piech K., 2003, *Międzynarodowa synchronizacja cyklu koniunkturalnego Polski*, [w:] K. Piech, S. Pangszy-Kania, *Diagnozowanie koniunktury gospodarczej w Polsce*, Elipsa, Warszawa.
- Rekowski M., 1997, *Koniunktura gospodarcza Polski*, Akademia, Poznań.
- Smithies A., 1966, *Economic Fluctuations and Growth*, Readings in Business Cycle, London.
- Skrzypczyńska M., 2012, *Cykl koniunkturalny w Polsce – analiza sektorowa*, Bank i Kredyt, Warszawa
- OECD, 2017, Quarterly GDP (indicator). doi: 10.1787/b86d1fc8-en [dostęp: 05.10.2017].

ANALYSIS OF THE ECONOMIC CYCLES OF POLAND IN YEARS 1996–2017

Abstract

Economic fluctuations have always fascinated researches regardless of the approach the took to explain them. It is the human nature to seek for patterns in various areas, economy being one of them. For this the attempt was taken to investigate the impact of the 2008 financial crisis on the economic cycle of Poland. This paper aims at answering whether the morphology before and after the crisis changed and whether they follow theoretical model of classic/modern cycles.

The research results clearly show that the pace of growth of the Polish economy has been lower after the crisis. However, Polish economy never faced recession. Because almost all cycles lasted approximately 3.5-4 years, while their morphology was subjected to changes, they can be partly classified as modern cycles. It can be also expected that morphological characteristics of future cycle will be more and more similar to modern ones.

The added value of this research is that it clearly shows that the morphological characteristics of the economic cycles in Poland did change in terms of their amplitude in the period analyzed. What is more similar approach can be taken to investigate other economic aggregates. The results might be useful to those in whose interest is future economic performance of Poland.

Keywords: economic cycle, cycles morphology, financial crisis.

Przyjęto/Accepted: 10.06.2018
Opublikowano/Published: 30.06.2018

NOWE ZAGROŻENIA A METODY OCHRONY USŁUG FINANSOWYCH W SEKTORZE BANKOWOŚCI MOBILNEJ NA PRZYKŁADZIE STUDENTÓW LUBELSKICH UCZELNI

Magdalena Sobiesiak, Paweł Zagrodniczek

Wydział Ekonomiczny

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie świadomości konsumentów w zakresie korzystania z bankowości mobilnej w Polsce. Zaprezentowano również ewolucję bankowości mobilnej, a także skalę zjawiska jej występowania. Opracowanie przedstawia wyniki badania kwestionariuszowego przeprowadzonego wśród studentów lubelskich uczelni dotyczącego poziomu wiedzy oraz typowych nawyków podczas korzystania z m-bankingu. Ponadto w oparciu o informacje prezentowane przez wybrane banki i instytucje sektora finansowego zostały omówione przykładowe metody działania cyberprzestępców.

Słowa kluczowe: bankowość mobilna, bankowość wirtualna, technologie mobilne, cyberprzestępczość.

JEL Class: G20, G21, G29.

WPROWADZENIE

W czasach stale rosnącej konkurencji systemu bankowego w Polsce, ogromną rolę odgrywa bankowość elektroniczna. Banki udostępniają szeroki wachlarz usług, wprowadzając bankowość elektroniczną, która obsługiwana za pomocą między innymi Internetu umożliwia klientom banków dostęp do rachunku bankowego i czynności z nim związanych w szerszym otoczeniu niż placówka banku. Przyczyniło się to do udogodnienia korzystania z usług bankowych. Bankowość elektroniczna to dostęp do usług oferowanych przez banki w celu zarządzania swoim rachunkiem, za pośrednictwem komputerów, bankomatów czy telefonów stacjonarnych. Ważną rolę w poszerzaniu zakresu oddziaływania przez banki w bankowości elektronicznej odgrywa jej młodsza siostra – bankowość mobilna – która dostosowując się do obecnych trendów i wymagań konsumentów – oparta jest na urządzeniach bezprzewodowych, które ponadto umożliwiają korzystanie z aplikacji w celu zarządzania swoim rachunkiem bankowym. Jest to konsekwencją rozwoju cywilizacyjnego, który niesie za sobą szereg zmian i zwiększa potrzeby konsumentów, jak również poszerza oczekiwania w stosunku do banków. Wymagania stawiane bankom, które aby utrzymać swoją pozycję na rynku próbują im sprostać, skutecznie przyczyniły się do rozwoju bankowości, poprzez zdalne systemy bankowości [Guzek i Ślęzak 2012: 19]. Mobilność w czasach obecnych jest nieodłącznym elementem bytowania człowieka, ponieważ ludzie cenią sobie wygodę i czas. Zauważalne jest zjawisko ograniczenia wykorzystywania druków, potwierdzeń czy papierowych wyciągów, duża grupa odbiorców preferuje mieć wszystko łatwo dostępne, pod ręką, aby w każdej chwili można było kontrolować swoje wydatki lub ograniczyć przechowywanie kapitału w gotówce. Bankowość mobilna mimo wielu zalet ma jednak również wady, o których nie można zapomnieć. Za cel artykułu postawiono weryfikację hipotezy, że obecny poziom wiedzy uniemożliwia w pełni bezpieczne korzystanie z innowacyjnych rozwiązań, jakie oferuje bankowość mobilna.

1.1. POJĘCIE BANKOWOŚCI MOBILNEJ – HISTORIA BANKOWOŚCI W POLSCE

Bankowość mobilna oznacza korzystanie z rachunku bankowego za pomocą telefonów komórkowych, smartfonów czy tabletek. Za pomocą wspomnianych urządzeń posiadacze rachunków bankowych mogą mieć swobodny dostęp do nich. Umożliwia im to np. sprawdzanie stanu konta, wykonywanie operacji finansowych, czy wydawanie dyspozycji dotyczących posiadanej przez nich karty. Ogromną zaletą bankowości mobilnej jest fakt, iż przy wykorzystaniu Internetu bądź aplikacji bankowych off-line mają do niego dostęp w każdej chwili.

Patrząc na bankowość mobilną z historycznego punktu widzenia, można stwierdzić, że w przypadku Polski nie odbiega ona znacząco w czasie względem powstania bankowości internetowej. Początki bankowości mobilnej w Polsce sięgają 1999 roku, kiedy miało miejsce wprowadzenie przez Wielkopolski Bank Kredytowy powiadomień SMS o operacjach na rachunku posiadacza. Jedynym warunkiem był fakt posiadania przez klienta telefonu w sieci GSM PLUS. Pozwalało to na kontrolowanie rachunku bankowego za pomocą telefonu komórkowego. Dostępne usługi opierały się na możliwości nie tylko sprawdzenia salda, ale też pięciu transakcji ostatnio wykonanych. Kolejnym kanałem były protokoły WAP [Pearce 2013: 28–29] wprowadzone przez ten sam bank w 2000 r. Cechowała je innowacyjność, ze względu na fakt, iż dzięki nim użytkownik mógł wykorzystywać dostępną mu przeglądarkę do dokonywania podstawowych operacji finansowych. Następnym krokiem było wprowadzenie na rynek w 2004 roku pierwszej mobilnej aplikacji SIM Toolkit – „Płacę SMSem” w systemie Inteligo. Natomiast w 2009 roku w systemie iOS – Raiffeisen Bank Polska, wykorzystał aplikacje mobilne oddając je do użytku swoim klientom. Rok później możliwość tę wprowadził Alior Bank, a dwa lata później Bank Millenium, Bank Zachodni WBK, Citi Handlowy, Bank Pekao i mBank. Z każdym rokiem coraz więcej banków w bogactwo formy obsługi klienta o bankowość mobilną. Rozwijała się również jej funkcjonalność i oddziaływanie na klienta. Pod koniec 2012 roku z aplikacji mobilnych korzystało 1,2 milionów klientów banków. Z kolei 2013 rok był czasem przemian i debiutów. Po pierwsze wyszła pierwsza aplikacja mobilna na tablety wprowadzona przez ING Bank Śląski, zadebiutowały płatności PeoPay, a także system płatności mobilnych IKO. Dodatkowo banki powołały Polski Standard Płatności, a w sklepach rozpoczęto wprowadzanie mobilnych płatności. Pod koniec 2015 roku aż 5 milionów klientów banków korzystało z bankowości mobilnej.

1.2. OBECNA SYTUACJA BANKOWOŚCI MOBILNEJ W POLSCE

Wprowadzenie bankowości mobilnej rozpoczęło rewolucję w dostarczaniu usług oferowanych przez banki [Niczyporuk i Talecka 2011: 203–204] oraz otworzyło nowe okno na świat. Polacy chętnie korzystają z tego typu udogodnień. Rosnąca liczba smartfonów wpływa znacząco na rozszerzanie się oddziaływania aplikacji mobilnych. Z końcem IV kwartału 2017 roku liczba użytkowników bankowości mobilnej wynosiła 8,9 milionów, czyli o ponad 2 miliony więcej niż pod koniec 2016 roku. Wśród nich 60% korzystała z aplikacji mobilnych zainstalowanych na swoim telefonie komórkowym. Pozostali korzystają z tradycyjnych form, logując się przez przeglądarki. Liczba użytkowników rośnie w ogromnym tempie. Telefony

są obecnie jednym z najbardziej pożądanym form łączności nie tylko w sferze kontaktów, ale też przy dokonywaniu operacji finansowych czy zarządzaniu kontem. Do obecnych trendów w dziedzinie płatności mobilnych zalicza się BLIK, czyli jednorazowy kod, składający się z 6 cyfr za pomocą którego można płacić w sklepach, stacjonarnych czy internetowym lub wypłacać pieniądze z bankomatu.

Tabela 1. Liczba klientów „mobile only”

Bank	IV kwartał 2017	III kwartał 2017	Zmiana pomiędzy kwartałami
PKO BP	685 513	576 073	109 440
ING Bank Śląski	413 525	349 571	63 954
mBank	338 103	292 504	45 599
BZ WBK	326 088	274 330	51 758
Bank Millennium	311 000	148 000	163 000
Eurobank	36 905	34 603	2 302
Orange Finance*	32 160	32 160	bd.
Citi Handlowy*	31 876	31 876	bd.
Raiffeisen Polbank	29 287	34 419	-5 132
Credit Agricole	20 333	17 265	3 068
TMUB	17 211	20 214	-3 003
Plus Bank	12 413	9 806	2 607
BGŻ BNP Paribas*	10 811	10 811	bd.
Alior Bank	10 549	9 358	1 191
Razem:	2 275 774	1 840 990	434 784

Źródło: Raport PRNews.pl: Liczba klientów mobile only – IV kw. 2017; <https://prnews.pl/raport-prnews-pl-liczba-klientow-mobile-only-iv-kw-2017-433554>.

Bankowość mobilna wykształciła pojęcie „mobile only”, które oznacza zarządzanie własnymi finansami jedynie za pomocą smartfona. Ostatni kwartał 2017 roku pokazał, iż 2,3 mln klientów banków, tylko i wyłącznie za pomocą smartfona obsługiwało swoje konto, nie korzystając w tym czasie z tradycyjnych form logowania. Dane te pochodzą z raportu PRNews.pl [<https://prnews.pl/raport-prnews-pl-liczba-klientow-mobile-only-iv-kw-2017-433554>], w którym uwzględniono dane 11 największych banków w Polsce. Z przedstawionych poniżej danych wynika, że występuje tu tendencja wzrostowa w większości wymienionych przypadków. Największą rzeszę odbiorców mobile only ma bank PKO BP oraz ING Bank Śląski.

Bankowość mobilna, dzięki swojemu zastosowaniu, jest równie ceniona przez banki, ze względu na to, iż jest to jeden z najkorzystniejszych pod względem finansowania sposób oddziaływania na klienta. Rozwój wiąże się ze zwiększaniem efektywności w działaniach banku, szybkości przeprowadzania

transakcji, a także większej pewności przy niższych kosztach, co w konsekwencji powoduje zwiększanie się liczby odbiorów tych usług. Powiązania systemów informatycznych na których oparta jest bankowość mobilna pozwalają na częściowe zastąpienie pracy osób fizycznych, a także zapobiegają skutkom pomyłek, oszustw czy błędów. Poprzez aplikacje banki mogą obserwować zaangażowanie klientów w korzystaniu z usług mobilnych. Dzięki temu mogą regulować wachlarz swoich usług, dopasowując je do potrzeb klientów, jak również wprowadzać nowe udogodnienia pozwalające na utrzymanie obecnych klientów i zdobywanie nowych.

2.1. ZAGROŻENIA ZWIĄZANE Z KORZYSTANIEM Z M-BANKINGU

W Polsce na 45 973 916 klientów banków, aż 33 385 252 w ramach swojego rachunku bankowego posiada dostęp do bankowości internetowej, a ściślej 9 111 876 użytkowników to osoby korzystające z bankowości mobilnej minimum raz w miesiącu (stan na koniec IV kwartału 2017 roku). Względem IV kwartału 2016 r. liczebność tej ostatniej grupy wzrosła o blisko 2 mln. Pośród nich ponad połowa, tj. 5 173 184, korzysta z aplikacji mobilnej banku na telefonie komórkowym [Raport prnews.pl Polska bankowość w liczbach – IV kw. 2017]. Nieustanny wzrost liczby użytkowników oraz rozwój technologii ma przełożenie na rosnące zagrożenia związane z użytkowaniem smartfona w celach dostępu do oferty, jaką oferuje bank. Należy zwrócić uwagę, iż przestępcy bardzo sprytnie wykorzystują fakt, że mogą prowadzić swoje działania z niemalże każdego miejsca na świecie z dostępem do Internetu i nie potrzebują fizycznego kontaktu ani z potencjalną ofiarą, ani nawet pracownikiem banku. Na początku 2017 roku NBP opublikowało wyniki badania [https://www.nbp.pl/systemplatniczy/obrot_bezgotowkowy/Polacy-na-temat-uslug-bankowych_2016.pdf], z którego jasno wynika, że zdecydowanie ponad połowa Polaków w wieku do 24 lat aktywnie korzysta z usług oferowanych przez banki na urządzeniach mobilnych. Pod tym względem Polacy plasują się w europejskiej czołówce. Pośród badanych blisko 91% wykonuje minimum jedną transakcję w miesiącu za pośrednictwem aplikacji mobilnej bądź serwisu internetowego www. Obecnie w bankowości mobilnej istnieje zdecydowanie większe ryzyko niepożądanego dostępu do konta niż w bankowości internetowej. Składa się na to kilka czynników. Ataki hakerskie są coraz częściej wymierzone w użytkowników telefonów komórkowych. Za pomocą wiadomości SMS lub e-mail przestępcy przesyłają oprogramowanie szpiegujące lub wirusy w trakcie korzystania z usług i poprzez nakładki systemowe przechwytyują wrażliwe dane. Jednakże najczęściej to nie poszczególni właściciele smartfonów są atakowani, a stacje przekazujące sygnały operatorów sieci. Dane transmitowane przez przekaźniki zostają przechwytywa-

ne i wykorzystywane przez osoby do tego nieuprawnione. Problematiczna może być również sytuacja, w której telefon zostaje zgubiony, ale głównie skradziony. Zanim nastąpi blokada rachunku bankowego z poziomu serwisu internetowego czy przy wykorzystaniu infolinii nasze konto może zostać okradzione. W dłuższej perspektywie czasu można myśleć optymistycznie na temat poprawy stanu obecnego. Banki zacieśniają bowiem współpracę z przedsiębiorstwami informatycznymi oraz operatorami sieci komórkowych w celu poprawy bezpieczeństwa sektora bankowości mobilnej. Kluczową kwestią są jednakże niewystarczająco wysokie nakłady pieniężne przekazywane na tego typu działania. Oprócz spraw czysto technologicznych dużą rolę odgrywa sam konsument. Klienci banków często nie spodziewają się ataków hakerskich, a wręcz nie są do nich przygotowani. Niestety w dalszym ciągu banki nie prowadzą ukierunkowanych kampanii informacyjnych na temat bezpiecznego poruszania się w tej jakże popularnej formie dostępu do rachunku bankowego, czyli bankowości mobilnej.

2.2. PRZYKŁADOWE SCHEMATY DZIAŁANIA CYBERPRZESTĘPCÓW I SPOSOBY POSTĘPOWANIA

Coraz częściej hakerzy ukierunkowują swoje działania na ataki na aplikacje mobilne banków poprzez inne, słabo lub wcale niezabezpieczone aplikacje znajdujące się w urządzeniu. Pod koniec listopada 2017 w sklepie Google Play zostały zamieszczone dwie aplikacje „CryptoMonitor” oraz „StorySaver”. Pierwsza z wymienionych miała informować o aktualnych kursach popularnych w ostatnim czasie kryptowalut, natomiast druga służyła do pobierania i zapisywania równie modnych tzw. „Instastories” z aplikacji Instagram. W rzeczywistości posłużyły cyberprzestępcom do zeskanowania danych użytkowników aż 14 banków. Schemat działania polegał na tym, iż aplikacje te tworzyły ładząco podobne wersje serwisów logowania do systemu bankowości elektronicznej, a następnie wymuszały logowanie się poprzez wyświetlanie fikcyjnych komunikatów m.in. o zaplanowanej przerwie technicznej lub ofertą przygotowaną przez bank. Podczas próby uzyskania dostępu przez użytkownika przechwytywały loginy oraz hasła, a w późniejszej fazie nawet SMSy autoryzujące transakcje. Podczas listopadowego ataku zostali okradzeni klienci najliczniejszych aplikacji: Alior Mobile, BZWBK24 mobile, Getin Mobile, IKO, Moje ING mobile, Bank Millennium, mBank PL, BusinessPro Nest Bank, Bank Pekao, PekaoBiznes24, plusbank24, Mobile Bank Citi Handlowy. M-banking stwarza ogromne możliwości i udogodnienia, jednakże również generuje coraz to nowe niebezpieczeństwa.

W połowie stycznia 2018 na stronie internetowej mBanku został umieszczony komunikat o następującej treści: „Nowe cyberzagrożenie z wykorzystaniem przekierowania połączeń na inny numer telefonu” [dostęp: 15.01.2018].

Po raz kolejny łamacze kodów opracowali nowy sposób na wdarcie się na rachunki bankowe obcych osób. Tym razem posługiwali się głównie danymi zgromadzonymi z fałszywych ogłoszeń o pracę i wykorzystywali je w celu ustawienia przekierowania połączeń i SMSów swoich ofiar u operatora telefonii komórkowej na inne numery. Kolejnym krokiem było sparowanie nowych urządzeń z aplikacją mobilną dzięki zdobytym wcześniej informacjom oraz przekierowanych wiadomości. Ostatnim etapem była już tylko kradzież środków z kont.

W obu z przedstawionych przypadków cyberprzestępcy bazowali na niewiedzy konsumentów z zakresu stosowania zabezpieczeń ich urządzeń oraz łatwości przy przekazywaniu ich danych osobowych.

2.3. METODY OCHRONY I ZASADY BEZPIECZNEGO PORUSZANIA SIĘ W M-BANKINGU

Pojęcie bezpieczeństwa w bankowości elektronicznej, a szczególnie w bankowości mobilnej, należy rozpatrywać na dwóch poziomach – banku oraz klienta. Eksperti z zakresu zabezpieczeń współczesnych banków zwracają uwagę, że obecnie stosowane rozwiązania należą do możliwie jednych z najbardziej zaawansowanych. Środki ochrony można podzielić w następujący sposób [Gąsiorowski i Podsiedlik 2015: 220, 221]:

1. Prawne – w skład której wchodzi wszelkie unormowania prawne dotyczące ochrony danych przetwarzanych w bankowych systemach informatycznych.

2. Fizyczne – do której zaliczają się zabezpieczenia, funkcjonujące w otoczeniu systemu informacyjnego, a nie stanowiące jego części.

3. Techniczne – są to wszelkiego rodzaju rozwiązania sprzętowe związane z informatyką lub wykorzystujące technologie informatyczne i w sposób bezpośredni wpływające na bezpieczeństwo systemu.

4. Programowe – zaliczamy do tej kategorii wszelkie rozwiązania zabezpieczające, które dostępne są dzięki wykorzystywaniu oprogramowania zarówno systemowego, jak i aplikacyjnego.

5. Organizacyjne – które dotyczą kontroli zarządzania i procedur bezpieczeństwa.

6. Kryptograficzne – szyfrujące przesyłane informacje tak, aby jedynie jej odbiorca był w stanie odczytać wysłaną przez nadawcę wiadomość.

Komisja Nadzoru Finansowego przedstawia za pośrednictwem swojego portalu zbiór podstawowych zasad bezpieczeństwa w bankowości elektronicznej, a więc również mobilnej, wśród nich występują [Zasady bezpieczeństwa..., dostęp: 21.09.2015]:

1. Nie udostępniaj loginu i haseł do systemu bankowości elektronicznej.
2. Regularnie zmieniaj hasła do systemu bankowości elektronicznej.

Tabela 2. Biometria w bankach w Polsce (stan na 13.09.2017)

Biometria w bankach w Polsce (stan na 13.09.2017)	
Alior Bank	Logowanie odciskiem palca do aplikacji iOS. W planach wdrożenie dwóch kolejnych metod weryfikacji biometrycznej – biometrii głosu i biometrii twarzy.
BGŻ BNP	Bank korzysta z biometrii w kontekście podpisu elektronicznego w jednym z kanałów. Logowanie odciskiem palca powinno się pojawić w nowej aplikacji mobilnej.
BZ WBK	Logowanie odciskiem palca do aplikacji iOS. W planach system Android. System biometrii głosowej na infolinii. Trwają testy wideoweryfikacji.
Citi Handlowy	Logowanie odciskiem palca do aplikacji (Android i iOS).
Eurobank	Logowanie odciskiem palca do aplikacji (Android i iOS).
Getin Bank	Logowanie odciskiem palca do aplikacji Getin Mobile i Noble Mobile (Android i iOS).
ING Bank Śląski	Logowanie odciskiem palca do aplikacji (Android i iOS dla klientów detalicznych, iOS dla klientów korporacyjnych).
mBank	Logowanie odciskiem palca do aplikacji iOS.
Millennium	Logowanie odciskiem palca do aplikacji (Android i iOS). Możliwość potwierdzania odciskiem palca transakcji 3D Secure.
Pekao	Logowanie odciskiem palca dla klientów korporacyjnych korzystających z systemu bankowości internetowej PekaoBiznes24. W nowej aplikacji mobilnej będzie logowanie odciskiem palca.
PKO BP	Testy bio stanowisk umożliwiających weryfikację tożsamości osób z wykorzystaniem ich cech osobniczych takich jak podpis, skan naczyń krwionośnych dłoni, głos czy skan twarzy. Logowanie odciskiem palca do aplikacji (Android i iOS).
Plus Bank	W planach biometria w aplikacji mobilnej.
Raiffeisen Polbank	Od listopada 2017 logowanie poprzez Touch ID w Mobilnym Portfelu.

Źródło: <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Biometria-w-bankowosci-Co-za-jej-pomoca-zalatwi-my-dzis-w-banku-7542743.html>.

3. Nie otwieraj budzących wątpliwości linków w otrzymywanych wiadomościach SMS oraz e-mail.

4. Zainstaluj i aktualizuj oprogramowanie antywirusowe, zarówno na komputerze, jak i na urządzeniu mobilnym oraz aktualizuj na bieżąco system operacyjny urządzenia i jego aplikacje lub programy.

5. Regularnie sprawdzaj, czy numery rachunków bankowych do przelewów zdefiniowanych i cyklicznych nie uległy podmianie.

6. Przed wpisaniem kodu potwierdzającego wykonanie operacji sprawdzaj numery rachunków bankowych.

7. Przeglądaj cyklicznie historię rachunku i operacji z nim związanych, a w przypadku dostępności usługi powiadomień SMS o każdej wykonywanej operacji aktywuj ją.

8. Samodzielnie wpisuj numery rachunków bankowych bez stosowania funkcji „kopiuj–wklej”.

9. Nie korzystaj z systemu bankowości za pośrednictwem niezabezpieczonych łączy internetowych, w tym hot-spotów w miejscach publicznych.

10. Używaj oprogramowania z legalnego i zaufanego źródła.

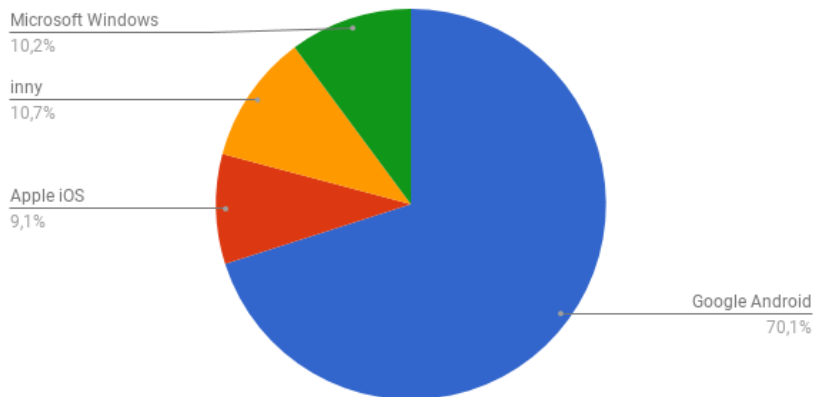
Konsumenci często zapominają, lub nawet wcale nie stosują niektórych z wyżej wymienionych czynności. Przekładanie wygody nad odpowiedzialnością jest zjawiskiem niemalże codziennym, a udogodnienia jakie oferują zaplanowane przelewy np. za ratę kredytu lub opłatę związaną z lekcjami kursu językowego lub kopiowania numeru rachunku bankowego ze strony konkretnej instytucji, bądź faktury elektronicznej stanowią doskonały punkt zaczepienia dla cyberprzestępców. Od kilku lat ta sytuacja poziomu zabezpieczeń ulega znacznej poprawie za sprawą rozwoju i wykorzystywaniu przez banki biometrii.

Tabela 2 prezentuje zastosowania przez system funkcji biometrycznych – odcisku linii papilarnych palca, biometrii twarzy, głosu oraz skanu naczyń krwionośnych dłoni.

3.1. POZIOM ŚWIADOMOŚCI KONSUMENTÓW WOBEC CYBERPRZESTĘPCZOŚCI W BANKOWOŚCI MOBILNEJ NA PRZYKŁADZIE STUDENTÓW LUBELSKICH UCZELNI

Badania przeprowadzone zostały na grupie 187 ankietowanych – byli to studenci lubelskich uczelni wyższych. Większość z nich studiuje kierunki ekonomiczne. W ankiecie padały pytania o preferencje korzystania z aplikacji mobilnych, poziom świadomości zagrożeń wynikających z tego typu udogodnień czy znajomość sposobów zabezpieczania. Na podstawie odpowiedzi ankietowanych można oszacować, na jakim poziomie lubelscy studenci są informowani przez banki, a także istnieje możliwość zidentyfikowania ich znajomości sfery bankowości mobilnej. Z przeprowadzonych badań wynika, iż 17,1% ankietowanych nie korzysta z bankowości mobilnej, zaś 82,9% jest w jej posiadaniu bądź używa jej w życiu codziennym.

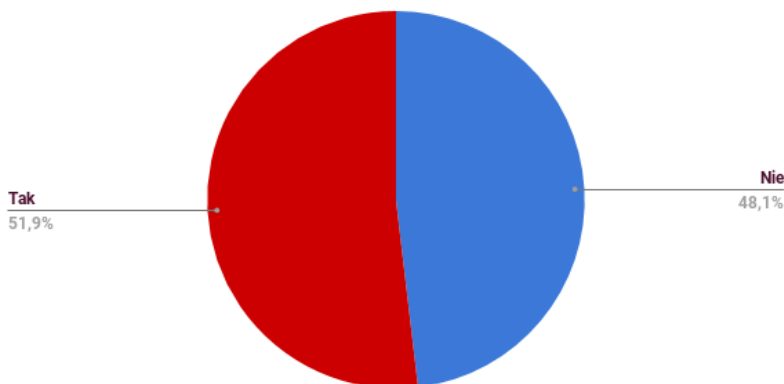
Systemy operacyjne wykorzystywane, podczas logowania się do rachunku bankowego na urządzeniu mobilnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Jak można zauważyć najczęściej wykorzystywaną aplikacją służącą logowaniu się do bankowości mobilnej jest Google Android.

Czy uważa Pan/Pani, że bankowość tradycyjna jest bezpieczniejsza od bankowości elektronicznej?

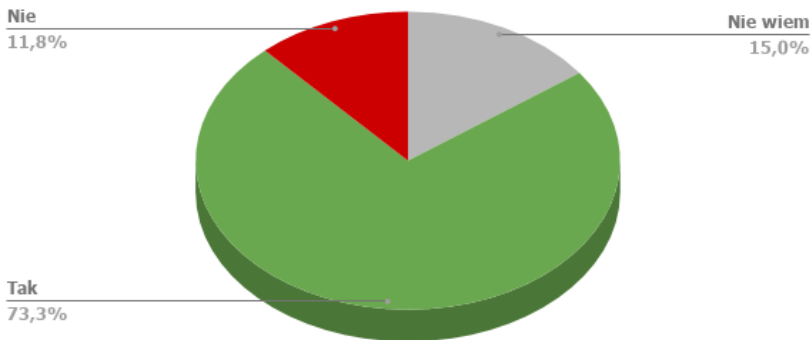

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Studenci są skłonni również twierdzić, iż bankowość tradycyjna jest jednak bardziej bezpieczną formą użytkowania i niesie za sobą mniej zagrożeń.

Ankietowani wśród zabezpieczeń najczęściej wymieniają: hasła SMS, hasła jednorazowe, PIN i obrazek bezpieczeństwa. Okazuje się, że większość korzysta z dokładnie tych samych form. Co ciekawe, duża liczba osób w celu dostępu do systemu bankowości nie korzysta z bezpłatnych hot-spotów WiFi (61%), co jest obecnie jednym z poważnych zagrożeń. Pozostali najczęściej wykorzystują hot-spoty w centrach handlowych, hotelach bądź uczelniach publicznych.

Czy Pana/Pani bank posiada dedykowaną aplikację mobilną?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Odsetek ankietowanych, który nie jest pewien czy ich bank posiada dedykowaną aplikację mobilną, świadczy o tym, iż konsumenci są mało poinformowani przez banki w których posiadają rachunki o tego typu udogodnieniach. Większość korzysta z aplikacji na smartfonie, tylko nieliczni używają do tego tabletów, podobnie jest zaś ze stronami www.

Ciekawe okazuje się wykorzystanie form płatności. Najwięcej zwolenników mają przelewy na rachunek bankowy, BLIK czy przelew na numer telefonu. Zapomniane są takie formy jak: Android Pay czy NFC, HFC. Wynikać to może z niedostosowania możliwości oferowanych usług przez operatorów sieci, gdyż obecne smartfony bądź usługi które są udostępniane klientom, posiadają wymienione formy płatności. Z tego względu duży odsetek ankietowanych nawet nie wie o ich istnieniu, co przekłada się na negatywne wyniki ankiety.

Konsumenci usług bankowych, mimo wielu akcji, nie znają niebezpieczeństw wynikających z użytkowania bankowości mobilnej. Wyłudzenie danych, kradzieże spowodowane złym oprogramowaniem, sczytywanie danych z kart płatniczych czy kradzieże przy płatnościach internetowych przez powiązanie banku z obsługą aplikacji zakupowych, wiele osób nie wie czym są bądź

nigdy nie słyszało o zabezpieczeniach nakładanych przez banki. Nieliczna grupa potrafi wymienić wszystkie z nich. Poziom świadomości niestety nie jest zadowolający. Banki mimo prowadzonych kampanii czy korespondencji wysyłanej do klientów, nie są w stanie skutecznie poinformować klientów o wszystkim tym, co powinni wiedzieć. Być może nie chcą, aby ich nie odstraszać, zasypując ich coraz to nowymi informacjami.

3.2. CZYNNIKI RYZYKA ZWIĄZANE Z DZIAŁANIAM I UŻYTKOWNIKÓW

Należy wyraźnie zaznaczyć, iż użytkownicy, podobnie jak banki, są współodpowiedzialni za bezpieczeństwo zleczanych operacji. Już na etapie tworzenia dyspozycji przelewu, a nawet instalowania aplikacji mobilnej, od konsumenta zależy czy jego bezpośrednie działania są bezpieczne. Tylko posiadacz konta decyduje z jakiego urządzenia skorzysta i to w jego intencji jest upewnienie się że jest ono bezpieczne, czyli czy posiada stosowne oprogramowanie zabezpieczające. Również kwestia cyklicznej zmiany hasła zależy od zaangażowania użytkownika, bowiem może on dopisać do bieżącego hasła jeden znak lub stworzyć całkowicie inne, co jest jedynym słusznym rozwiązaniem. Współczesne tempo życia oraz natłok informacji docierających z różnych źródeł i niekiedy wzajemnie się wykluczających ma wpływ na niechęć konsumenta do edukacji na tematy technologii z jakiej korzystają. Dane zawarte w raporcie Związku Banków Polskich [https://zbp.pl/public/repozytorium/dla_bankow/raport_ZBP_cyberbezpieczny_portfel.pdf] obrazują poziom kluczowego czynnika w tym zakresie jakim jest wiedza. 10% respondentów wskazuje, że wiedza klientów banków na temat bezpieczeństwa kształtuje się na wysokim poziomie, niemalże 3/4 (72%) twierdzi, że poziom wiedzy jest jedynie przeciętny, kolejne 17% ocenia poziom jako niski, a 1% badanych nie ma zdania.

PODSUMOWANIE

Współcześnie bankowość mobilna cieszy się bardzo wysoką i nieprzerwalnie rosnącą popularnością. Stopniowo obserwujemy marginalizację bankowości tradycyjnej, gdyż jest ona wypiera przez szeroko pojętą bankowość elektroniczną. Ciągły postęp technologiczny ma odzwierciedlenie w liczbie użytkowników urządzeń mobilnych takich jak smartfon, tablet czy laptop. Generuje to w dużym stopniu rozwój m-bankingu oraz wymusza na bankach sprostanie oczekiwaniom ich klientów w zakresie oferowanych usług, ale też ich jakości. Szybkie tempo życia i informatyzacja przestrzeni publicznej jest również istot-

nym czynnikiem, który wpływa na chęć coraz sprawniejszego dostępu do usług finansowych.

W związku z powyższym rola placówek bankowych częściej przybiera formę oddziału doradczego w zakresie wykonywania czynności dostępnych za pośrednictwem systemu bankowości elektronicznej. Z pewnością w dalszym ciągu będą pełniły one istotne role w sektorze bankowym, zwłaszcza iż wiele klientów ma pewne obawy związane z wirtualną bankowością. Oczywiście nowe szanse płynące z postępu stwarzają kolejne zagrożenia, które wpływają na odbiorców usług. Zjawiskiem towarzyszącym obecnej sytuacji jest cyberprzestępczość, a natłok oferowanych informacji w postaci reklam, newsletterów itp., sprzyja jej wzrostowi. Głównym zagrożeniem dla konsumenta jest on sam. Nieumiarne korzystanie z poczty elektronicznej czy nagminne korzystanie z publicznych sieci Wi-Fi typu hot-spot generuje niepotrzebne ryzyko przejścia danych przez hakerów. W takich przypadkach nawet wydające się najlepsze zabezpieczenia biometryczne nie są w stanie skutecznie ochronić rachunku bankowego przed nieuprawnionym dostępem przez osoby trzecie.

Słowem podsumowania, bankowość mobilna jako szczególny typ bankowości elektronicznej posiada niezmierny potencjał i stwarza ogromne ułatwienie w codziennym funkcjonowaniu klientom banków. Badania przeprowadzone na grupie studentów jednakże jasno ilustrują opisywany problem bezpieczeństwa, a także potwierdzają zasadność hipotezy, że obecny poziom wiedzy uniemożliwia w pełni bezpieczne korzystanie z innowacyjnych rozwiązań, jakie oferuje bankowość mobilna.

BIBLIOGRAFIA

- Bolibok P., Bolibok A., 2014, *Bankowość mobilna jako innowacyjny kanał dostępu do usług bankowych*, „Roczniki Ekonomii i Zarządzania”, nr 6(42).
- Gąsiorowski J., Podsiedlik P., 2015, *Przestępstwa w Bankowości elektronicznej w Polsce*, Wydawnictwo Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza.
- Guzek E., Ślęzak E., 2012, *Innowacyjna bankowość internetowa: Bank Web 2.0*, Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Biometria-w-bankowosci-Co-za-jej-pomoca-zalatwimy-dzis-w-banku-7542743.html> [dostęp: 2017.09.13].
- <https://pnews.pl/raport-pnews-pl-liczba-klientow-mobile-only-iv-kw-2017-433554> [dostęp: 27.02.2018].
- Koćwin J., 2017, *Bankowość mobilna w Polsce – innowacje a bezpieczeństwo klientów*, [w:] E. Rutkowska-Tomaszewska (red.), *Ochrona klienta na rynku usług finansowych w świetle aktualnych problemów i regulacji prawnych*, C.H. Beck, Warszawa.
- Kozłiński T., 2017, Departament Systemu Płatniczego, opublikowano: styczeń 2017 r., https://www.nbp.pl/systemplatniczy/obrot_bezgotowkowy/Polacy-na-temat-uslug-bankowych_2016.pdf.

- Niczyporuk P., Talecka A., 2011, *Bankowość. Podstawowe zagadnienia*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok.
- Niewiadomski K., Zakonnik Ł., 2017, *Bankowość mobilna w Polsce – przegląd aplikacji, ranking, możliwości rozwoju*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, t. 18, z. 4, cz. 1.
- Nowe cyberzagrożenie z wykorzystaniem przekierowania połączeń na inny numer telefonu, <https://www.mbank.pl/informacje-dla-klienta/indywidualny/post,8094.html> [dostęp: 15.01.2018].
- Pearce J., 2013, *Programowanie mobilnych stron internetowych z wykorzystaniem systemów CMS*, Wydawnictwo Helion, Gliwice.
- Raport #CYBERBEZPIECZNY PORTFEL – Zasady Bezpieczeństwa, opublikowano: grudzień 2016 r., https://zbp.pl/public/repozytorium/dla_bankow/raport_ZBP_cyberbezpieczny_portfel.pdf.
- Ślązak E., 2017, *Kanały dystrybucji w bankach*, [w]: J. Koleśnik (red.), *Bankowość detaliczna*, Difin, Warszawa.
- Zasady bezpieczeństwa w bankowości elektronicznej, https://www.knf.gov.pl/popzednie_lata/komunikaty?articleId=53878&p_id=18 [dostęp: 21.09.2015].

NEW THREATS AND METHODS OF PROTECTION OF FINANCIAL SERVICES IN THE MOBILE BANKING SECTOR

Abstract

The purpose of this article is to examine consumer awareness in the use of mobile banking in Poland. The evolution of mobile banking as well as the scale of its occurrence are also presented. The study presents the results of a survey conducted in the form of a survey, the level of knowledge and typical habits when using m-banking for students of Lublin universities. In addition, examples of cybercriminals' methods of operation based on information presented by selected banks and financial sector institutions are discussed.

Keywords: mobile banking, virtual banking, mobile technologies, cybercrime.

Przyjęto/Accepted: 10.06.2018
Opublikowano/Published: 30.06.2018

DZIAŁALNOŚĆ KOMPENSACYJNA UBEZPIECZENIOWEGO FUNDUSZU GWARANCYJNEGO W POLSCE W LATACH 2012–2016

Joanna Urbanek¹

Wydział Ekonomiczno Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

Streszczenie

Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny pełni unikatową rolę na polskim rynku ubezpieczeniowym. Jako jedyna instytucja w sposób kompleksowy chroni ubezpieczonych i poszkodowanych. W artykule omówiono misję i sposób działania UFG. Przedstawiono analizę realizacji funkcji kompensacyjnej w latach 2012–2016 i dokonano jej interpretacji. Wykazano, że zapotrzebowanie na usługi świadczone przez UFG rośnie.

Słowa kluczowe: Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny (UFG), Odpowiedzialność Cywilna (OC), zakłady ubezpieczeń, ubezpieczenie obowiązkowe, funkcja kompensacyjna.

JEL Class: G22, G28.

¹ Opiekun naukowy dr Anna Piechota, Instytut Finansów, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny, Uniwersytet Łódzki.

WPROWADZENIE

W 1991 roku, w wyniku niewystarczającej szczelności systemu ubezpieczeniowego i braku możliwości zapewnienia ochrony ubezpieczonym, do życia powołano Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny. Jego głównymi zadaniami miało być wypłacanie świadczeń i odszkodowań osobom poszkodowanym i uprawnionym, zapewnienie wypłat poszkodowanym w przypadku niewypłacalności ubezpieczyciela, sprawowanie kontroli nad obowiązkiem posiadania ubezpieczenia OC przez posiadaczy pojazdów mechanicznych oraz rolników, a także gromadzenie i udostępnianie wybranych danych dotyczących rynku ubezpieczeń. Głównym celem pracy jest przedstawienie efektów realizacji funkcji kompensacyjnej przez UFG w Polsce w latach 2012–2016. W badaniach wykorzystano dane ilościowe zawarte w Raportach Rocznych UFG w analizowanym okresie.

1. ISTOTA UFG

Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny (UFG) jest instytucją odpowiedzialną za zabezpieczenie interesów osób ubezpieczonych i wypłatę świadczeń, w sytuacji, gdy podmiot ubezpieczeniowy lub sprawca zdarzenia nie są w stanie wywiązać się ze swych zobowiązań [Iwanicz-Drozdowska 2013: 80]. Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny funkcjonuje na polskim rynku od 1991 roku. W latach 1990–1995 istniały w Polsce dwie instytucje gwarancyjne – Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, działający w charakterze samochodowego funduszu gwarancyjnego oraz Fundusz Ochrony Ubezpieczonych (FOU), zajmujący się wypłacaniem należnych świadczeń i odszkodowań w przypadku upadłości zakładów ubezpieczeń majątkowych i zakładów ubezpieczeń na życie. W drodze nowelizacji ustawy z dnia 28 lipca 1990 roku o działalności ubezpieczeniowej, prawa i obowiązki FOU zostały przejęte przez UFG, co jednocześnie spowodowało, że UFG stał się jedyną instytucją gwarancyjną na polskim rynku ubezpieczeniowym [Nowak i in. 2009: 175]. Głównym powodem utworzenia Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego było przekonanie, że dotychczasowy system ubezpieczeniowy nie jest szczelny i nie zapewnia poszkodowanym właściwej ochrony – istniejący wówczas system ubezpieczeniowy stanowił zabezpieczenie tylko wtedy, gdy spełnione zostały następujące przesłanki: sprawca szkody był znany, sprawca szkody/posiadacz pojazdu mechanicznego/rolnik był odpowiedzialny cywilnie za wyrządzoną szkodę oraz posiadali oni umowę ubezpieczenia OC zawartą z wybranym zakładem ubezpieczeń. W związku z powyższym, kluczowym celem utworzenia UFG było umożliwienie naprawienia szkody wyrządzonej

ruchem mechanicznego środka komunikacji, w przypadku gdy osoba odpowiedzialna za powstanie szkody nie dopełniła obowiązku zawarcia umowy ubezpieczenia OC lub nie została zidentyfikowana [Kwiecień 2011: 169].

Do członków UFG należą krajowe i zagraniczne zakłady ubezpieczeń, które prowadzą na terenie Rzeczypospolitej Polskiej działalność ubezpieczeniową z zakresu obowiązkowego ubezpieczenia OC dla rolników i posiadaczy pojazdów mechanicznych [Szaraniec 2013: 141]. Misją UFG jest zapewnienie szczelności systemu obowiązkowych ubezpieczeń od odpowiedzialności cywilnej poprzez ograniczenie liczby nieubezpieczonych posiadaczy pojazdów oraz osób prowadzących gospodarstwa rolne [Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, *Misja Fundusz*, dostęp: 18.02.2018]. Środki przekazywane na funkcjonowanie UFG pochodzą przede wszystkim z obowiązkowych składek wnoszonych przez zakłady ubezpieczeń, które są w zamian objęte gwarancją UFG. Innymi źródłami finansowania UFG są dochody wynikające z lokowania wolnych środków w instrumenty finansowe oraz uiszczane kary przez osoby, które nie wywiązały się z obowiązku zawarcia obligatoryjnego ubezpieczenia [Sangowski 1998: 136–137].

2. FUNKCJE UFG

Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny w ramach swojej działalności pełni cztery funkcje: kompensacyjną, gwarancyjną, kontrolną oraz informacyjną.

Funkcja kompensacyjna polega na wypłacaniu świadczeń i odszkodowań osobom poszkodowanym oraz uprawnionym [Monkiewicz 2007: 46–47]. UFG w ramach swojej działalności podstawowej, zajmuje się zaspokajaniem roszczeń z tytułu obowiązkowych ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w wyniku ruchu tych pojazdów oraz odpowiedzialności cywilnej rolników z tytułu posiadanego gospodarstwa rolnego za szkody powstałe na terenie Rzeczypospolitej Polskiej [Ustawa z 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych, art. 98 ust. 1 i 1a]:

- na osobie – w przypadku, gdy została wyrządzona szkoda w okolicznościach uzasadniających odpowiedzialność cywilną, a nie ustalono tożsamości posiadacza pojazdu mechanicznego lub kierującego pojazdem mechanicznym. UFG wypłaca zadośćuczynienie, pokrywa koszty leczenia oraz wypłaca renty w przypadku trwałego uszczerbku na zdrowiu;
- w mieniu – w sytuacji szkody, podczas której jednocześnie u któregoś z uczestników wypadku nastąpiła śmierć, naruszenie czynności narządu ciała

bądź rozstrój zdrowia trwający więcej niż 14 dni, a szkoda została wyrządzona w okolicznościach uzasadniających odpowiedzialność cywilną, lecz nie ustalono tożsamości posiadacza pojazdu mechanicznego lub kierującego pojazdem mechanicznym. W sytuacji szkody w pojeździe mechanicznym, świadczenie UFG ulega zmniejszeniu o kwotę będącą równowartością 300 euro, biorąc pod uwagę przy jej określeniu średni kurs ogłaszany przez Narodowy Bank Polski, obowiązujący w dniu ustalenia odszkodowania;

- w mieniu i na osobie, w sytuacji gdy:
 - właściciel zidentyfikowanego pojazdu mechanicznego (lub kierujący pojazdem), którego ruchem wyrządzono szkodę, nie był w posiadaniu ubezpieczenia OC obowiązkowego dla posiadaczy pojazdów mechanicznych, posiadacz zidentyfikowanego pojazdu mechanicznego, którego ruchem wyrządzono szkodę, zarejestrowanego za granicami kraju na terytorium państwa, którego biuro jest sygnatariuszem Jednolitego Porozumienia między Biurami Narodowymi – Regulaminu Wewnętrznego, nie posiadał obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych, a ponadto pojazd pozbawiony był znaków rejestracyjnych lub te znaki nie były w momencie zdarzenia przydzielone temu pojazdowi przez odpowiednie władze;
 - rolnik, osoba pracująca w jego gospodarstwie rolnym lub osoba pozostająca z nim na wspólnym gospodarstwie domowym, wyrządzili szkodę, której następstwem była śmierć, uszkodzenie ciała, rozstrój zdrowia lub utrata, uszkodzenie bądź zniszczenie mienia, a rolnik nie posiadał obowiązkowego ubezpieczenia OC dla rolników.

W przypadku szkód wyrządzonych osobom pochodzącym z zagranicy, z państw, których biura nie są sygnatariuszami Jednolitego Porozumienia pomiędzy Biurami Międzynarodowymi – Regulaminu Wewnętrznego, UFG realizuje wypłatę odszkodowana na zasadach wzajemności [Pałczyńska-Mortka i Żmigodźki 2012: 166].

UFG nie realizuje wypłaty odszkodowania poszkodowanym, jeżeli zachodzi możliwość zaspokojenia przez nich roszczeń na podstawie umowy dobrowolnego ubezpieczenia (np. AC) – w takich przypadkach UFG wyrównuje szkody w części niezaspokojonej z ubezpieczenia dobrowolnego [Monkiewicz i Orlicki, 2015: 157].

Do UFG wpływają roszczenia osób ubezpieczonych lub uprawnionych do zgłoszenia szkody [Kwiecień 2011: 172]:

- bezpośrednio od osoby poszkodowanej lub uprawnionej do zgłoszenia szkody,
- za pośrednictwem zakładów wykonujących działalność w zakresie obowiązkowych ubezpieczeń,

- za pośrednictwem Organu Odszkodowawczego, Polskiego Biura Ubezpieczycieli Komunikacyjnych lub korespondenta zagranicznego towarzystwa ubezpieczeniowego,

- od syndyka upadłości, w sytuacji ogłoszenia upadłości przez wybrany zakład ubezpieczeń, prowadzący działalność ubezpieczeniową z zakresu obowiązkowych ubezpieczeń.

Zgodnie z V dyrektywą komunikacyjną (2005/14/EC, zastąpioną przez tekst ujednolicony 2009/103/EC), wysokość gwarancji, w przypadku szkód wynosi [Ronka-Chmielowiec 2016: 365–366]:

- w mieniu – minimum 1 mln euro na jedno zdarzenie, bez względu na liczbę poszkodowanych osób,

- na osobie – minimum 5 mln euro na jedno zdarzenie, bez względu na liczbę poszkodowanych osób.

Funkcja gwarancyjna UFG jest realizowana w przypadku gdy zachodzi okoliczność niewypłacalności ubezpieczyciela, która ma miejsce w sytuacji ogłoszenia upadłości lub oddalenia wniosku ogłaszającego upadłość ubezpieczyciela, umorzenia postępowania upadłościowego, w sytuacji gdy majątek dłużnika nie wystarcza nawet na pokrycie kosztów postępowania upadłościowego czy w przypadku zarządzenia likwidacji przymusowej ubezpieczyciela. W takich sytuacjach, Fundusz w ramach tzw. „działalności z tytułu upadłości” zaspokaja [Kwiecień 2011: 171]:

- w 100% (jednak nie wyżej niż do wysokości sumy gwarancyjnej) roszczenia osób uprawnionych:

- z umów obowiązkowych ubezpieczeń od odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych,

- z umów obowiązkowych ubezpieczeń od odpowiedzialności cywilnej rolników oraz ubezpieczeń budynków składających się na gospodarstwo rolne od ognia i innych zdarzeń losowych;

- w 50% roszczenia osób uprawnionych, z umów pozostałych ubezpieczeń obowiązkowych, a także umów ubezpieczenia na życie, do kwoty nie większej niż równowartość w złotych 30 000 euro, według średniego kursu ogłoszonego przez Narodowy Bank Polski, obowiązującego w dniu ogłoszenia upadłości lub innej przyczyny będącej powodem niewypłacalności ubezpieczyciela.

Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny jest także podmiotem uprawnionym do pełnienia kontroli nad spełnianiem obowiązku posiadania ubezpieczenia OC przez posiadaczy pojazdów mechanicznych oraz rolników. Nakłada i egzekwuje kary pieniężne za nieposiadanie obowiązkowego ubezpieczenia OC przez posiadaczy pojazdów mechanicznych, korzystając z informacji przekazywanych przez policję i inne służby oraz pozyskiwanych z Systemu Wykrywania Nieubezpieczonych Pojazdów (w 2014 roku prawie 50% przypadków braku ubez-

pieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych wykryto dzięki wirtualnym kontrolom prowadzonym przez UFG) [Turkowska-Tyrluk 2005: 22].

Ostatnia pełniona przez UFG funkcja, tj. funkcja informacyjna, polega na prowadzeniu Ośrodka Informacji. UFG gromadzi dane dotyczące rynku ubezpieczeń, a następnie udostępnia uprawnionym do tego podmiotom. Gromadzone dane i informacje dotyczą [Raport Roczny UFG 2016: 16, dostęp: 25.03.2018]:

- liczby zawartych polis ubezpieczenia komunikacyjnego (OC i AC),
- zdarzeń drogowych, które skutkują odpowiedzialności zakładów ubezpieczeń,
- liczby i wartości odszkodowań wypłacanych z zawartych polis ubezpieczeniowych.

3. ANALIZA REALIZACJI FUNKCJI KOMPENSACYJNEJ UFG W OPARCIU O RAPORTY ROCZNE UFG ZA LATA 2012–2016

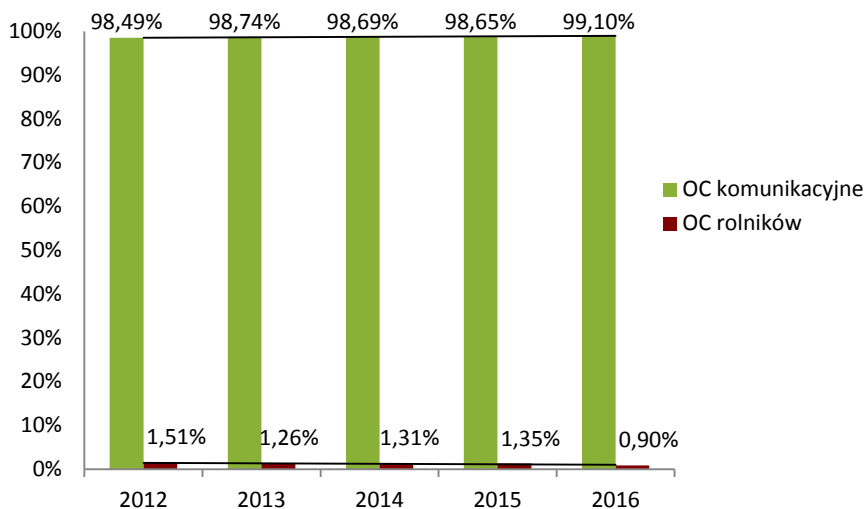
W niniejszym rozdziale przedstawiono efekty realizacji funkcji kompensacyjnej przez UFG w Polsce. Prezentacji dokonano przy wykorzystaniu danych z Raportów Rocznych UFG za lata 2012–2016.

3.1. Liczba zgłoszonych szkód

W latach 2012–2016 zostało zgłoszone łącznie 32 032 szkód, z czego:

- 6 243 w 2012 r.,
- 6 099 w 2013 r.,
- 6 203 w 2014 r.,
- 6 950 w 2015 r.,
- 6 537 w 2016 r. [Raport Roczny UFG 2016: 9, dostęp: 25.03.2018].

Liczba zgłoszonych szkód wynosiła średnio 6 406 na rok. W podziale na szkody z ubezpieczenia OC komunikacyjnego i rolników, zdecydowana większość przypada na szkody z tytułu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych. Wynosiły one od 98,49% do 99,1% liczby wszystkich zgłoszonych szkód na przestrzeni lat 2012–2016, i mają wyraźną tendencję rosnącą. Procent zgłoszonych szkód związanych z OC rolników wynosi od 1,51% do 0,9% wszystkich zgłoszonych szkód i sukcesywnie co roku maleje. Dane przedstawia wykres 1.

Wykres 1. Liczba zgłoszonych szkód w latach 2012–2016

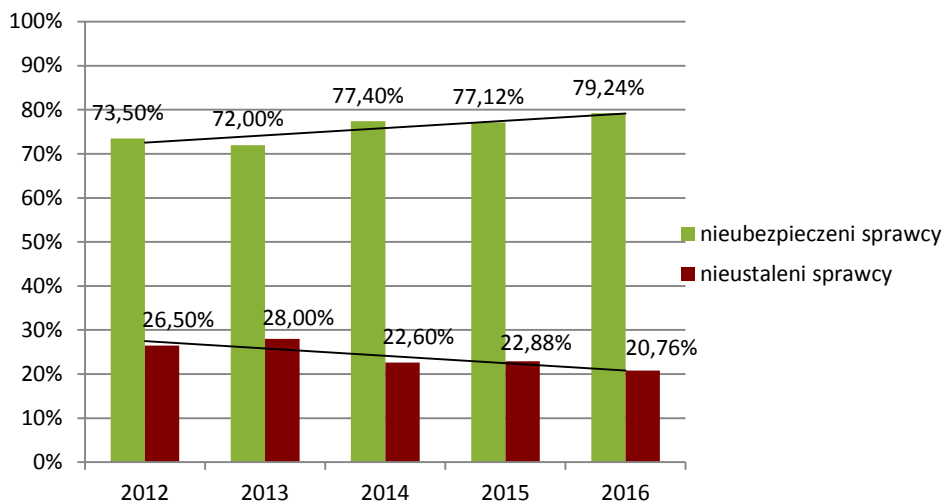
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raporty roczne UFG 2016 [dostęp: 20.03.2018]; Raporty roczne UFG 2015 [dostęp: 20.03.2018]; Raporty roczne UFG 2014 [dostęp: 20.03.2018]; Raporty roczne UFG 2013 [dostęp: 20.03.2018]; Raporty roczne UFG 2012 [dostęp: 20.03.2018].

3.2. Liczba wypłaconych zgłoszonych szkód

W latach 2012–2016 UFG wypłacił łącznie rekompensatę w przypadku 27 980 zgłoszonych szkód, co stanowiło 87,4% wszystkich zgłoszeń. Liczba wypłaconych roszczeń na przestrzeni lat prezentowała się następująco:

- 4 874 w 2012 r.,
- 5 278 w 2013 r.,
- 7 018 w 2014 r.,
- 5 521 w 2015 r.,
- 5 289 w 2016 r. [Raport Roczny UFG 2016: 9, dostęp: 24.03.2018].

Na przestrzeni analizowanych lat, najczęstszą przyczyną wypłaconych przez UFG świadczeń byli nieubezpieczeni sprawcy. Średnio stanowili oni przyczynę 75,9% liczby wypłaconych szkód. Drugą przyczyną byli nieznan sprawcy – średnio 24,1% wszystkich świadczeń, trzecią zaś – rolnicy, którzy stanowi powod niespełna 1% liczby wypłaconych roszczeń. Na wykresie 2, zaprezentowano udział procentowy wypłaconych szkód ze względu na kategorię sprawcy szkody.

Wykres 2. Liczba wypłaconych szkód według sprawcy szkody w latach 2012–2016.

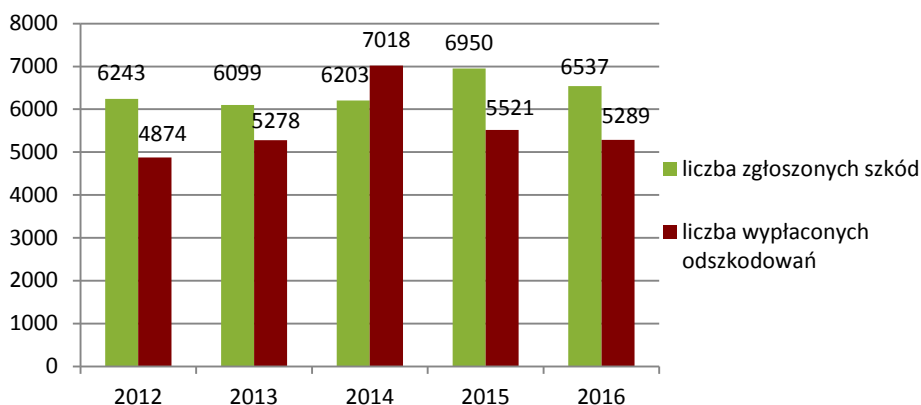
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raporty roczne UFG 2016 [dostęp: 20.03.2018]; Raporty roczne UFG 2015 [dostęp: 20.03.2018]; Raporty roczne UFG 2014 [dostęp: 20.03.2018]; Raporty roczne UFG 2013 [dostęp: 20.03.2018]; Raporty roczne UFG 2012, [dostęp: 20.03.2018].

3.3. Liczba wypłaconych odszkodowań

Liczba zgłoszonych szkód w stosunku do liczby wypłaconych odszkodowań w latach 2012–2016 wynosiła następująco:

- 78% w 2012 r.,
- 86,5% w 2013 r.,
- 113,1% w 2014 r.,
- 79,4% w 2015 r.,
- 80,9% w 2016 r.

Średnio realizowanych było 87,58% zgłoszeń o odszkodowania na rok. Najwięcej odszkodowań zostało wypłaconych w 2014 roku, pod względem ilościowym, jak i w stosunku do zgłoszonych roszczeń. Najmniejsza ilość wypłaconych odszkodowań przypadła na 2012 rok, a najmniejsza ilość odszkodowań procentowo w stosunku do liczby zgłoszeń na 2015 rok (wykres 3).

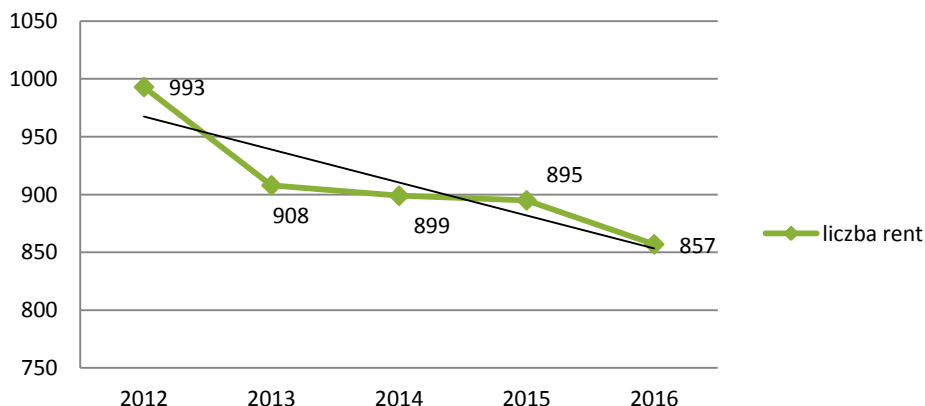

Wykres 3. Liczba zgłoszonych szkód w stosunku do liczby wypłaconych odszkodowań

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu Roczne UFG 2016 [8, dostęp: 20.03.2018].

3.4. Obsługa rent

Oprócz wypłat odszkodowań i świadczeń, UFG w ramach swojej działalności obsługuje renty. Na przestrzeni analizowanych lat liczba obsługiwanych rent sukcesywnie spadała. Pomiędzy 2012 rokiem a 2016 rokiem istnieje różnica 136 rent, co stanowi ogólny spadek o 13,7%. Zmiany liczby obsługiwanych przez UFG w latach 2012–2016 rent prezentuje wykres 4.

Wykres 4. Liczba rent w obsłudze UFG w latach 2012–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu Roczne UFG 2016 [8, dostęp: 20.03.2018].

3.5. Łączna kwota wypłaconych świadczeń

Łączna kwota wypłaconych przez UFG świadczeń w latach 2012–2016 wyniosła 378,9 mln zł. Średnio wartość wypłaconych odszkodowań wynosiła 74 971 tys. zł. Wartość wypłaconych odszkodowań oraz dynamikę dla poszczególnych lat prezentuje tab. 1.

Tabela 1. Wysokość wypłaconych odszkodowań przez UFG w latach 2012–2016

Rok	2012	2013	2014	2015	2016
Kwota wypłaconych odszkodowań (w tys. zł)	60 223	62 151	68 462	89 485	94 536
Przyrosty względne jednopodstawowe	–	1,03	1,10	1,31	1,06
Przyrosty względne łańcuchowe.	–	1,03	1,10	1,31	1,06

Źródło: opracowanie własne na podstawie Raportu Roczno UFG 2016 [8, dostęp: 20.03.2018].

PODSUMOWANIE

Należy stwierdzić, że działalność kompensacyjna UFG cieszy się coraz większą popularnością wśród społeczeństwa, gdyż poszkodowani wykazują coraz większą świadomość w zakresie pomocy jaką świadczy UFG. W analizowanym okresie wzrastała liczba zgłoszonych szkód. Spośród zgłoszonych szkód zdecydowana większość dotyczy zdarzeń OC komunikacyjnego, znacznie rzadziej są to szkody związane z OC rolników. Niski odsetek szkód wynikający z OC rolników nie jest konsekwencją braku zapotrzebowania na usługi UFG. Wynika to z faktu, że liczba użytkowników OC rolniczego jest mniej liczna. W związku z tym należy stwierdzić, że zapotrzebowanie na usługi UFG w obu grupach jest podobne.

Spośród wszystkich zgłoszonych szkód w analizowanym okresie, UFG zrealizował 87,4%. Brak wypłaty świadczenia wynikał z faktu istnienia ochrony ubezpieczeniowej i zwrotu akt do zakładów ubezpieczeń [Raport Roczny UFG 2013: 13, dostęp: 20.03.2018]. Główną przyczyną wypłaty świadczeń byli nieubezpieczeni sprawcy – średnio 75,9% liczby wypłaconych świadczeń. Nieznacznie mniej popularnym powodem, dla którego wypłacano świadczenia (średnio 24,1%) stanowił problem z ustaleniem tożsamości sprawcy wypadku. Zdarzenia związane z udziałem rolników stanowiły niespełna 1% wszystkich wypłaconych szkód. Linie trendu w opinii autorki mogą wskazywać, iż w przy-

szłości należy się spodziewać spadku liczby nieidentyfikowalnych sprawców na korzyść wzrostu liczby sprawców nieubezpieczonych. Można również wysnuć wniosek, że malejąca liczba nieustalonych sprawców jest efektem skutecznej realizacji funkcji kontrolnej UFG, który pomaga w odnalezieniu sprawcy, przy współpracy z innymi organami do tego przeznaczonymi, np. policją czy strażą graniczną [Raport Roczny UFG 2015: 14, dostęp: 20.03.2018].

Na przestrzeni lat 2012–2016 w obsłudze UFG pozostawały renty. Ich ilość sukcesywnie spadała, skutkując finalnym obniżeniem o 13,7% wartości początkowej. Linia trendu wskazuje, że w najbliższym czasie możemy spodziewać się ich dalszego spadku. Łączna kwota, jaką poniósł UFG na przestrzeni pięciu badanych lat, wynosi 378,9 mln zł. Wielkość tej kwoty pokazuje, jak duże jest zapotrzebowanie na organizację pełniącą funkcję kompensacyjną na polskim rynku ubezpieczeń.

Przedstawione w artykule dane dotyczące szkód i rent z tytułu upadłości lub likwidacji zakładów ubezpieczeń potwierdzają, iż Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny w pełni realizuje funkcję kompensacyjną. Analiza i wnioski o corocznym przyroście kwoty wydatkowanej na pełnienie tej funkcji w opinii autorki świadczą, że kwota ta będzie wzrastać, a rynek zgłaszać coraz większe zapotrzebowanie w jej zakresie.

BIBLIOGRAFIA

- Iwanicz-Drozdowska M., 2013, *Ubezpieczenia*, PWE, Warszawa.
- Kwiecień I., 2011, *Szkody osobowe kompensowane z ubezpieczenia komunikacyjnego OC*, Poltext, Warszawa.
- Monkiewicz J., Orlicki M., 2015, *Ochrona konsumentów na rynku ubezpieczeniowym w Polsce*, Poltext, Warszawa.
- Monkiewicz M., 2007, *Ubezpieczeniowe fundusze gwarancyjne na rynkach światowych*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.
- Nowak A., Nowak S., Sopoćko A., 2009, *Rynki finansowo-ubezpieczeniowe w warunkach kryzysu*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Pałczyńska-Mortka M., Żmigrodzki M., 2012, *Instytucjonalne i prawne uwarunkowania polityki ubezpieczeniowej w III Rzeczypospolitej Polskiej*, „Zeszyty Naukowe WSEI seria: ADMINISTRACJA”, Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji, Lublin.
- Raporty roczne UFG 2016, https://www.ufg.pl/ucmservlet3?dDocName=UCM_UFG_175930.
- Raporty roczne UFG 2015, https://www.ufg.pl/ucmservlet3?dDocName=UCM_UFG_049994.
- Raporty roczne UFG 2014, https://www.ufg.pl/ucmservlet3?dDocName=UCM_UFG_009129.
- Raporty roczne UFG 2013, https://www.ufg.pl/ucmservlet3?dDocName=UCM_UFG_009128.
- Raporty roczne UFG 2012, https://www.ufg.pl/ucmservlet3?dDocName=UCM_UFG_009127.
- Reda-Jakima Z., 2012, *Sposób na tańszą polisę dla flot*, „Rzeczpospolita. Ekonomia i Rynek”, B9, Warszawa.
- Ronka-Chmielowiec W., 2016, *Ubezpieczenia*, C.H. Beck, Warszawa.
- Sangowski T., 1998, *Vademecum ubezpieczeń gospodarczych*, Saga Printing, Poznań.

- Szaraniec M., 2013, *Potrzeba zmian w zakresie funkcji kompensacyjnej UFG w razie niemożności wypłaty świadczenia pieniężnego w przypadku upadłości zakładu ubezpieczeń*, „Acta Universitatis Lodzianensis, Folia Iuridica”, nr 72, Łódź.
- Turkowska-Tyrluk E., 2005, *Funkcje kontrolno-windykacyjne Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego w zakresie spełniania obowiązku ubezpieczenia*, „Prawo Asekuracyjne”, nr 4 (45), Warszawa.
- Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, *Misja Funduszu*, https://ufg.pl/infoportal/faces/pages_home-page?_afzLoop=3610739083916644&_afzWindowMode=0&_adf.ctrl-state=ora2ntvjg_4.
- Ustawa z 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych, art. 98 ust. 1 i 1a, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20031241152>.

COMPENSATING ACTIVITY OF THE INSURANCE GUARANTEE FUND IN POLAND IN 2012–2016

Abstract

The Insurance Guarantee Fund plays a unique role on the Polish insurance market. As the only institution in a comprehensive way protects insured and injured. The article discusses the UFG's missions and mode of operation. An analysis of the implementation of the compensatory function in the years 2012–2016 was presented and its interpretation was made. It has been demonstrated that the demand for services provided by UFG is growing.

Keywords: Insurance Guarantee Fund (UFG), Civil Liability (OC), insurance companies, compulsory insurance, compensating function.

Przyjęto/Accepted: 10.06.2018
Opublikowano/Published: 30.06.2018

DODATEK KWARTALNY

ROBERT ENGLE LAUREAT NAGRODY BANKU SZWECJI IM. ALFREDA NOBLA W DZIEDZINIE EKONOMII W 2003 ROKU

Lena Grzesiak

Wydział Zarządzania
Uniwersytet Łódzki

<http://www.stern.nyu.edu/faculty/bio/robert-engle>

Robert Engle (właściwie Robert F. Engle III) otrzymał w 2003 Nagrodę Nobla w dziedzinie ekonomii. Nagrodę współdzielił on z Clivem Grangerem z Wielkiej Brytanii. Zaznaczyć należy, że dla oceny wyróżnienia nie ma znaczenia to, czy Nagroda jest przyznawana indywidualnie czy jest dzielona, ponieważ przyznanie Nagrody Nobla jest jednoznaczne z uznaniem osiągnięć naukowych badacza.

Ten amerykański ekonomista i ekonometryk urodził się 10 listopada 1942 roku w Syracuse w USA. Obecnie jest profesorem na Stern School of Business Uniwersytecie w Nowym Jorku [www1]. Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół ekonometrii oraz empirycznej mikrostruktury rynkowej (*empirical market microstructure*). Wykładanymi przedmiotami są natomiast kontrakty futures i opcje oraz tematy z ekonometrii finansowej. Professor Engle jest ekspertem od analizy szeregów czasowych i rynków finansowych. Wyniki badań z tego obszaru opublikował m.in. w ponad 100 artykułach naukowych i czterech książkach.

Jego model ARCH (model autoregresyjnej heteroskedastyczności warunkowej, *Auto-Regressive Conditional Heteroskedasticity*) stał się nieodzownym narzędziem nie tylko dla naukowców, ale także dla analityków

rynków finansowych, ponieważ może on przydać się do objaśniania zjawisk rynkowych w przypadku, kiedy po okresach z dużymi fluktuacjami następują okresy z mniejszymi fluktuacjami. To właśnie za opisany w 1982 roku [Engle 1982: 987–1007] model analizy ekonomicznych szeregów czasowych z wariancją zmienną w czasie w 2003 Robert Engle został Laureatem Nagrody Nobla.

Robert Engle był siódmym (i jak do tej pory ostatnim) ekonometrykiem wyróżnionym tą prestiżową Nagrodą. Przed nim byli to: Ragnar Anton Kittil Frisch oraz Jan Tinbergen (1968), Lawrence Klein (1980), Trygve Haavelmo (1989), James Heckman oraz Daniel McFadden (2000) – w nawiasach został podany rok przyznania Nagrody.

Robert Engle w 2002 roku uczestniczył w międzynarodowej konferencji *Macromodels*, organizowanej przez Uniwersytet Łódzki [www5]. Niedługo (18 czerwca br.) poprowadzi wykład podczas Konferencji Katedr Finansów „Współczesne Finanse” na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu [www6]. Być może zada tam to samo pytanie, które zawarł na swojej stronie internetowej: „Ale prawdziwe pytanie brzmi: Co będzie dalej? Dokąd zmierzamy? Co okaże się interesujące w przyszłości? [www7]”

Engle Robert F., 1982, *Autoregressive Conditional Heteroskedasticity With Estimates of the Variance of UK Inflation*, „Econometrica”, Vol. 50 (4), s. 987–1007.

[www1] https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2003/engle-facts.html [dostęp: 11.06.2018].

[www2] <http://www.stern.nyu.edu/faculty/bio/robert-engle> [dostęp: 11.06.2018].

[www3] <http://web-static.stern.nyu.edu/rengle/research/> [dostęp: 11.06.2018].

[www4] https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/economic-sciences/laureates/2003/engle-facts.html [dostęp: 11.06.2018].

[www5] http://www.macromodels.uni.lodz.pl/history_publications.aspx?id=20 [dostęp: 11.06.2018].

[www6] <https://kkf2018.umk.pl/pages/program/> [dostęp: 11.06.2018].

[www7] <http://web-static.stern.nyu.edu/rengle/> [dostęp: 11.06.2018] – tłumaczenie własne.

SYTUACJA GOSPODARCZA W POLSCE PO I KWARTALE 2018 R.

Joanna Konopacka, Adrian Sępiak

Studenckie Koło Naukowe Analiz i Prognozowania
Gospodarczego 4FUTURE
Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

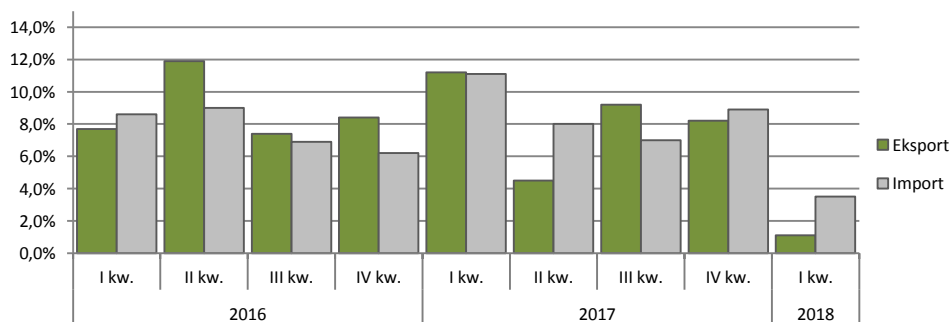
Wrost gospodarczy

Według szacunków GUS Produkt Krajowy Brutto wyrażony w cenach stałych średniorocznych roku poprzedniego wzrósł o 5,2% w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego. Najszybszy wzrost zanotował sektor budownictwa, który zaliczył imponujący – bo 24% – wzrost w stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego. Równie dobrze wypadły: działalność finansowa i ubezpieczeniowa (wzrost o 14,9%) oraz energetyka (wzrost o 9,5%).

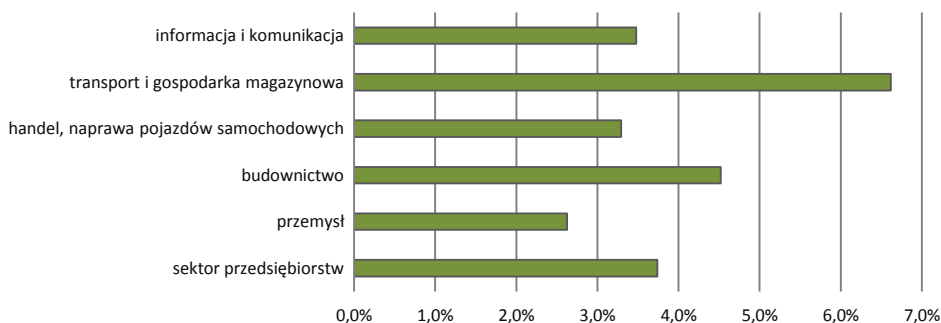
Tak imponujący wzrost przekroczył oczekiwania znacznej części ekonomistów. Głównym czynnikiem, który spowodował wysoki poziom wzrostu polskiej gospodarki jest nadal konsumpcja, która wzrosła w stosunku do analogicz-

nego okresu roku poprzedniego o 4,5%, w tym konsumpcja w sektorze gospodarstw domowych, która powiększyła się o 4,8%. Równie istotnym czynnikiem pozostaje popyt krajowy, którego wzrost odnotowano na poziomie 6,8%.

Pomimo tak dobrego wyniku, należy spojrzeć także na te aspekty, które mogą spowalniać tempo wzrostu w kolejnych okresach. Najbardziej niepokojące wydają się inwestycje. Spodziewano się, że po załamaniu w 2016 r. i powolnym wzroście w 2017 r. inwestycje wreszcie przyspieszą. Niestety, nakłady brutto na środki trwałe w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego urosły jedynie o 8,1%. Nie jest to zły wynik, jednak liczone na wzrost co najmniej dwucyfrowy, gdyż w długim okresie to właśnie inwestycje, zwłaszcza prywatne, powinny być główną siłą napędową wzrostu gospodarczego każdej gospodarki. Na razie tak niestety nie jest. Konsumpcja, na której obecnie opiera się PKB Polski, jest bardzo niepewnym czynnikiem, którego dynamika może się znacznie zmienić w bardzo krótkim czasie.

Wykres 1. Zmiany importu i eksportu w cenach stałych w poszczególnych kwartałach r/r
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 2. Wzrost liczby pracujących r/r w podmiotach gospodarczych o liczbie zatrudnionych powyżej 9 w I kwartale 2018 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Innym istotnym problemem jest ujemna wartość eksportu netto naszej gospodarki. Import wzrósł o 3,5% w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego, natomiast eksport zanotował bardzo słaby wynik, rosnąc jedynie o 1,2% w stosunku do poprzedniego roku. Przełożyło się to na fakt, że ta kategoria odjęła od całkowitego wzrostu ponad 1 pkt procentowy. Odpowiedzialny za taki stan polskiego eksportu może być słaby wynik wzrostu niemieckiej gospodarki, która w minionym okresie urosła jedynie o 0,6%.

Rynek pracy

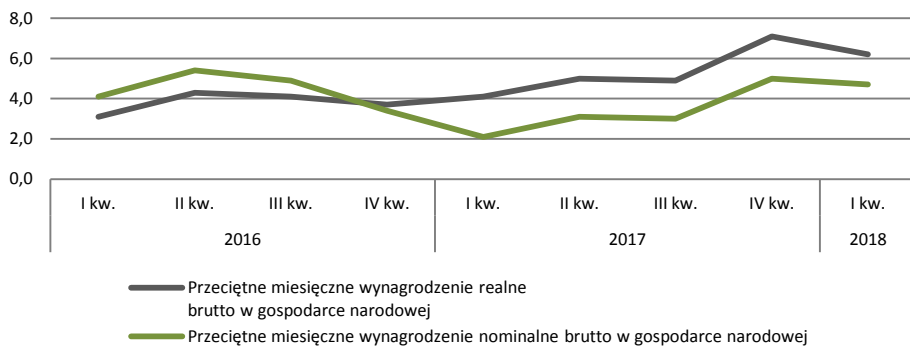
Popyt na pracę stale rośnie, co jest spowodowane systematycznie rosnącym popytem w gospodarce. W I kwartale 2018 r. liczba nowo utworzonych miejsc pracy była o 80,4% większa niż w poprzednim kwartale. Przekłada się to na wzrost zatrudnienia. W omawianym okresie w gospodarce narodowej było 9 390,4 tys. pracujących. Jest to aż o 2,8% więcej niż w analogicznym okresie roku ubiegłego. Na wykresie nr 2 przedstawione zostały sektory, w których odnotowano wzrost zatrudnienia w stosunku do I kwartału 2017. Największy wzrost odnotowano w transporcie i gospodarce magazynowej. W tym sektorze liczba

pracujących wzrosła o 6,6%. Silny wzrost odnotowano także w budownictwie – 4,5%. Istnieją też sektory, w których odnotowano spadek zatrudnienia. Są to działalność finansowa i ubezpieczeniowa oraz obsługa rynku nieruchomości.

Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 15 lat i więcej utrzymuje się ciągle na podobnym poziomie. W I kwartale wyniósł on 56% i w porównaniu do poprzedniego kwartału spadł o 0,2 p. proc. Stabilna podaż pracy w połączeniu z stale rosnącą liczbą osób zatrudnionych powoduje spadek stopy bezrobocia.

Stopa bezrobocia rejestrowanego utrzymała się na tym samym poziomie co w poprzednim kwartale – wyniosła 6,6%. W porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego spadła o 1,4 p. proc. Stopa bezrobocia BAEL wyniosła tylko 4,2%, co wskazuje na dalszy spadek bezrobocia. Jest to wynik o 0,3 p. proc. niższy w porównaniu z poprzednim kwartałem i aż o 1,2 p. proc. niższy niż w I kwartale 2017 r.

Coraz więcej pracodawców zgłasza problem nieobsadzonych miejsc pracy. W I kwartale 2018 jest ich o 11,5% więcej niż w IV kwartale 2017 r. W związku

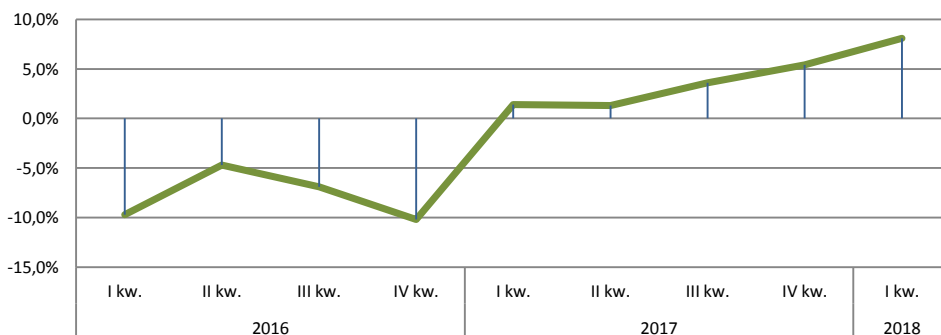
Wykres 3. Dynamika wynagrodzeń w gospodarce r/r w %
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

z tym pracownicy mają coraz więcej do powiedzenia w negocjacjach płacowych. Z danych przedstawionych na wykresie nr 3 wynika, że w omawianym kwartale dynamika płac spadła, wciąż jednak utrzymuje się na wysokim poziomie (6,2% dla wynagrodzeń realnych i 4,7% dla nominalnych).

Inwestycje

Inwestycje wyrażone w cenach stałych średniorocznych roku poprzedniego urosły w I kwartale 2018 roku o 8,1% w stosunku do analogicznego okresu roku poprzedniego. Jest to wynik najwyższy

od I kwartału 2015 r. ze względu na fakt, że GUS zrewidował swoje wyliczenia i inwestycje w ostatnim kwartale ubiegłego roku (faktycznie urosły one jedynie o 5,4% zamiast podanych wcześniej 11,3%). Inwestycje publiczne finansowane ze środków Unii Europejskiej pozostają cały czas głównym elementem wzrostu inwestycji. Jest to spowodowane tym, że inwestycje prywatne wciąż utrzymują się na bardzo niskim poziomie, choć liczone, że ta część inwestycji wreszcie znacząco przyspieszy, co pozwoliłoby na budowanie stabilnego poziomu wzrostu gospodarczego w przyszłości.

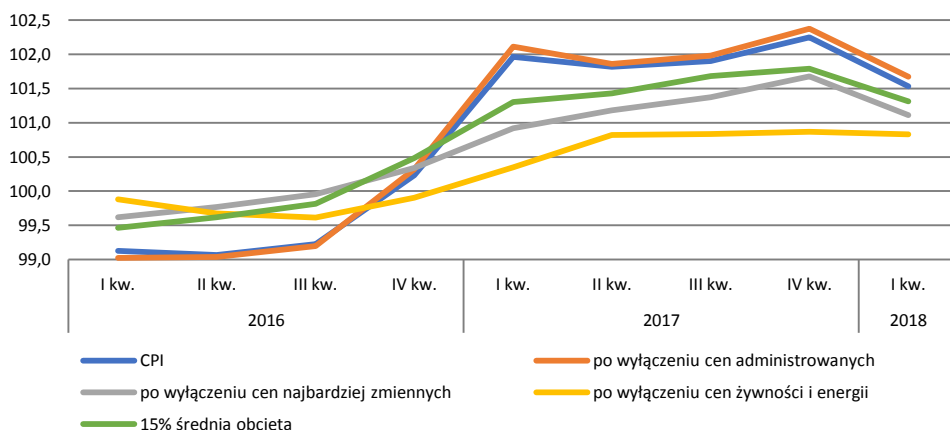
Wykres 4. Dynamika wzrostu inwestycji r/r w %
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wynik w I kwartale 2018 roku na poziomie 8,1% pokazuje, że polscy przedsiębiorcy wciąż wykazują niewielką chęć do inwestowania pomimo znacząco rosnącego popytu krajowego. Jest to zły znak, zważywszy na fakt, że polska gospodarka powoli opuszcza szczyt cyklu koniunkturalnego, przez co w kolejnych okresach może być trudno o dobry wynik. Niektórzy ekonomiści sugerują, że powodem problemów może być niepewne otoczenie polityczne w naszej gospodarce. W ostatnim czasie byliśmy świadkami znaczących zmian w prawie, co mogło się przełożyć na niepewność polskich inwestorów. Pomimo ogólnego zastoju, niektóre sektory zanotowały wysoki wzrost nakładów inwestycyjnych. Wskaźnik ten w budownictwie wyniósł 16,1% w cenach bieżących, w usługach – 26,4%.

Inflacja

Według szacunków Głównego Urzędu Statystycznego w I kwartale 2018 r. wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych r/r wyniósł 1,5% w stosunku do

analogicznego okresu roku poprzedniego. Zatem można powiedzieć, że dynamika cen utrzymuje się na umiarkowanym poziomie. Inflacja bazowa również pozostaje na niskim poziomie. Inflacja po wyłączeniu cen żywności i energii wyniosła jedynie 0,8%. Ceny żywności i napojów bezalkoholowych w dalszym ciągu mają największy wpływ na kształtowanie się inflacji. Są one wyższe niż rok temu o 3,9%. Jest to związane głównie z niższą podażą krajową owoców i niektórych warzyw, co było spowodowane złymi warunkami pogodowymi wiosną i latem ubiegłego roku. Ponadto w dalszym ciągu wzrastały ceny mięsa (4% r/r), a w kategorii mleka, serów i jajek inflacja wyniosła 9% r/r. Na wyższą dynamikę cen żywności wpływał także rosnący popyt w sektorze gospodarstw domowych w związku z wyższymi dochodami. Należy zwrócić uwagę także na to, że w I kwartale ceny transportu obniżyły się w porównaniu do I kwartału ubiegłego roku o 1,7% (co jest związane ze spadkiem cen samochodów oraz paliw), a ceny odzieży i obuwi aż o 4,1%.

Wykres 5. Indeks cen towarów i usług konsumpcyjnych oraz wskaźniki inflacji bazowej (r/r)
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mimo tego, że produkcja przemysłowa ciągle wzrasta, dynamika cen produkcji sprzedanej przemysłu w I kwartale wyraźnie zahamowała (+0,1% r/r). Przyczyną może być wygaśnięcie statystycznych efektów bazy oraz aprecjacja złotego. W produkcji budowlano-montażowej w omawianym kwartale zanotowano wyższy wzrost – 1,7% r/r.

Ocena i prognozy

Dynamika PKB w pierwszym kwartale 2018 roku niespodziewanie znalazła się na wysokim, ponad pięcioprocentowym poziomie. Gospodarka cały czas jest napędzana przez spożycie indywidualne i wysoki poziom inwestycji publicznych. W kolejnych kwartałach poziom wzrostu nie utrzyma się najprawdopodobniej na tak wysokim poziomie, z powodu tego, że polska gospodarka powoli opuszcza szczyt cyklu koniunkturalnego. Według projekcji NPB w 2018 r. wzrost PKB prawdopodobnie spowolni do poziomu ok. 4,2%, a w 2019 r. do poziomu 3,8%. Obniżenie się poziomu wzrostu gospodarczego będzie spowodowane również spadkiem poziomu tempa wzrostu konsumpcji indywidualnej. Dodatkowym czynnikiem może okazać się osłabienie popytu zewnętrznego, który z kolei spowodowany może być pogorszeniem się koniunktury niemieckiej gospodarki. Spowolnienie gospodarcze naszych zachodnich sąsiadów możemy zobaczyć już teraz w poziomie wzrostu eksportu, który wyniósł w tym kwartale zaledwie 1,1%.

Wraz ze stopniowym osłabieniem dynamiki PKB oczekujemy spowolnienia dynamiki popytu na pracę. Co za tym idzie, wzrost liczby pracujących także ulegnie spowolnieniu. Ponadto, stopa bezrobocia BAEL jest rekordowo niska, co świadczy o tym, że pozostał niewielki

zasób osób bezrobotnych chętnych podjąć pracę. W dalszym ciągu możemy spodziewać się obniżenia stopy bezrobocia oraz utrzymywania się stosunkowo wysokiej dynamiki wynagrodzeń.

Niewiadomą pozostają inwestycje, które po, jak się okazało, nie tak dobrym 2017 r. wciąż opierają się głównie na inwestycjach sektora publicznego. Mamy nadzieję, że inwestycje prywatne wkrótce do nich dołączą, co byłoby bardzo dobrym sygnałem dla polskiej gospodarki. Siłą nabywczą będzie umiarkowanie ograniczana poprzez inflację, która według projekcji NBP wyniesie 2,1% w 2018 r., natomiast w 2019 r. 2,7%. NBP prognozuje także wzrost inflacji bazowej, który ma być spowodowany przyspieszoną dynamiką jednostkowych kosztów pracy i wrastającą presją popytową. Inflacja cen żywności nie powinna przekroczyć dotychczasowych wyników, które były spowodowane mniejszą podażą niektórych produktów rolnych i surowców. Kwestia ta w najbliższym czasie powinna ulegać poprawie.

Według najnowszego przeglądu gospodarczego Polski przygotowanego przez OECD, rząd naszego kraju powinien skupić się w najbliższym czasie na wykorzystaniu dobrej sytuacji gospodarczej w kraju i utrzymaniu wzrostu poziomu życia. Polska powinna rozwinąć zdolność innowacji, a także zwiększyć inwestycje w umiejętności i infrastrukturę. Z raportu wynika, że wydatki na badania i rozwój utrzymują się na niskim poziomie, pomimo zwiększenia środków publicznych i wdrożenia ulg podatkowych. Autorzy raportu zwracają również uwagę na przyspieszony napływ do Polski pracowników z Ukrainy. Wydaje się, że jest to jeden z kluczowych czynników powstrzymujących wzrost płac pomimo rekordowo niskiego bezrobocia.

KONIUNKTURA W SEKTORZE PRZEDSIĘBIORSTW NIEFINANSOWYCH

Artur Zimny

Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Uniwersytet Łódzki

Wyniki działalności przedsiębiorstw niefinansowych w 1. kwartale 2018 r. są wciąż dobre, ale ich dynamika osłabła. Przychody firm w tym okresie (w stosunku do analogicznego kwartału rok wcześniej) wzrosły realnie o 3,1% – jest to tempo wzrostów wyraźnie wolniejsze, niż w kwartałach poprzednich (ok. 6–9%). Wynik finansowy w tym kwartale uległ obniżce rok do roku (o ponad 10%, realnie), jest to pierwszy od 2015 roku kwartał o ujemnej dynamice zysków. Rentowność obrotu (3,9%) pozostaje dość stabilna na tle dwóch poprzednich kwartałów, ale niższa niż w 1. kwartale 2017 r. (4,4%). Obraz ten nie współgra z odnotowaną w 1. kwartale, wciąż wysoką dynamiką PKB (5,0% wzrostu rok do roku, po wyrównaniu sezonowym), jak i z optymistycznymi doniesieniami o produkcji i sprzedaży detalicznej w kwietniu i maju. Ta dysproporcja wskazuje na niekorzystne dla przedsiębiorstw tendencje kosztów, które mogą zwiastować nadchodzące spowolnienie inwestycji, a w dalszej perspektywie także produkcji, sprzedaży i dynamiki PKB. W zakresie płynności nie ma drastycznych zmian, można ją nadal oceniać jako dobrą, natomiast zastanawiające jest, że stale, choć w nieznacznym stopniu, wydłużają się cykle obrotu zapasami i należnościami – dla okresu ostatnich 4 kwartałów wskaźniki te osiągnęły poziom, odpowiednio, 34,0 i 44,0 dni, podczas gdy w roku 2014 każdy z nich był o 1,4 dnia krótszy.

Spośród branż budownictwo wyróżniło się w 1. kwartale 2018 r. wysoką dynamiką sprzedaży (wzrost o 19,7% rok do roku, wobec wzrostów o 2,7–9,7% dla innych ważniejszych branż), zaś energetyka – wysoką rentownością obrotu (8,9%, wobec 2,1–4,7% dla innych branż), która jednak w ostatnich dwóch kwartałach nieco spadła. Rentowności pozostałych branż nie zmieniły się znacząco, nieśmiałą poprawę notuje wspomniane budownictwo.

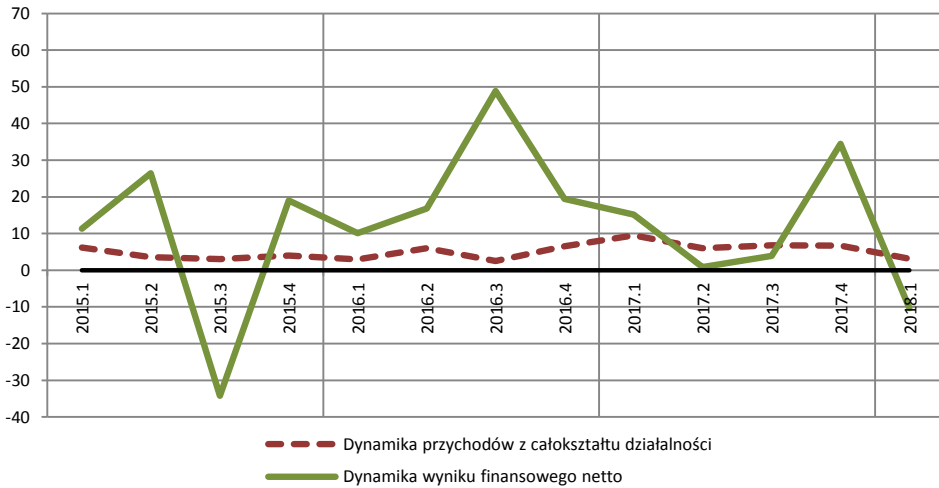
Dane dotyczące inwestycji pojawiają się z opóźnieniem w stosunku do tych omówionych powyżej, dlatego obecnie ocenić można nakłady poniesione w 4. kwartale 2017 r. W tym okresie trend był pozytywny: inwestycje ogółu przedsiębiorstw niefinansowych wzrosły o 12,2% (w stosunku do 4. kwartału 2016 r.), co jest korzystnym wskaźnikiem wobec naprzemiennie dodatniej (i niskiej) i ujemnej dynamiki w ostatnich 4 kwartałach. W samym przemyśle wzrost wyniósł 8,9% (co należy ocenić podobnie, jak wskaźnik dla ogółu firm). Największe przyrosty już trzeci kwartał z rzędu notuje branża transportowa (64,4% wzrostu rok do roku w 4. kwartale 2017 r.), a najwolniejsze – energetyka, przy czym był to dla niej pierwszy od prawie dwóch lat kwartał z dynamiką dodatnią (odnotowano wzrost nakładów o 3,3% rok do roku).

Spadki na giełdzie trwają już 5 miesięcy i nie widać sygnałów, by w najbliższym czasie ten trend miał się zmienić. W ciągu ostatnich 3 miesięcy stopy zwrotu wyniosły: –5,2% dla WIG, –4,6% dla WIG20, –8,0% dla MWIG40 i –9,2% dla SWIG80.

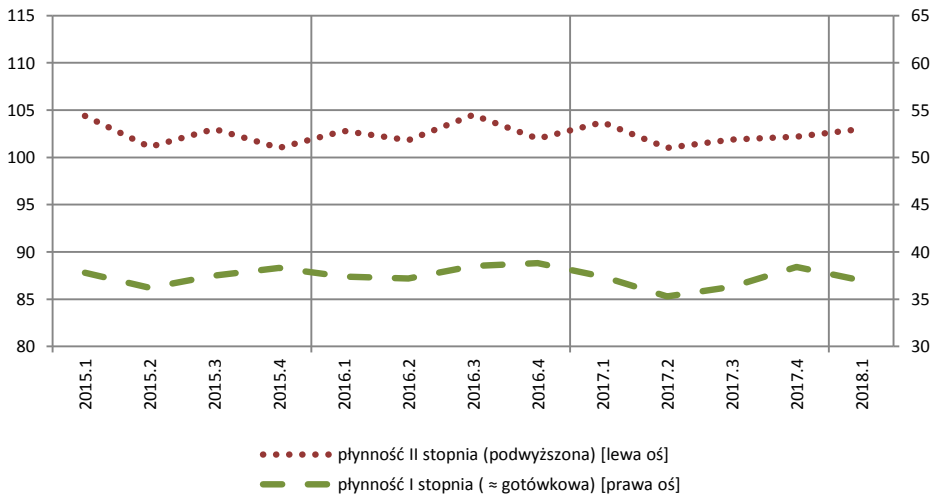
DODATEK KWARTALNY

Tylko trzy indeksy branżowe dały w tym okresie dodatnie stopy zwrotu: farmaceutyka (4,1%), media i motoryzacja (poniżej 1%). Najgłębsze spadki (-23,2%)

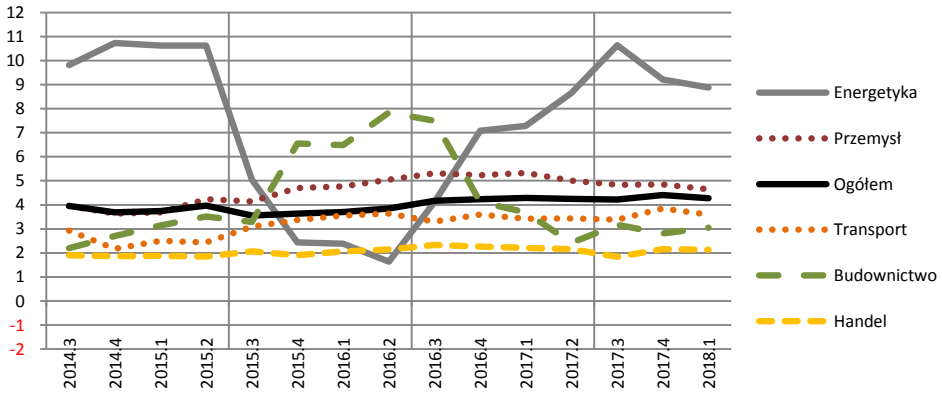
dotknęły budownictwo, spadki wynoszące ponad 11% charakteryzowały też indeksy spółek chemicznych, informatycznych i telekomunikacyjnych.

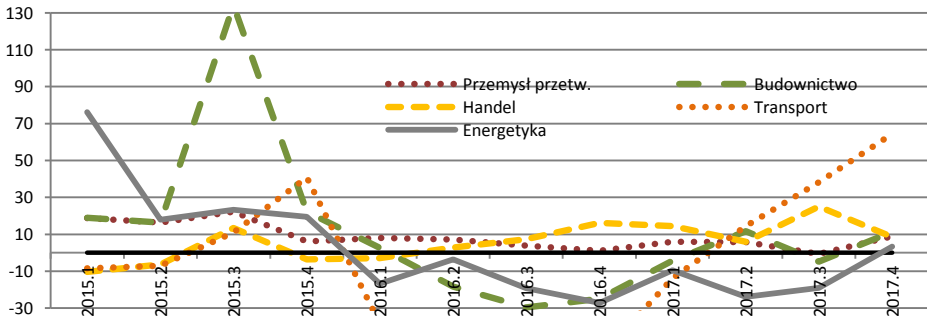
Wykres 1. Dynamika wyników kwartalnych [analogiczny kwartał roku poprzedniego = 100], urealniona o wskaźnik CPI

Wykres 2. Wskaźniki płynności przedsiębiorstw niefinansowych [w %]

Wykres 3. Rentowność obrotu netto za ostatnie 4 kwartały [w %]

Wykres 4. Dynamika nakładów inwestycyjnych [przyrost % w stosunku do analogicznego kwartału roku poprzedniego]

Wykres 5. WIG w okresie 06.2017–06.2018 [dane za: Stooq.pl]